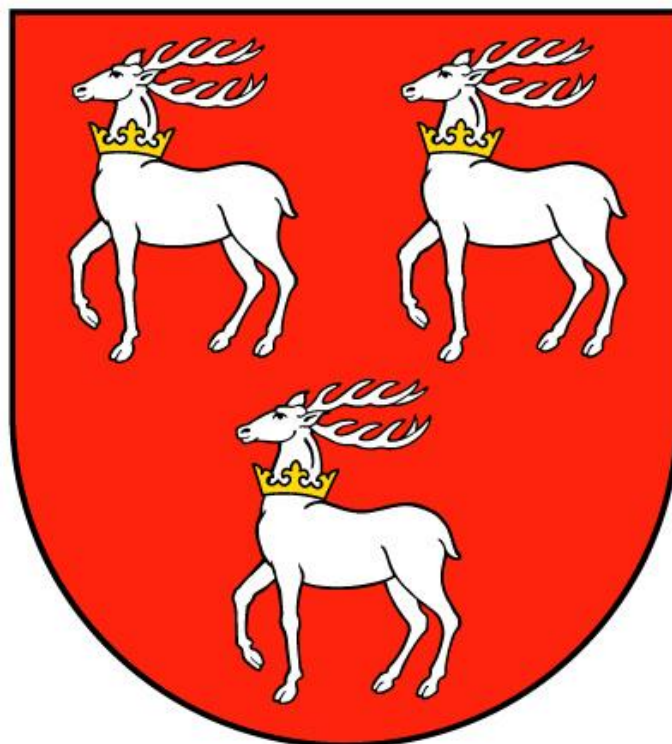

*Załącznik
do Uchwały Nr XXI/209/2020
Rady Powiatu Łukowskiego
z dnia 18 grudnia 2020 roku*

PROGRAM ROZWOJU Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030

Powiat Łukowski – Ziemia Henryka Sienkiewicza

Łuków 2020

**Konwent ds. opracowania Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego
na lata 2021-2030**

**Zespół ds. opracowania Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego
na lata 2021-2030 - Starostwo Powiatowe w Łukowie**

**Koordinacja prac:
Fundacja Centrum Rozwoju Lokalnego**

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP	6
1.1. Cel oraz podstawowe zasady opracowania Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030	6
II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ.....	8
2.1. PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO	8
2.1.1. Ogólna charakterystyka, umiejscowienie oraz sieć osadnicza Powiatu Łukowskiego.....	8
2.1.2. Historia Ziemi Łukowskiej	12
2.1.3. Środowisko przyrodnicze.....	15
2.1.4. Środowisko kulturowe i zabytki	24
2.2. SFERA SPOŁECZNA.....	30
2.2.1. Demografia	30
2.2.2. Poziom wykształcenia ludności	33
2.2.3. Rynek pracy	34
2.2.4. Bezrobocie	36
2.3. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA.....	40
2.3.1. Edukacja	40
2.3.2. Kultura	42
2.3.3. Sport.....	46
2.3.4. Ochrona zdrowia.....	47
2.3.5. Pomoc społeczna.....	49
2.3.6. Bezpieczeństwo publiczne	52
2.4. SFERA GOSPODARCZA	53
2.4.1. Przedsiębiorstwa	53
2.4.2. Rolnictwo	56
2.4.3. Turystyka	57
2.5. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	59
2.5.1. Transport	59
2.5.2. Infrastruktura techniczna i ochrony środowiska.....	62
2.6. ZARZĄDZANIE	65
2.6.1. Finanse powiatu.....	65
2.6.2. Planowanie strategiczne i promocja	67
2.6.3. Kapitał społeczny.....	69
III. POTENCJAŁY I DEFICYTY - WNIOSKI I REKOMENDACJE	71
IV. ANALIZA SWOT	76
V. MISJA I WIZJA	92
VI. CELE STRATEGICZNE - OBSZARY PRIORYTETOWE	94
VII. CELE OPERACYJNE - KIERUNKI DZIAŁAŃ	98
VIII. ZGODNOŚĆ CELU GŁÓWNEGO I CELÓW SZCZEGÓŁOWYCH ZE STRATEGICZNYMI DOKUMENTAMI WYŻSZEGO RZĘDU	107
IX. SYSTEM WDRAŻANIA I MONITOROWANIA.....	112
9.1. Mechanizmy wdrażania Programu.....	112
9.2 Wdrażanie Programu na poziomie operacyjnym	116
9.3 Monitorowanie realizacji Programu	118

9.4. Ewaluacja ex-ante projektu Programu	123
X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA I PLAN FINANSOWY REALIZACJI PROGRAMU	126
PLAN FINANSOWY KLUCZOWYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ INWESTYCYJNYCH PROGRAMU – lata 2021-2024 z perspektywą do 2030.....	127
XI. PARTYCYPACJA I KONSULTACJE SPOŁECZNE	131
XII. ZAŁĄCZNIKI	132
12.1 Wyniki analizy problemów przeprowadzonej w drodze konsultacji społecznych.....	132
12.2. Zestawienie projektów strategii i programów finansowych UE na przyszłe lata	138
12.3. Zestawienie wykorzystanych źródeł, dokumentów i opracowań	139

I. WSTĘP

1.1. Cel oraz podstawowe zasady opracowania Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030

Program Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030 jest dokumentem, który w perspektywie długoterminowej określa strategiczne kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu. Opracowany Program stanowi ramy dla konstruowania polityki lokalnej, nastawionej zgodnie z misją zadań publicznych na zaspokojenie potrzeb i poprawę warunków życia lokalnej społeczności.

Proces planowania rozwoju lokalnego stanowi jeden z podstawowych warunków sprawnego i efektywnego zarządzania jednostką samorządową. Ukierunkowuje działalność całej organizacji w taki sposób, by wyznaczone cele długoterminowe były realizowane najlepiej i najpewniej, przy ekonomicznym wykorzystaniu dostępnych środków. Planowanie pomaga bardziej wydajnie gospodarować zasobami oraz przewidywać problemy, które mogą pojawić się w niedalekiej przyszłości, aby odpowiednio wcześniej zacząć im przeciwdziałać.

Program rozwoju powiatu umożliwia uporządkowanie i odpowiednie rozłożenie w czasie planowanych działań. Pozwala to na uniknięcie realizacji projektów nieprzemyślanych, nie powiązanych ze sobą logicznie i nie wpisujących się w ciąg przyczynowo – skutkowy. Program rozwoju pokazuje, że planowane do realizacji zadania są konsekwencją strategicznego myślenia o rozwoju.

Główne cechy takiego planowania to:

- **wieloletniość**, czyli wieloletnia perspektywa w określaniu celów, planowaniu zadań inwestycyjnych i operacyjnych;
- **kompletność**, czyli podporządkowanie programowi wszystkich planów realizacyjnych jednostek zależnych, bez względu na ich formę prawną;
- **efektywność**, czyli stosowanie przez urząd i wszystkie jednostki zależne pomiarów efektywności dla poprawy zarządzania;
- **uczestnictwo**, gdzie cele i oceny są przedmiotem szerokiego dialogu publicznego.

Ustawą z dnia 24 stycznia 2014 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2014 r. poz. 379) przyznano jednostkom samorządu lokalnego uprawnienie do przygotowania i realizowania programów rozwoju. W ustawie o samorządzie powiatowym uzupełniono kompetencje zarządu powiatu w zakresie opracowywania programów rozwoju. Dlatego zasadne jest podjęcie działań mających na celu przygotowanie programu określającego uwarunkowania i cele rozwoju Powiatu Łukowskiego na najbliższe lata, obejmujące unijną perspektywę finansową 2021-2027.

Niniejszy Program Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030 został opracowany przy zastosowaniu metodologii partycypacyjno-eksperckiej. Oznacza to włączenie w proces tworzenia programu przedstawicieli lokalnej społeczności powiatu i jednocześnie powierzenie prac koordynacyjnych doświadczonemu ekspertom z zewnątrz. Podstawowe elementy programu tworzą w szczególności:

I. Część diagnostyczna:

- analiza opisowa powiatu w różnych aspektach: położenie geograficzne, zasoby naturalne, sfera i infrastruktura społeczna, infrastruktura techniczna, sfera gospodarcza, zarządzanie, itd.;
- analiza SWOT, określenie głównych problemów i uwarunkowań;
- sformułowanie wniosków i rekomendacji;

II. Część strategiczna:

- określenie misji, tj. celu generalnego programu;
- wskazanie priorytetów rozwoju oraz celów strategicznych;
- wskazanie celów operacyjnych;
- określenie systemu wdrażania i monitorowania;

Nieodłącznym elementem i walorem zastosowanej metodologii jest partycypacja społeczna w procesie opracowywania programu. Dzięki temu program uwzględnia potrzeby społeczne i ma wsparcie lokalnej społeczności w fazie jego wdrażania.

Niniejszy Program Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030 jest spójny z ustaleniami podstawowych dokumentów strategicznych obowiązujących na szczeblu europejskim, krajowym i regionalnym:

- **Strategia „Europa 2020” - Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu,**
- **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do 2020 roku (z perspektywą do roku 2030),**
- **Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030**
- **Strategia rozwoju województwa lubelskiego na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 roku.**

Cele rozwoju zawarte w Programie Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030 są zgodne z celami i priorytetami zawartymi w wyżej wymienionych dokumentach. Umożliwia to, z punktu widzenia formalnego, ubieganie się powiatu o dofinansowanie przewidzianych do realizacji przedsięwzięć rozwojowych (projektów), w tym inwestycji powiatowych z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej w latach 2021-2027 oraz innych instrumentów zewnętrznego finansowania rozwoju lokalnego.

Niniejszy Program Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030 ma na celu przedstawienie przyjętych planów strategicznych powiatu, w oparciu o jego zweryfikowany potencjał, zasoby oraz możliwości rozwojowe, w kontekście problemów i lokalnych potrzeb.

II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ

2.1. PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO

2.1.1. Ogólna charakterystyka, umiejscowienie oraz sieć osadnicza Powiatu Łukowskiego

Powiat Łukowski położony jest w środkowo-wschodniej Polsce, w północno-zachodniej części Województwa Lubelskiego, na styku Mazowsza, Podlasia i Lubelszczyzny. Stolicą powiatu jest miasto Łuków, które jest położone w odległości około 30 km od Siedlec i Radzyna Podlaskiego, około 100 km od miasta wojewódzkiego – Lublin oraz około 120 km od stolicy Polski – Warszawy. Powiat Łukowski położony jest w dość bliskiej odległości od wschodniej granicy Polski.

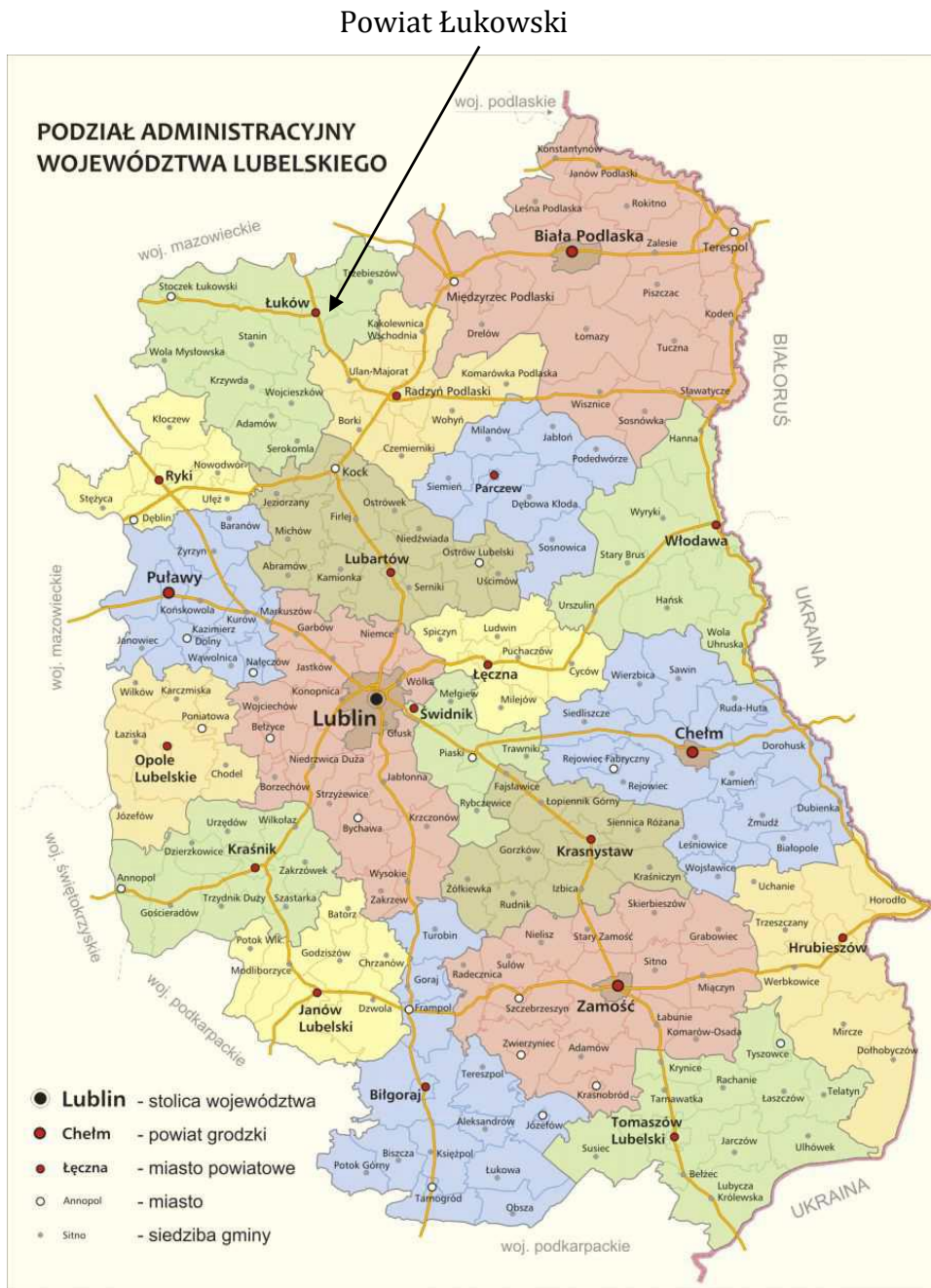
Mapa 1. Położenie Powiatu Łukowskiego w środkowo-wschodniej Polsce

Źródło: <https://powiatlukowski.pl/powiat/o-powiecie/polozenie/>

Od wschodu Powiat Łukowski graniczy z Powiatem Białym i Radzyńskim, od południa z Powiatem Lubartowskim, a od południowego zachodu z Powiatem Ryckim, które tak jak Powiat Łukowski leżą w Województwie Lubelskim. Natomiast od zachodu Powiat Łukowski graniczy z Powiatem Garwolińskim, a od północy z Powiatem Siedleckim, które należą do Województwa Mazowieckiego.

Mapa 2. Położenie Powiatu Łukowskiego na tle Województwa Lubelskiego

Źródło: www.e-mapa.net

Atutem położenia powiatu jest względnie nieduża odległość od Warszawy (około 120 km), około 100 km od Lublina oraz podobna odległość od ważnych przejść granicznych na wschodniej granicy Polski: drogowych i kolejowego w Kukurykach, Krotoszynie i Terespole. Przez Łuków przebiega ważny kolejowy transkontynentalny szlak komunikacyjny: linia kolejowa E-20. Łuków położony jest również w niedalekiej odległości od drogi E-30 (droga krajowa nr 2), która razem z linią kolejową E-20 tworzą główny korytarz komunikacyjny Europy: Madryt, Paryż, Berlin, Warszawa, Moskwa.

Powierzchnia Powiatu Łukowskiego wynosi około 1394 km². W skład powiatu wchodzi dwie gminy miejskie: Łuków i Stoczek Łukowski oraz 9 gmin wiejskich: Adamów, Krzywda, Łuków, Serokomla, Stanin, Stoczek Łukowski, Trzebieszów, Wojcieszków i Wola Mysłowska.

Mapa 3. Położenie gmin Powiatu Łukowskiego

Źródło: <https://powiatlukowski.pl/powiat/>

Obecnie (stan na 01.01.2020) Polska dzieli się na 16 województw, 314 powiatów i 2 477 gmin (302 miejskich, w tym 66 miast na prawach powiatu, 642 miejsko-wiejskich oraz 1 533 wiejskich). Powiat Łukowski jest stosunkowo mało zurbanizowany (wskaźnik urbanizacji wynosi 30,7%), ale charakteryzuje się stosunkowo korzystnym układem osadniczym. Na terenie powiatu zlokalizowane są 224

miejsowości wiejskie oraz 225 sołectw. Sieć osadniczą Powiatu Łukowskiego na tle Województwa Lubelskiego przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Sieć osadnicza Powiatu Łukowskiego na tle Województwa Lubelskiego

Wyszczególnienie	Powiat Łukowski	Województwo Lubelskie	Polska	% udział w Woj. Lubel.
Gminy ogółem, w tym	11	213	2 477	5,2
• miejskie	2	20	302	10,0
w tym na prawach powiatu	-	4	66	-
• wiejskie	9	165	1 533	5,4
• miejsko-wiejskie	-	28	642	-
Miasta ogółem	2	48	944	4,2
Miejscowości wiejskie	224	4 039	41 517	5,5
Sołectwa	225	3 735	40 789	6,0

Źródło: opracowanie własne według danych z GUS, Bank Danych Lokalnych 2019

Pod względem powierzchni oraz liczby gmin, na tle pozostałych powiatów w Województwie Lubelskiem, Powiat Łukowski zalicza się do grupy powiatów średnich: na jego obszarze znajduje się 9 gmin wiejskich oraz 2 gminy miejskie. Gminy te są bardzo zróżnicowane pod względem powierzchni, liczby miejscowości oraz sołectw. Najmniejszą liczbę miejscowości wiejskich posiadają Gminy Adamów i Serokomla, a największą: Gminy Łuków i Stoczek Łukowski. Dane te obrazuje poniższa tabela.

Tabela 2. Liczba miejscowości wiejskich oraz powierzchnia w poszczególnych gminach Powiatu Łukowskiego oraz powierzchnia gmin

Wyszczególnienie	Miejscowości	Sołectwa	Powierzchnia w ha	% udział w pow. ogł.
Miasto Łuków	-	-	3 575	2,6
Miasto Stoczek Łukowski	-	-	915	0,7
Gmina Adamów	17	17	9 867	7,1
Gmina Krzywda	24	25	16 096	11,5
Gmina Łuków	38	36	30 755	22,1
Gmina Serokomla	17	16	7 733	5,5
Gmina Stanin	28	29	16 082	11,5
Gmina Stoczek Łukowski	34	35	17 346	12,4
Gmina Trzebieszów	24	24	14 054	10,1
Gmina Wojcieszków	19	22	10 891	7,8
Gmina Wola Mysłowska	23	21	12 107	8,7
Razem	224	225	139 421	100,0

Źródło: opracowanie własne według danych z GUS, Bank Danych Lokalnych 2019

Największą gminą wiejską Powiatu Łukowskiego pod względem zajmowanego terytorium jest Gmina Łuków, a najmniejszymi Gminy Serokomla i Adamów.

Jako charakterystyczne dla Powiatu Łukowskiego, wyróżniające go cechy i zasoby należy wymienić:

- Ziemia Łukowska – miejsce urodzenia i lat dziecięcych Polskiego Noblisty – Henryka Sienkiewicza. W Woli Okrzejskiej utworzone zostało w 1966 r. Muzeum Henryka Sienkiewicza, które znajduje się w oficynie dworskiej (dwór południowy), w której pisarz przyszedł na świat w dniu 5 maja 1846 r.
- Bitwa pod Stoczkiem Łukowskim – gen. Józef Dwernicki stoczył 14 lutego 1831 roku zwycięską bitwę z wojskami rosyjskimi w trakcie Powstania Listopadowego.
- Na terenie Powiatu Łukowskiego, Samodzielna Grupa Operacyjna „Polesie” pod dowództwem gen. Franciszka Kleeberga stoczyła w dniach 3-5 października 1939 roku pod Kockiem i Wolą Gułowską ostatnią bitwę Kampanii Wrześniowej.
- Unikalne w skali kraju obiekty sakralne i miejsca kultu religii rzymskokatolickiej, w tym między innymi w Woli Gułowskiej Zespół Klasztorny Karmelitów Trzewickowych, z II połowy XVII-XIX w.;
- Rezerwat Kra Jurajska – są tu unikalne w skali całego świata bogate złoża skamieniałości różnorodnych zwierząt morskich, szczególnie amonitów. Skamieniałości liczą około 165 mln lat, złoża amonitów, występują w krze jurajskiej już na głębokości 2 m. Rezerwat jest atrakcją przyrodniczą o randze międzynarodowej.
- Ważny węzeł kolejowy W Łukowie. W mieście zbiega się 5 kierunków linii kolejowych (w kierunku Warszawy, Lublina, Terespoła, Dębina, Pilawy), w tym transeuropejska magistrala kolejowa Lizbona-Moskwa, od której w Łukowie odgałęzia się linia tranzytowa w kierunku Skierniewic, omijająca węzeł warszawski. Również w stolicy powiatu zbiegają się dwie drogi krajowe: nr 76 łącząca Łuków z Garwolinem oraz droga nr 63 przebiegająca od granicy z Białorusią, aż do granicy z Obwodem Kalinińskim.

2.1.2. Historia Ziemi Łukowskiej

Historia obszaru stanowiącego obecnie Powiat Łukowski jest dość dobrze udokumentowana. Miasto Łuków, jako gród obronny istniało prawdopodobnie już w XIII wieku. Wzmianka w Kronice Długosza mówi, że w 1233 roku „Kock zdobyty na Jaćwingach został przyłączony do kasztelanii łukowskiej”. Nazwa Łuków pochodzi od staropolskiego słowa ług, łęg, oznaczającego teren bagnisty, nizinny. Stoczek Łukowski, jako osada istnieje już od XII wieku, wchodził wówczas w skład województwa mazowieckiego. Przywilej lokacyjny, nadany przez króla Zygmunta Starego, otrzymał 4 kwietnia 1546 roku.

Ziemia Łukowska (obecnie częściowo pokrywająca się z Powiatem Łukowskim), leżąca między Wieprzem i Tyśmienicą na południu, a Liwcem i Muchawką na północy, na wschodzie zaś między źródłami Liwca po Tyśmienicę do Niewęgłosza, na zachodzie po tereny puszczańskie, stanowiła bagienno – piaszczysty płaskowyż, którego najwyższym wzniesieniem był teren pokryty bagnami i puszcza w pobliżu wsi Jagodne. To najbardziej wysuniętą na wschód część Księstwa Sandomierskiego.

Wraz z przesunięciem granicy Polski za czasów Bolesława Chrobrego po Brześć nad Bugiem, zajmujący centralne miejsce tych ziem, Łuków stał się w 1233 roku siedzibą kasztelanii, co zostało potwierdzone zapisem z 1257 roku w bulli papieża Aleksandra IV. Należący do Księstwa Sandomierskiego Łuków był najdalej na wschód wysuniętym grodem Małopolski, broniącym ziem polskich przed najazdami Litwinów, Jadźwingów i Prusów, tym samym stając się na tym terenie najważniejszym ośrodkiem gospodarczym, politycznym oraz kościelnym. Jak wynika z dokumentów, w 1244 roku Łuków z Lublinem i Sieciechowem zniszczony został podczas napadu plemion pruskich. Bolesław Wstydlivy, w celu wzmocnienia obronności grodu, sprowadził do Łukowa Zakon Templariuszy, co wiązało się także z planami założenia biskupstwa łukowskiego, dla którego zakon miałby być osłoną przed napadami obcych plemion, jak również przed ingerencją Zakonu Krzyżackiego. Pomimo że papież Aleksander IV polecił w dniu 1 lutego 1257 roku utworzenie diecezji w Łukowie i powierzenie jej pierwszemu biskupowi łukowskiemu Bartłomiejowi z Czech, jednak działania te nigdy nie zostały wprowadzone w życie. Nadanie przez Kazimierza Wielkiego w 1369 roku prawa wolnego miasta i obdarowanie mieszkańców gruntami oraz późniejsze zawarcie unii polsko - litewskiej z 1385 roku spowodowały rozwój miasta, dzięki czemu Ziemia Łukowska stała się bardziej atrakcyjna dla osadników. Doniosłym wydarzeniem w życiu Łukowa było nadanie miastu przez króla Władysława Jagiełłę w dniu 23 czerwca 1403 roku w Szczekarzewie (Krasnymstawie) prawa magdeburskiego. Kazimierz Jagiellończyk, przywilejem z 1445 roku, ustanowił cotygodniowe targi, zaś Aleksander Jagiellończyk nadał w 1505 roku przywilej wzniesienia ratusza na rynku i urządzania w nim wagi oraz budowy kramów. Przez miasto biegly również szlaki handlowe na Mazowsze, Litwę, na południe Małopolski i na Ruś. Łuków stał się miastem zamożnym, odgrywającym znaczną rolę gospodarczą, o czym świadczył fakt uzyskania w 1526 roku prawa wysłania przez miasto swego posła do sejmu. Wojny polsko - kozacka (1648-1654) i polsko - szwedzka (1655-1660) oraz rządy Sasów, ciągłe przemarsze wojsk polskich i obcych, rabunki i dewastacja miasta przyczyniły się do jego upadku gospodarczego i politycznego. Dopiero okres oświecenia przyniósł pewne ożywienie. W 1775 roku Łuków podniesiony został do rangi kasztelanii, a pod koniec wieku XVIII miasto otrzymało siedzibę sądu i uzyskało prawo organizowania własnego sejmiku. Ważną rolę odegrał też sprowadzony do Łukowa w 1629 roku z Zakon Bernardynów, którzy, m.in. założyli fabrykę sukna grubego, czynną do 1812 roku, a sprowadzeni w 1695 roku o.o. Pijarzy założyli na terenie miasta Kolegium Pijarów, które jako pierwsze w kraju wprowadziło w życie program Komisji Edukacji Narodowej.

Po III Rozbiorze Polski Łuków znalazł się w Galicji Zachodniej w granicach zaboru austriackiego. Miastu odebrano dotychczasowe przywileje, a ludność obłożono licznymi podatkami. Po krótkim okresie przynależności do Księstwa Warszawskiego, Łuków, na mocy Traktatu Wiedeńskiego, znalazł się w granicach Królestwa Polskiego. Obwód Łukowski obejmował znaczne terytorium sięgające aż po Wisłę, z Łaskarzewem, Osieckiem, Stoczkiem Łukowskim, Żelechowem, Maciejowicami i Stężycą. W czasach zaborów Ziemia Łukowska stała się prężnym ośrodkiem myśli politycznej oraz patriotycznych zrywów jej mieszkańców. Łukowianie brali czynny udział w Powstaniu Listopadowym, a pod Stoczkiem gen. Józef Dwernicki stoczył 14 lutego 1831 roku zwycięską bitwę z wojskami rosyjskimi. Działał tu Związek Patriotyczny, zorganizowany w 1839 roku przez młodzież łukowsko - warszawską. W czasie Powstania Styczniowego do wiosny 1865 roku działała w okolicy grupa ostatnich powstańców z ks. Stanisławem Brzóska i jego adiutantem - kowalem

z Łukowa, Franciszkiem Wilczyńskim, których stracono w maju 1865 roku w Sokołowie Podlaskim. Łuków popadał w coraz większą ruinę. Zmiany na lepsze przyniosło dopiero zbudowanie linii kolejowych Warszawa – Brześć, Łuków - Dęblin i Łuków – Lublin.

Fotografia 1. Pomnik pamięci ks. Stanisława Brzóska w rezerwacie Jata

Źródło: Starostwo Powiatowe w Łukowie

W latach 1918-1939 Łuków staje się pod względem życia społecznego, kulturalnego i politycznego jednym z ważniejszych miast województwa lubelskiego. Wydawano tu własne gazety, działało Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe „Ogniwo” prowadzące teatr. W mieście stacjonowały szwadrony zapasowe: 25 Pułku Ułanów Wielkopolskich, 26 Pułku Ułanów Wielkopolskich im. Hetmana Wielkiego Litewskiego Jana Karola Chodkiewicza oraz 27 Pułku Ułanów im. Króla Stefana Batorego.

Stopniowy rozwój miasta przerwał wybuch II Wojny Światowej. Na terenie powiatu Samodzielna Grupa Operacyjna „Polesie” pod dowództwem gen. Franciszka Kleeberga stoczyła w dniach 3-5 października 1939 roku pod Kockiem i Wolą Gułowską ostatnią bitwę Kampanii Wrześniowej. Lata okupacji przyniosły miastu olbrzymie straty, zarówno materialne, jak i w ludności, szczególnie żydowskiej, gdyż Niemcy dokonali na tym terenie wielu egzekucji i pacyfikacji, z których najbardziej tragiczne miały miejsce w 1939 roku w Łukowie, a w 1940 roku w Józefowie. Na terenie miasta okupant zlokalizował getto, w którym umieszczono Żydów miejscowych, ale też z innych terenów Polski, Słowacji, Węgier i Francji. Ludność żydowską częściowo

wymordowano na miejscu pod pobliską wsią Malcanów, pozostałych wywieziono do obozów zagłady w Treblince i na Majdanku.

Na Ziemi Łukowskiej działała dobrze zorganizowana partyzantka: oddziały Armii Krajowej, Narodowych Sił Zbrojnych, Batalionów Chłopskich oraz Gwardii Ludowej i Armii Ludowej. W dniu 23 lipca 1944 roku miasto zostało wyzwolone od okupantów przez Armię Radziecką wspomaganą przez oddziały Armii Krajowej, jednak niemieckie bombardowania przeprowadzone w dniach 24 i 25 lipca 1944 roku zniszczyły je w ponad 80%. Po wojnie ożywienie gospodarcze przyniosła budowa dwóch dużych zakładów: fabryki obuwia i zakładów mięsnych bazujących na lokalnym surowcu.

Opisując historię Ziemi Łukowskiej należy wspomnieć również osobę Henryka Sienkiewicza – laureata Nagrody Nobla, który urodził się i spędził wiele lat życia w Woli Okrzejskiej, w Powiecie Łukowskim. Postać Henryka Sienkiewicza jest polskim dobrem narodowym, a pamięci jego osoby i dorobku literackiego poświęcone jest Muzeum Henryka Sienkiewicza w Woli Okrzejskiej. Historia obszaru stanowiącego obecnie Powiat Łukowski stanowi element poczucia tożsamości lokalnej społeczności i jest jednocześnie wartościowym zasobem budowania marki tego obszaru – „Powiat Łukowski – Ziemia Henryka Sienkiewicza”.

2.1.3. Środowisko przyrodnicze

Rzeźba terenu

Według fizyczno-geograficznego podziału Polski J. Kondrackiego (2002 r.) Powiat Łukowski leży w obrębie jednej prowincji i podprowincji, jednego makroregionu oraz dwóch mezoregionów:

- Megaregion: Pozaalpejska Europa Środkowa
- Prowincja: Niż Środkowoeuropejski
- Podprowincja: Nizina Środkowoeuropejska
- Makroregion: Nizina Południowopolska
- Mezoregiony: Równina Łukowska, Wysoczyzna Żelechowska

W obrębie Równiny Łukowskiej położone jest Miasto Łuków oraz Gminy: Łuków, Stanin, Wojcieszków, Trzebieszów, Adamów, Stoczek Łukowski. Natomiast Wysoczyzna Żelechowska obejmuje Miasto Stoczek Łukowski oraz Gminy: Stanin, Krzywda, Stoczek Łukowski, Wola Mysłowska, Serokomla, Adamów.

Obszar Powiatu Łukowskiego stanowi pewną całość geograficzną, tzw. Wysoczyznę Łukowską w obrębie Niziny Mazowieckiej, zwanej Małym Mazowszem. Położony na głównych wododziałach: Wisły - Wieprza i Wieprza - Bugu, przedstawia lesiste i bagniste równiny wzniesione na 150 - 200 m n.p.m. Monotonię krajobrazu ożywiają resztki moren czołowych z okresu lodowcowego. Zasadniczo, jest to teren równinny, położony jednak stosunkowo wysoko. W okolicach Stoczka Łukowskiego wzniesienia dochodzą do 206 m n.p.m.

Równina Łukowska wznosi się od 150 do 180 m n.p.m. Swoim zasięgiem obejmuje okolice od Adamowa i Kocka po dolinę Bugu od Mielnika do Terespoła, co łącznie wynosi 2600 km². Rzeźba terenu jest mało zróżnicowana, dominacja krajobrazu

równinnego, słabo zaznaczone doliny rzek. Do interesujących zasobów geologicznych należy kra iłów jurajskich w Łukowie przy ul. Żelechowskiej i w Gołaszynie. Kopalna fauna występująca w krach jurajskich została dotychczas dobrze rozpoznana z kry odkrytej przez Krzysztofowicza w 1895 roku. Jest ona bardzo bogata i różnorodna. Najliczniej występują amonity, belemnity, małże i ślimaki. Faunę tą cechuje bardzo dobry stan zachowania, dlatego też jest ona bardzo dobrym materiałem do badań naukowych nad formami zwierzęcymi odległych epok geologicznych.

Fotografia 2. Łukowskie amonity

Źródło: Muzeum Regionalne w Łukowie

Obszar powiatu jest zasobny w złoża surowców mineralnych. Spośród udokumentowanych złóż surowców dominują kopaliny pospolite. Wśród nich największy udział mają złoża piasków i żwirów, zlokalizowane głównie na terenie gmin: Łuków, Wojcieszków, Stoczek Łukowski, Krzywda i Wola Mysłowska. Inne kopaliny pospolite to złoża surowców ilastych do produkcji kruszywa lekkiego (gm. Łuków), złoża piasków kwarcowych do produkcji cegły wapienno-piaskowej (gm. Stanin i gm. Krzywda).

Pokrywa glebowa

Pokrywa glebowa wraz z warunkami klimatycznymi i hydrologicznymi stanowią główne elementy naturalnych warunków rozwoju rolnictwa. Na terenie Powiatu Łukowskiego przeważają głównie gleby średniej i słabej jakości. Skałę macierzystą gleb w gminach Powiatu Łukowskiego stanowią utwory lodowcowe i wodnolodowcowe, głównie piaski oraz utwory współczesne – mady, torfy, mursze. Pod względem typologicznym gleby powiatu są mało zróżnicowane. Występują tu w szczególności gleby bielicowe i pseudobielicowe oraz brunatne wyługowane. W dolinach i obniżeniach terenu występują gleby hydrogeniczne murszowo-mineralne, torfowe, murszowo-torfowe oraz czarne ziemie zdegradowane. Pod względem wartości bonitacyjnej gruntów ornych w zdecydowanej większości gmin przeważają gleby średniej i słabej jakości (IV i V klasa). Gleby Powiatu Łukowskiego należą do terenów, gdzie duży jest udział gleb bardzo kwaśnych i kwaśnych (pH 80%). Są to także tereny o największym udziale gleb w powierzchni użytków rolnych, o bardzo niskiej zasobności w przyswajalny potas (60-80%). Taki stan wywołuje ich marginalizację, co jeszcze bardziej przyczynia się do spadku przydatności rolniczej.

Zasoby wodne

Sieć rzeczna na obszarze Powiatu Łukowskiego jest dobrze rozwinięta. Zgodnie z podziałem hydrograficznym kraju Powiat Łukowski położony jest w dorzeczu Wisły w regionie wodnym Wisła Środkowa. Region ten został podzielony na trzy zlewnie:

- Zlewnia Wisły (Z-II) – do której należą rzeki: Okrzejka, Wilga, Świder, Świder Południowy oraz terytorialne Gminy: Wola Mysłowska i Miasto Stoczek Łukowski, Gmina wiejska Stoczek Łukowski. Długość rzek płynących przez Powiat Łukowski i należących do tej zlewni wynosi ok. 56,974 km.
- Zlewnia rzeki Wieprz (Z-III) – do której należą rzeki: Bystrzyca Duża (Północna), Bystrzyca Mała, Czarna, Grabówka, Stanówka, Struga Cisownik, Wilkojadka oraz terytorialne Gminy: Adamów, Krzywda, Serokomla, Stanin, Wojcieszków. Długość rzek płynących przez Powiat Łukowski i należących do tej zlewni wynosi ok. 129,250 km.
- Zlewnia Bugu (Z-IV) do której należą rzeki: Krzna Południowa, Krzna Północna, Kanał Maciejowicki oraz terytorialne gminy: Trzebieszów gmina wiejska Łuków oraz Miasto Łuków. Długość rzek płynących przez Powiat Łukowski i należących do tej zlewni wynosi ok. 58,780 km.

Długość rzek przepływających przez Powiat Łukowski wynosi łącznie 245,004 km, a łącznie z rowami: 1500 km. Według stanu geodezyjnego wody powierzchniowe zajmują na terenie powiatu powierzchnię 187 ha, w tym wody płynące: 173 ha, a wody stojące: 14 ha. Ponadto, użytki rolne – grunty pod stawami zajmują powierzchnię 570 ha.

Większość rzek biorących początek na terenie powiatu odpływa głównie w kierunku wschodnim i południowo-wschodnim. Jedynie trzy rzeki: Świder, Wilga i Okrzejka prowadzą swoje wody w kierunku zachodnim.

Fotografia 3. Zbiornik „Zimna Woda”

Źródło: Miasto Łuków

Na terenie powiatu brak jest typowych zbiorników retencjonujących wodę. Jedynie jeden zbiornik „Zimna Woda” w Łukowie o powierzchni 21 ha gromadzi wodę w górnej części Krzyny Południowej. Zbiornik ten pełni również funkcję rekreacyjną.

Użytkowanie gruntów

Powiat Łukowski, podobnie jak całe Województwo Lubelskie jest powiatem typowo rolniczym. Na 139 421 ha ogólnej powierzchni powiatu, użytki rolne stanowią prawie 72% powierzchni, a same grunty orne około 53,3% powierzchni. Z uwagi na przewagę gleb gorszej bonitacji (IV, V klasa) w powiecie, dość znaczny udział w strukturze użytkowania gruntów mają łąki i pastwiska. Zajmują one 14,5% powierzchni powiatu.

Tabela 3. Struktura użytkowania ziemi w Powiecie Łukowskim (2018 r)

Wyszczególnienie	Powiat Łukowski w ha	Powiat Łukowski - udział %	Województwo Lubelskie - udział %	Polska - udział %
Użytki rolne, w tym	100 313			
grunty orne	74 315	53,3	52,22	47,5
sady	693	0,5	1,35	0,9
łąki	15 086	10,8	9,92	7,3
pastwiska	5 174	3,7	2,96	3,0
pozostałe	5 045	3,6	4,43	2,0
lasy (i grunty leśne)	33 231	23,8	23,28	30,7
pozostałe grunty	5 877	4,3	5,84	8,6
Ogółem	139 421	100	100	100

Źródło: opracowanie własne według danych <http://lublin.stat.gov.pl/dane-o-województwie/powiaty>

Powiat Łukowski charakteryzuje się dużą lesistością, gdyż lasy stanowią około 23,8% jego powierzchni. Zajmują one 33,2 tys. ha powierzchni. Terytorialne rozmieszczenie lasów powiatu jest nierównomierne. Niektóre gminy są ubogie w lasy, np. Gmina Trzebieszów. Natomiast dość duże zespoły leśne występują w gminach wiejskich: Łuków oraz Stoczek Łukowski.

Obszary chronione

Powiat Łukowski stanowi obszar o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych. Tereny najcenniejsze pod względem wartości biologicznych, przyrodniczych i krajobrazowych objęte są ochroną. Zajmują one łącznie powierzchnię 22 358,9 ha, co stanowi około 16% powierzchni powiatu.

Tabela 4. Formy ochrony przyrody na terenie Powiatu Łukowskiego

Forma ochrony	Liczba Obiektów	Powierzchnia łączna w ha
Rezerваты przyrody	6	1 219,8
Obszary chronionego krajobrazu	2	22 356,3
Użytki ekologiczne	3	2,60
Pomniki przyrody	65	
Obszary Natura 2000: Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków	3	12 676,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>;

Na terenie powiatu wyróżniamy następujące obszary chronione:

- Rezerваты: Jata, Kania, Kra Jurajska, Kulak, Las Wagramski, Topór;
- Łukowski Obszar Chronionego Krajobrazu, Radzyński Obszar Chronionego Krajobrazu;
- Obszar Natura 2000, Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO): PLB060010 „Lasy Łukowskie”;
- Obszar Natura 2000, Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk (SOO): PLH060108 „Jata”, PLH140004 „Dąbrowy Seroczyńskie”;
- użytki ekologiczne: 2,6 ha;
- pomniki przyrody ożywionej i nieożywionej: 65.

Obszary chronione stanowią cenne zasoby naturalne powiatu, a jednocześnie tereny atrakcyjne turystycznie. Poniżej opisano walory najcenniejszych obszarów chronionych.

Rezerwat Jata

Rezerwat został utworzony 21 marca 1933 roku z inicjatywy prof. W. Szafera. Rezerwat położony jest w północno - wschodniej części Równiny Łukowskiej, stanowiącej centralną część Niziny Południowopodlaskiej (Kondracki 1998) i znajduje się w odległości ok. 12 km w kierunku zachodnim od miasta Łuków.

Pod względem terytorialnym Rezerwat Jata to północno-zachodnia część Województwa Lubelskiego, Powiat Łukowski, Nadleśnictwo Łuków, Leśnictwo Jata/Leśnictwo Dąbrówka. Powodem powołania rezerwatu była ochrona najdalej wysuniętego na północ naturalnego, wyspowego stanowiska jodły (*Abies alba*), która znalazła tu znakomite warunki rozwoju oraz niezwykle korzystny dla siebie mikroklimat. Największą osobliwością stanowią wspaniałe bory jodłowe z udziałem świerka i sosny. Drzewostan buduje 14 gatunków drzew (jodła, sosna, świerk, grab, jawor, dąb, olcha, brzoza, lipa i inne) w wieku 120-180 lat, ale zdarzają się okazy drzew w wieku ok. 250 lat. Bardzo bogata jest flora rezerwatu. Znajdziemy tu widłaki, storczyki, sasanki, wawrzynek wilcze łyko, lilię złotogłów, narecznice, żywiec, marzankę wonną. Teren ten stanowi bezpieczną ostoję dla licznie występującej

zwierzyny (łoś, jeleń, sarna, dzik, lis, zając, bardzo rzadko wilk) oraz ptaków (żuraw, bocian czarny, czapla, orlik krzykliwy, jastrząb, krogulec, kania, myszołów, sowy, słonki, dudek, wilga, liczne gatunki dzięciołów i wiele innych).

Fotografia 4. Rezerwat Jata

Źródło: <https://skomplikowane.pl/na-trasie/rezerwat-przyrody-jata/>

Rezerwat posiada walory historyczno-dydaktyczne. Przez teren rezerwatu biegną: dydaktyczna ścieżka przyrodnicza „Rezerwat Jata”, szlak pieszy: Szlak Powstańców Styczniowych ks. Brzóska, oraz żółty szlak rowerowy: Leśniczówka Jata – „Czerwony Pomnik” upamiętniający żołnierzy i partyzantów – pomnik ks. Brzóska – Żdźary (wieś w województwie lubelskim).

Fotografia 5. Rezerwat Jata

Źródło: <https://tphorlik.org.pl/przyroda/>

Rezerwat Kania

Rezerwat Kania położony jest na terenie Gminy Trzebieszów i zajmuje powierzchnię 28,86 ha. Przedmiotem ochrony jest zachowanie wielogatunkowego lasu liściastego, w tym rzadkiego na terenie Polski zbiorowiska dębniaka turzycowego. Wśród flory spotyka się 172 gatunki roślin np.: liczne okazy wawrzynka wilcze łyko, bluszcz pospolity, jaskier kaszubski, listera jajowata, kopytnik pospolity i inne. Rezerwat nie posiada planu ochrony.

Rezerwat Kra Jurajska

Rezerwat został utworzony 15 grudnia 1980 roku, jako rezerwat częściowy. Obejmuje obszar 8 ha gruntów prywatnych, znajdujących się obok Kolonii Gołaszyn (Gmina Łuków). O randze tego rezerwatu decydują unikalne w skali całego świata bogate złoża skamieniałości różnorodnych zwierząt morskich, które dawno już całkowicie wymarły, szczególnie amonitów. Czarne ily i występujące w nich liczne skamieniałości liczą około 165 mln lat i należą do najwyższej części jury środkowej – keloweju. Celem utworzenia rezerwatu jest ochrona i zachowanie złóż amonitów, występujących w krze jurajskiej już na głębokości 2 m. Rezerwat jest atrakcją przyrodniczą o randze międzynarodowej.

Fotografia 6. Rezerwat Geologiczny „Kra Jurajska”, amonity

Źródło: <https://tphorlik.org.pl/przyroda/>

Rezerwat Kulak

Rezerwat położony jest na terenie Gminy Stoczek Łukowski (oraz częściowo na terenie Gminy Wodynie – Woj. Mazowieckie). Jest to rezerwat florystyczny. Utworzony został w celu zachowania zbiorowisk roślinnych ze stanowiskami rzadkich i chronionych gatunków roślin (stanowisko rosiczki długolistnej).

Rezerwat Las Wagramski

Rezerwat położony jest na terenie Gminy Łuków i ma charakter florystyczny. Został utworzony w celu ochrony wawrzynka główkowego, wysuniętego tu najdalej na północ Europy. Inne rośliny chronione rezerwatu to np.: podkolan biały, lilia złotogłów, orlik pospolity, janowiec ciernisty, wężymord niski.

Rezerwat Topór

Rezerwat Topór jest to rezerwat częściowy florystyczny i leśny, utworzony w 1933 roku. Rezerwat znajduje się w gminie Łuków. Powodem powstania rezerwatu była ochrona stanowiska naturalnego występowania jodły. Obszar rezerwatu stanowi 58,20 ha lasów. W rezerwacie występuje wiele roślin chronionych, są to m.in. widłak goździsty, widłak jałowcowaty, widłak wroniec, wawrzynek wilczełyko, kruszczyk błotny. Charakterystyczną cechą tego miejsca jest występowanie jodły we wszystkich zbiorowiskach roślinnych rezerwatu. Do gatunków rzadkich występujących w rezerwacie należą: cienistka trójkątna, kozłek lekarski, turzycza orzęsiona oraz leśna. Rezerwat stanowi ostoję dla rzadkich gatunków ptaków tj. orlik krzykliwy, bocian czarny, żuraw szary, puchacz zwyczajny, a także dzięciołów i błotniaków.

Radzyński Obszar Chronionego Krajobrazu

Radzyński Obszar Chronionego Krajobrazu jest terenem równinnym, przez który przepływają Krzna Północna i Krzna Południowa. Doliny tych rzek są dość rozległe i charakteryzują się wysokim poziomem wód gruntowych. W granicach tego obszaru występują płaty dwóch zbiorowisk leśnych, których stan zachowania pozwala je zaliczyć do rzadkich w skali regionu. Są to: grąd typowy i dębniak turzycowy. Charakterystyczną cechą jest występowanie jodły, a brak naturalnych stanowisk buka i modrzewia. Stwierdzono występowanie 402 gatunków roślin naczyniowych. Z roślin chronionych występują tu m.in. widłak torfowy, goździsty, orlik pospolity, wawrzynek wilczełyko, wawrzynek główkowy, lilia złotogłów. W granicach obszaru znajduje się rezerwat przyrody „Las Wagramski”.

Łukowski Obszar Chronionego Krajobrazu

Łukowski Obszar Chronionego Krajobrazu o pow. 18 649,90 ha położony jest na terenie Gmin: Łuków, Stoczek Łukowski, Miasto Łuków, Miasto Stoczek Łukowski. W krajobrazie obszaru dominują lasy, zajmujące prawie 51% jego powierzchni. Dość duży jest także udział łąk i innych użytków zielonych (11,7%). Większość powierzchni tego obszaru jest dodatkowo chroniona poprzez rezerwaty Jata, Topór, Kulak i Kra Jurajska. Celem utworzenia obszaru była ochrona kompleksów leśnych z udziałem jodły oraz wydm i mokradeł w dolinie rzeki Krzny. Do najbardziej interesujących walorów obszaru należą: duża atrakcyjność krajobrazowo-przyrodnicza uwidaczniająca się ciekawymi formami rzeźby terenu (moreny czołowe i ich partie krawędziowe, ozy, wydmy, doliny rzeczne i głazy narzutowe), zróżnicowana szata roślinna i różnorodność fauny.

Obszar Natura 2000 „Lasy Łukowskie” (PLB060010)

Obszar Natura 2000 „Lasy Łukowskie” jest obszarem Specjalnej Ochrony Ptaków. Zajmuje powierzchnię 11 488,4 ha. Ostoja ta jest zlokalizowana między dopływami Bugu, Krzyny Południowej, Krzyny Północnej, Muchawki oraz Kostrzynia. Obszar Lasy Łukowskie stanowi duży i zwarty drzewostan pokrywający lekko falistą równinę sandrową, gdzie wykształciły się siedliska borowe. Najcenniejszym elementem ostoi, pod względem przyrodniczym są bory mieszane z jodłą. Poza tym znajdują się tu siedliska borów sosnowych suchych i wilgotnych, w miejscach żyzniejszych występują łągi i roślinność bagienna. W okolicy Łukowa są cztery skupiska jodły. Największe z nich znajdujące się w uroczyskach Jata i Topór zostały objęte ochroną rezerwatową. Lasy Łukowskie stanowią ostoję dla co najmniej 16 gatunków ptaków wymienionych w załączniku I do Dyrektywy Ptasie, a trzy z nich zostały wymienione w Polskiej Księdze jako gatunki zagrożone. Jest to ostoja dla takich gatunków ptaków jak: bocian czarny i biały, trzmielojad, bielik, orlik krzykliwy, żuraw, uszatka błotna, dzięcioł czarny i średni, lerka, świergotek polny, jarzębatka, muchołówka mała, gąsiorek, ortolan, lelek. Liczebność tego ostatniego gatunku kwalifikuje Lasy Łukowskie do międzynarodowej ostoi ptaków.

Fotografia 7. Lasy w okolicy Łukowa, fragment rezerwatu „Jata”

Źródło: www.lukow.warszawa.lasy.gov.pl

Obszar Natura 2000 „Jata” (PLH060108)

Obszar Natura 2000 „Jata” jest Specjalnym Obszarem Ochrony Siedlisk. Zajmuje powierzchnię 1 188,34 ha. „Jata” obejmuje zagłębienie dolinne Krzyny Południowej, w którym wykształciły się lasy łąkowe i olsy, a w części nieleśnej – zbiorowiska łąkowe. Część peryferyjna obszaru obejmuje stoki łagodne opadające w kierunku zagłębienia. Porastają je lasy z dużym udziałem jodły, w zależności od żyzności gleby wykształcone w formie grądów z jodłą, borów jodłowych, bądź borów mieszanych z udziałem jodły. W skład obszaru „Jata” w przeważającej większości wchodzi lasy objęte od 30 lat ochroną. W całości w granicach obszaru znalazł się rezerwat ścisły.

Obszar Natura 2000 „Dąbrowy Seroczyńskie” (PLH140004)

Obszar Natura 200 „Dąbrowy Seroczyńskie” to Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk o powierzchni 552,6 ha położony częściowo w Gminie Stoczek Łukowski oraz Gminie Wodynie (woj. Mazowieckie). Ostoja leży na wysokości 169-172 m n.p.m., na pagórkach moren czołowych zlodowacenia stadiału Warty. Obejmuje prawie całą powierzchnię Lasów Seroczyńskich. Drzewostan tworzą głównie dąb bezszypułkowy z domieszką grabu, sosny, dębu szypułkowego, brzozy i osiki. Siedlisko to charakteryzuje się bardzo bogatym składem gatunkowym runa z wieloma gatunkami chronionymi w Polsce. Występują tu dwa siedliska przyrodnicze, cenne z europejskiego punktu widzenia – dąbrowy świetliste oraz grądy środkowoeuropejskie (ponad 70 % powierzchni ostoi).

Fotografia 8. Dąbrowy Seroczyńskie

Źródło: <https://siedlce.warszawa.lasy.gov.pl>

2.1.4. Środowisko kulturowe i zabytki

Dziedzictwo kulturowe Powiatu Łukowskiego jest bogate. Znajduje się tu wiele zabytkowych obiektów sakralnych, dworsko-pałacowych i innych. Pełne wykorzystanie zasobów kulturowych danego obszaru stanowi podstawową przesłankę rozwoju lokalnego. W ramach dziedzictwa kulturowego wymienić można dwie główne,

wzajemnie powiązane grupy: dorobek kultury materialnej oraz dorobek w ramach kultury duchowej. Zasoby dziedzictwa kulturowego, z których znana jest Ziemia Łukowska, ściśle związane są z osobą Polskiego Noblisty, Henryka Sienkiewicza, który urodził się w Woli Okrzejskiej, gdzie obecnie znajduje się poświęcone jego osobie Muzeum.

Muzeum Henryka Sienkiewicza

Muzeum Henryka Sienkiewicza w Woli Okrzejskiej utworzone zostało w 1966 r. w oficynie dworskiej (dwór południowy), w której dnia 5 maja 1846 r. przyszedł na świat przyszły Noblista. XIX wieczne założenie dworskie składało się niegdyś z dwóch równoległe ustawionych do siebie budynków o podobnej bryle architektonicznej i rozmiarach. Otoczone było pięknym parkiem krajobrazowym w stylu angielskim, z którego fragmentarycznie zachowany drzewostan możemy podziwiać do dnia dzisiejszego. Z dawnego zespołu architektonicznego po II Wojnie Światowej i późniejszej dewastacji do dziś przetrwała oficyna dworska, odremontowana od podstaw w latach 1965-1966. Muzeum biograficzne H. Sienkiewicza otwarte zostało w 120. rocznicę urodzin pisarza. Posiada bogaty zbiór fotografii rodzinnych, osobistych pamiątek po pisarzu jak również unikalny księgozbiór zawierający pierwsze wydania dzieł Henryka Sienkiewicza. Ponadto Muzeum kolekcjonuje wydania krajowe i obcojęzyczne obejmujące dorobek pisarza z całego świata. Imponujący jest zbiór rekwizytów z ekranizacji filmowych dzieł Noblisty, numizmatycznych jak również kolekcja XIX-wiecznych mebli. Wystawa stała Muzeum prezentowana jest na przestrzeni 6 sal ekspozycyjnych. Ukazuje tradycje rodzinne i związki Henryka Sienkiewicza z Lubelszczyzną, twórczość pisarza, liczne dzieła malarskie, rysunki, grafiki, rzeźby ludowe. Muzeum jest organizatorem wielu imprez kulturalnych, sesji naukowych poświęconych życiu i twórczości H. Sienkiewicza, konkursów o zasięgu ogólnopolskim, zlotów harcerskich. Utrzymuje kontakty ze szkołami noszącymi imię Henryka Sienkiewicza, współorganizując coroczne Ogólnopolskie Zloty Szkół Sienkiewiczowskich. Miejskami związanymi bezpośrednio z Henrykiem Sienkiewiczem, są:

- Kopiec ku pamięci pisarza, usypany przez społeczeństwo polskie w latach 1932-1938, znajdujący się w oddalonej o 3 km Okrzei. Na szczycie Kopca widnieje pomnik - popiersie Noblisty wykonane przez Mariana Gardzińskiego.
- Kościół w Okrzei, który stał się mauzoleum grobowym przodków H. Sienkiewicza z rodu Cieciszowskich. W kościele znajduje się zabytkowa chrzcielnica, przy której chrzest otrzymał przyszły Noblista, barokowe epitafium Adama Cieciszowskiego – pradziadka pisarza oraz Felicjanny Roztworowskiej z Cieciszowskich – jego babki. Obraz „Święta Rodzina” pędzla Franciszka Smuglewicza przedstawia portrety członków rodziny Cieciszowskich – fundatorów Kościoła.
- Cmentarz parafialny w Okrzei, gdzie znajduje się grób matki H. Sienkiewicza, Stefani z Cieciszowskich Sienkiewiczowej. Od 2012 r oprócz zabytkowej płyty nagrobnej znajduje się tam okazały pomnik z piaskowca wysokości 5,5 m przedstawiający postać matki i syna.

Zaspokojenie potrzeb dostępu do dóbr kultury związanych z osobą H. Sienkiewicza ma zapewnić Centrum Kultury Sienkiewiczowskiej. Dzięki rewitalizacji i właściwemu

zagospodarowaniu zasobów, istniejące Muzeum wzbogaci infrastrukturę oraz formy przekazu z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjnych.

Fotografia 9. Muzeum Henryka Sienkiewicza w Woli Okrzejskiej

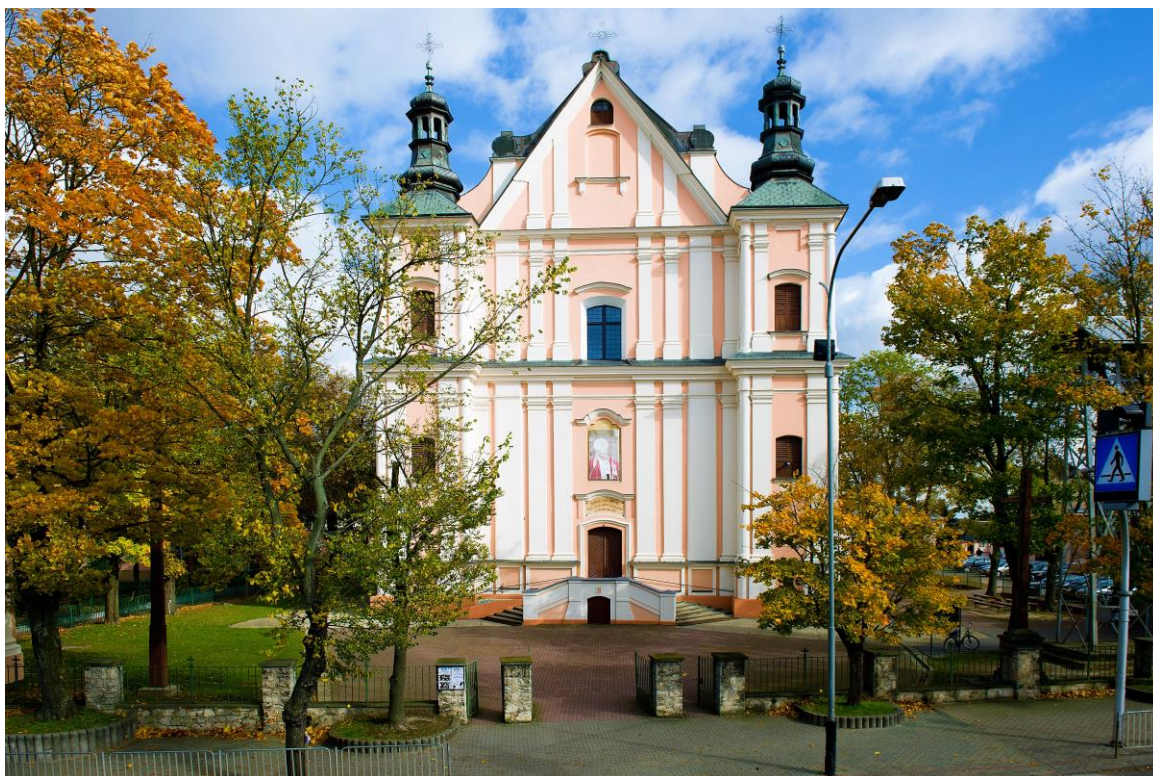
Źródło: Muzeum Henryka Sienkiewicza w Woli Okrzejskiej

Zabytki kultury sakralnej

Dzieje historyczne Ziemi Łukowskiej oraz wielokulturowość tego terenu ma swoje odzwierciedlenie w różnorodności zabytkowej architektury o charakterze świeckim i sakralnym. Załącznik Nr 1 do obwieszczenia Nr 1/2020 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie z dnia 22 stycznia 2020r. „Wykaz zabytków wpisanych do rejestru „A” zabytków nieruchomych Województwa Lubelskiego (na dzień 31.12.2019r.)”, zawiera kilkadziesiąt wpisów zabytków na terenie Powiatu Łukowskiego, objętych ochroną konserwatorską. Wśród nich jest wiele zabytków sakralnych: cmentarze i kościoły, między innymi:

- Kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża Św., koniec XVIII wieku (z dzwonnica i drzewostanem w obrębie cmentarza kościelnego) w Adamowie;
- Zespół Klasztorny Karmelitów Trzewickowych, II poł. XVII-XIX w., kościół pw. Nawiedzenia NMP w Woli Gułowskiej;
- Zespół klasztorny pobernardyński, II poł. XVIII w. (kościół obecnie parafia pw. Podwyższenia Krzyża Św., klasztor, dzwonnica, cmentarz kościelny) w Łukowie;

Fotografia 10. Zespół klasztorny Bernardynów, Łuków

Źródło: www.diecezja.siedlecka.pl

Fotografia 11. Zespół Klasztorny Karmelitów Trzewickowych w Woli Gułowskiej

Źródło: Muzeum Czynu Bojowego Kleeberczyków w Woli Gułowskiej

- Zespół klasztorny popijarski, XVIII-XIX w. (kościół obecnie parafia pw. Przemienienia Pańskiego, klasztor, kolegium, ogrodzenie z bramą, cmentarz kościelny) w Łukowie;
- Zespół klasztorny pobernardyński, II. poł. XIX w. (kościół obecnie parafia pw. św. Anny, klasztor, cmentarz kościelny, brama, dzwonnica, plebania, ogrodzenie) w Jeleńcu;
- Kościół parafialny pw. Świętej Zofii Wdowy, drewniany z 1854 r. (dzwonnica drewniana) w Zofiborze;
- Zespół kościelny, II. poł. XIX w. (Kościół parafialny pw. Dziesięciu Tysięcy Męczenników – 1863 r., dzwonnica, cmentarz kościelny, ogrodzenie) w Trzebieszowie Drugim;

Zespoły dworskie, pałacowe i inne obiekty

Na terenie Powiatu Łukowskiego znajduje się wiele cennych zabytków kultury i architektury, w tym stare kościoły, dwory, pałace i inne zabytkowe obiekty. Posiadają one dużą wartość religijną, kulturową, historyczną, a jednocześnie są atrakcyjne pod względem turystycznym. Najwięcej obiektów zabytkowych znajduje się w Łukowie. Poza wymienionymi wcześniej obiektami sakralnymi są to np.:

- d. Konwikt Szaniawskich (1728-1733), obecnie Muzeum Regionalne w Łukowie;
- Szkoła, obecnie siedziba Prokuratury Rejonowej w Łukowie, 1924 r.;
- Budynek dworca kolejowego, koniec XIX w.;
- Budynek dawnej Kasy Skarbowej, neorenesansowy, z połowy XIX w.;
- Cmentarz wojenny;

Fotografia 12. Konwikt Szaniawskich w Łukowie

Źródło: Muzeum Regionalne w Łukowie

Cenne historycznie i ciekawe zabytki znajdują się z wielu miejscowości Powiatu Łukowskiego. Do bardziej znanych można zaliczyć:

- Krzywda – Dwór i park krajobrazowy, ok. 1880 roku (dwór, park);
- Radoryż Smolany – Zespół dworski, XIX w. (dwór, rządówka, park, folwark);
- Adamów – Dawny Zajazd – rynek, I poł. XIX w.;
- Krynka – Zespół dworsko-leśny, początek XX w. (dwór drewniany, budynek gospodarczy, stajnia, stodoła, park, leśniczówka);
- Sarnów – Zespół podworski, 1825 r. (dwór drewniany, park);
- Stanin – Zespół podworski, XVII-XIX w. (dwór, oficyna, stajnia, park);
- Jakusze – wiatrak „koźlak”, drewniany, z 1880 r.;
- Rogale – dwór i pozostałości parku krajobrazowego, II. poł. XIX w. (dwór drewniany, park);
- Burzec- zespół dworski, XIX-XX w., gorzelnia XIX-XX w.;
- Wojcieszków – park krajobrazowy z aleją dojazdową, XVIII-XIX w.,
- Jarczew – dwór i park, II. poł. XIX w. (dwór, park);
- Zakępie – d. cerkiew unicka translokowana z miejscowości Łukowce, ob. kaplica pw. śś. Apostołów Piotra i Pawła;
- Wilczyska – ruiny fortalicji tzw. zamczysko obejmujące system wałów i fos, zespół dworski, dwór II. poł. XVIII w., brama –XVIII-XIX w., park – XVIII-XIX w.,

Fotografia 13. Dwór w Wilczyskach

Źródło: www.dwory.cal.pl

2.2. SFERA SPOŁECZNA

2.2.1. Demografia

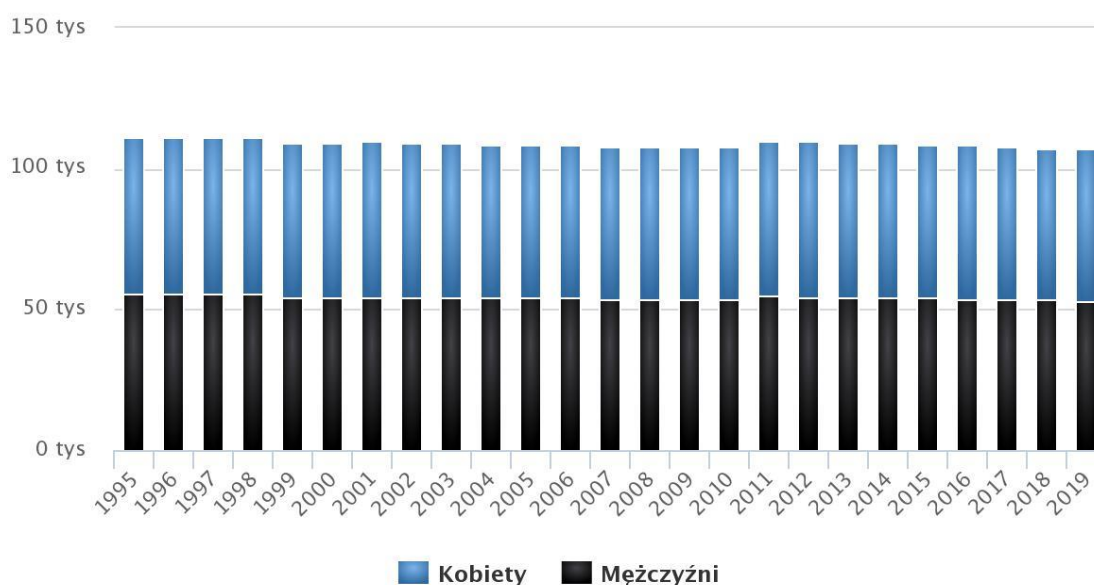
Liczba i struktura ludności

Powiat Łukowski, na dzień 31.12.2019 liczył 106 816 mieszkańców. Pomimo dodatniego wskaźnika przyrostu naturalnego (0,64‰), liczba mieszkańców powiatu na przestrzeni ostatnich lat systematycznie spada, w wyniku ujemnego salda migracji. W latach 2002-2019 liczba mieszkańców zmalała o 2,3%. Zmiany w populacji powiatu przedstawia zamieszczony wykres.

Wykres 1.

Populacja – powiat łukowski w latach 1995 – 2019

(Źródło: GUS)

www.polskawliczbach.pl

Źródło: http://www.polskawliczbach.pl/powiat_lukowski

Według prognoz statystycznych liczba mieszkańców Powiatu Łukowskiego w roku 2050 roku ma wynosić 88 221, z czego 44 466 to kobiety, a 43 755 mężczyźni. Obecnie, na dzień 31.12.2019 roku w liczbie 106 816 mieszkańców, 53 713 osób stanowiły kobiety (50,3%), a 53 103 (49,7%) mężczyźni, zatem współczynnik feminizacji wynosił 101.

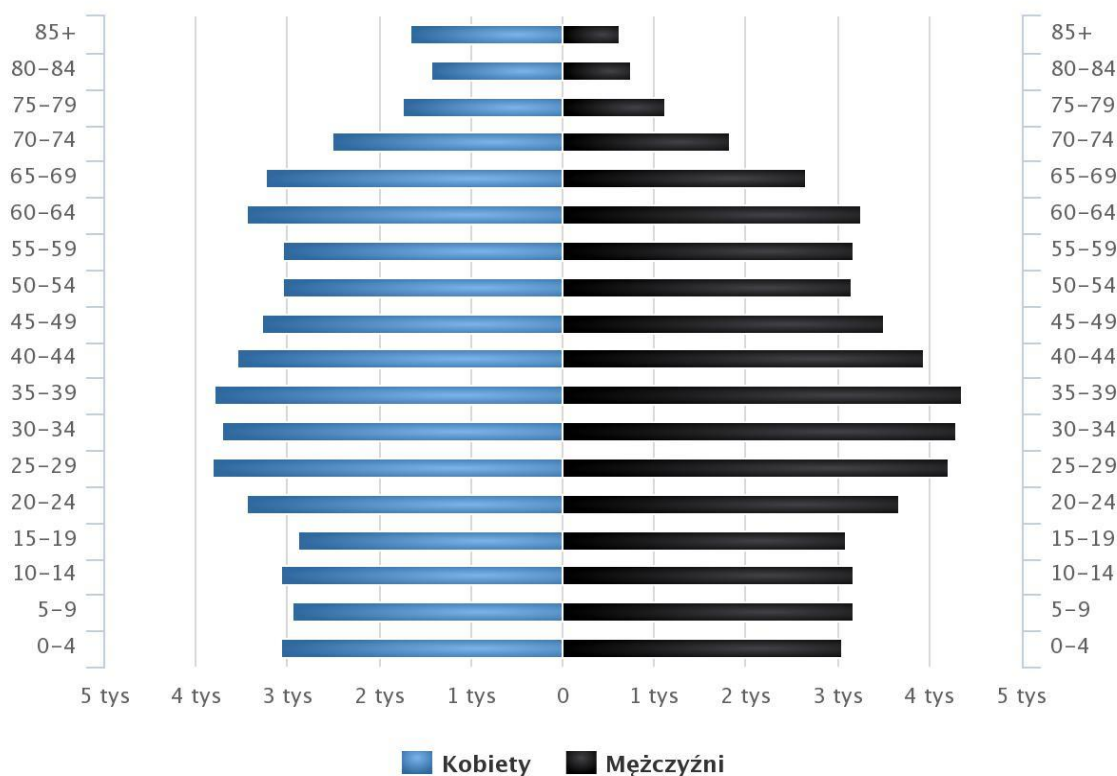
Gęstość zaludnienia w Powiecie Łukowskim na 1 km² wynosi 78 osób i kształtuje się na niższym poziomie niż w Woj. Lubelskim: 85 os./km² i kraju: 123 os./km².

Obecnie średni wiek mieszkańców wynosi 39,8 lat (średni wiek kobiet: 41,4 lat, średni wiek mężczyzn 38,2 lat) i jest nieco niższy do średniego wieku mieszkańców Województwa Lubelskiego (42,1 lat) oraz do średniego wieku mieszkańców całej Polski (41,9 lat). Piramida wieku dla populacji mieszkańców powiatu ma strukturę typową dla polskiego społeczeństwa, z wyraźnie zaznaczoną liczebną przewagą kobiet, w grupie osób po 70 roku życia. Struktura ta jest ukazana na zamieszczonym dalej wykresie.

Wykres 2.

Piramida wieku mieszkańców powiatu łukowskiego, 2019

(Źródło: GUS)

www.polskawliczbach.pl

Źródło: http://www.polskawliczbach.pl/powiat_lukowski

Strukturę wiekową mieszkańców Powiatu Łukowskiego można uznać za poprawną. 59,8% mieszkańców Powiatu Łukowskiego jest w wieku produkcyjnym, 20,5% w wieku przedprodukcyjnym, a 19,7% mieszkańców jest w wieku poprodukcyjnym. Natomiast wyraźne zróżnicowanie w strukturze wiekowej ludności można zauważyć porównując populację kobiet i mężczyzn.

Tabela 5. Biologiczne grupy wiekowe w Powiecie Łukowskim (31.12.2019)

Ludność: kobiety	Liczba / udział %	Ludność: mężczyźni	Liczba / udział %
Kobiety w wieku 0-14 lat	9 094 / 16,9%	Mężczyźni w wieku 0-14 lat	9 405 / 17,7%
Kobiety w wieku 14-64 lat	34 013 / 63,3%	Mężczyźni w wieku 14-64 lat	36 705 / 69,1%
Kobiety w wieku 65 lat i więcej	10 606 / 19,8%	Mężczyźni w wieku 65 lat i więcej	6 993 / 13,2%
Razem	53 713 / 100%	Razem	53 103 / 100%

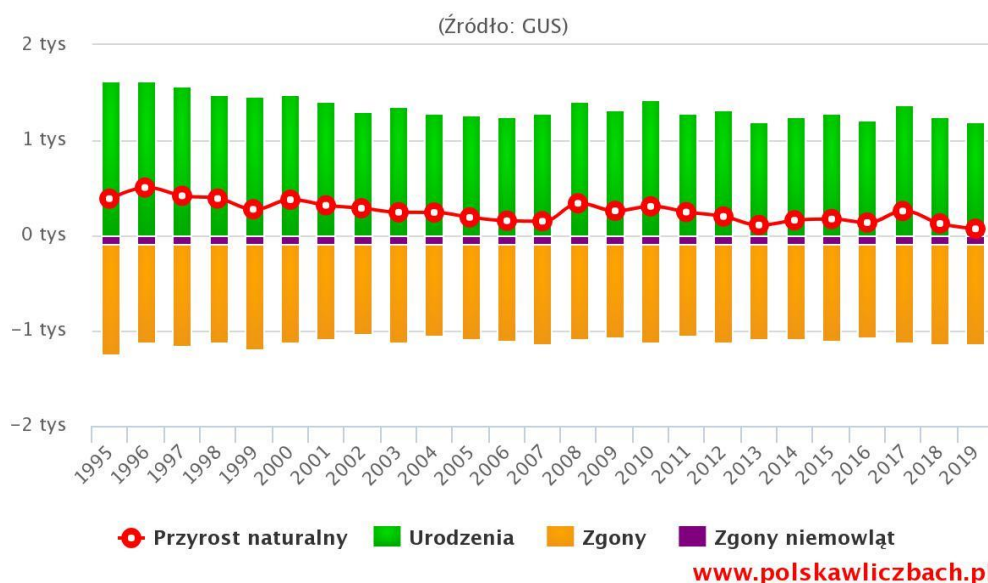
Źródło: opracowanie własne na podstawie:
http://www.polskawliczbach.pl/powiat_lukowski

Ruch naturalny ludności, migracje

W Powiecie Łukowskim ma miejsce nieznaczny, ale dodatni przyrost naturalny. W roku 2019 wyniósł on 69 (w tym kobiety 94 i mężczyźni -25). Odpowiada to przyrostowi naturalnemu 0,64 na 1000 mieszkańców Powiatu Łukowskiego. Dla porównania wskaźnik ten dla Województwa Lubelskiego wynosi -1,77. W 2019 roku w powiecie urodziło się 1 201 dzieci, w tym 51,6% dziewczynek i 48,4% chłopców. Współczynnik dynamiki demograficznej, czyli stosunek liczby urodzeń żywych do liczby zgonów wynosi 1,06 i jest znacznie większy od średniej dla województwa (0,84) oraz znacznie większy od współczynnika dynamiki demograficznej dla całego kraju.

Wykres 3.

Przyrost naturalny w latach 1995–2019 w powiecie łukowskim

Źródło: http://www.polskawliczbach.pl/powiat_lukowski

W 2019 roku 43,8% zgonów w Powiecie Łukowskim spowodowanych było chorobami układu krążenia, przyczyną 20,5% zgonów w powiecie były nowotwory, a 3,4% zgonów spowodowanych było chorobami układu oddechowego. Na 1000 ludności Powiatu Łukowskiego przypada 10,6 zgonów.

Jeśli chodzi o migracje, to w 2019 roku zarejestrowano 921 zameldowań w ruchu wewnętrznym oraz 1 609 wymeldowań, w wyniku czego saldo migracji wewnętrznych dla Powiatu Łukowskiego wynosi -688. W tym samym roku 21 osoby zameldowały się z zagranicy oraz zarejestrowano 3 wymeldowań za granicę - daje to saldo migracji zagranicznych wynoszące 18.

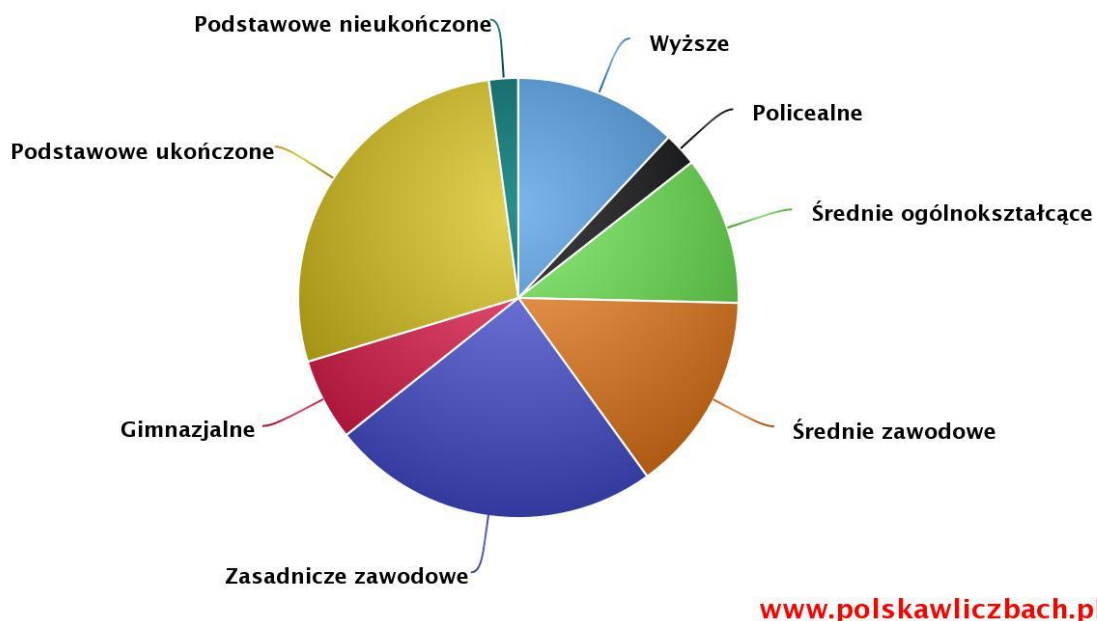
2.2.2. Poziom wykształcenia ludności

Zgodnie z danymi GUS (na dzień 31.12.2019) 27 903 mieszkańców Powiatu Łukowskiego jest w wieku potencjalnej nauki (3-24 lata) (w tym 13 589 kobiet oraz 14 314 mężczyzn). Według Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 roku (następny spis odbędzie się w 2021 roku) 12,0% ludności posiada wykształcenie wyższe, 2,5% wykształcenie policealne, 10,9% średnie ogólnokształcące, a 14,7% średnie zawodowe. Wykształceniem zasadniczym zawodowym legitymuje się 24,2% mieszkańców Powiatu Łukowskiego, gimnazjalnym 6,0%, natomiast 27,5% podstawowym ukończonym. 2,1% mieszkańców zakończyło edukację przed ukończeniem szkoły podstawowej.

Wykres 4.

Poziom wykształcenia – powiat łukowski

(Źródło: Narodowy Spis Powszechny 2011)

Źródło: http://www.polskawliczbach.pl/powiat_lukowski

Wśród kobiet mieszkających w Powiecie Łukowskim największy odsetek ma wykształcenie średnie i policealne (30,1%) oraz podstawowe ukończone (28,0%). Mężczyźni najczęściej mają wykształcenie zasadnicze zawodowe (29,8%) oraz podstawowe ukończone (27,5%). Stwierdza się także wyższy odsetek osób z niższym wykształceniem na wsi, w porównaniu z mieszkańcami miast. W odniesieniu do średniej krajowej mieszkańcy Powiatu Łukowskiego mają znacznie niższy poziom wykształcenia. Poniższa tabela przedstawia poziom wykształcenia osób w wieku 13 lat i więcej w roku 2011 według Narodowego Spisu Powszechnego.

Tabela 6. Poziom wykształcenia mieszkańców Powiatu Łukowskiego na tle Województwa Lubelskiego i Polski (2011 rok)

Poziom wykształcenia mieszkańców	Powiat Łukowski	Województwo Lubelskie	Polska
Wykształcenie wyższe	12,0%	17,0%	17,9%
Wykształcenie średnie i policealne	28,1%	33,2%	33,3%
Wykształcenie policealne	2,5%	3,1%	2,7%
Wykształcenie średnie ogólnokształcące	10,9%	11,7%	12,4%
Wykształcenie średnie zawodowe	14,7%	18,4%	18,1%
Wykształcenie zasadnicze zawodowe	24,2%	20,3%	22,9%
Wykształcenie gimnazjalne	6,0%	5,6%	5,2%
Wykształcenie podstawowe ukończone	27,5%	22,1%	19,3%
Wykształcenie podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	2,1%	2,0%	1,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie:
http://www.polskawliczbach.pl/powiat_lukowski

2.2.3. Rynek pracy

Liczba i struktura pracujących

Według danych GUS na dzień 31.12.2018 w Powiecie Łukowskim na 1000 mieszkańców pracowało 162 osób¹. Jest to mniej od wartości dla Województwa Lubelskiego (187 os./ 1000 mieszk.) oraz znacznie mniej od wartości dla Polski (251 os./ 1000 mieszk.). 53,3% wszystkich pracujących ogółem stanowiły kobiety, a 46,7% mężczyźni.

¹ bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, wg faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.

50,6% aktywnych zawodowo mieszkańców Powiatu Łukowskiego (w roku 2018) pracowało w sektorze rolniczym (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), 17,1% w przemyśle i budownictwie, a 13,9% w sektorze usługowym (handel, naprawa pojazdów, transport, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja) oraz 1,0% pracowało w sektorze finansowym (działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości). W pozostałych działach gospodarki pracowało 17,4% zatrudnionych. Zamieszczone dane wskazują, że dominującym działem gospodarki Powiatu Łukowskiego jest rolnictwo.

Potencjał do świadczenia pracy wynika ze struktury wiekowej mieszkańców i relacji osób będących w wieku produkcyjnym, do liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym. Na dzień 31.12.2019 produkcyjne grupy wieku ludności kształtowały się zgodnie z danymi zawartymi w tabeli.

Tabela 7. Produkcyjne grupy wieku w Powiecie Łukowskim (31.12.2019)

Kobiety	Liczba / udział %	Mężczyźni	Liczba / udział %
Kobiety w wieku przedprodukcyjnym (< 18 lat)	10 729 / 20,0%	Mężczyźni w wieku przedprodukcyjnym (< 18 lat)	11 176 / 21,0%
Kobiety w wieku produkcyjnym (18-59 lat)	28 942 / 53,9%	Mężczyźni w wieku produkcyjnym (18-64 lata)	34 934 / 65,8%
Kobiety w wieku poprodukcyjnym (59 + lat)	14 042 / 26,1%	Mężczyźni w wieku poprodukcyjnym (64 + lata)	6 993 / 13,2%
Razem	53 713 / 100%	Razem	53 103 / 100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: hwww.polskawliczbach.pl/powiat_lukowski

Wskaźniki obciążenia demograficznego dla Powiatu Łukowskiego kształtują się na nieco lepszym poziomie niż dla Województwa Lubelskiego oraz Polski.

Tabela 8. Wskaźniki obciążenia demograficznego (31.12.2018)

Wskaźniki obciążenia demograficznego	Powiat Łukowski	Województwo Lubelskie	Polska
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	67,2%	66,5%	66,7%
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	32,9%	37,2%	36,5%
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	96,0%	127,1%	121,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: hwww.polskawliczbach.pl/powiat_lukowski

Gospodarstwa domowe

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Powiecie Łukowskim wynosiło 3 578,47 PLN, co odpowiada 74,00% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w Polsce (dane na dzień 31.12.2018). W analizowanym roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Województwie Lubelskim kształtowało się na poziomie 4 261 PLN, natomiast wskaźnik ten dla całej Polski wynosił 4 835 PLN.

Głównym źródłem utrzymania (według danych Narodowego Spisu Powszechnego, NSP 2011) dla 38,28% mieszkańców w Powiecie Łukowskim była praca, na co składa się:

- praca najemna poza rolnictwem: 25,58%
- praca na rachunek własny poza rolnictwem (lub dochody z wynajmu): 3,56%
- praca w rolnictwie: 9,14%.

Natomiast pozostałe 61,72% ludności powiatu posiadało niezarobkowe źródła utrzymania, w tym:

- emerytury: 17,75%
- renty: 5,69%
- pozostałe źródła: 2,54%
- osoby będące na utrzymaniu: 33,79%
- inne, nieustalone źródła: 1,95%.

Podane główne źródła utrzymania gospodarstw domowych wskazują na duży udział rolniczo-socjalnych źródeł dochodów. Lepiej pod tym względem kształtuje się sytuacja dla całego Województwa Lubelskiego, w którym dochody z pracy stanowią źródło utrzymania dla 53,6% gospodarstw domowych, a niezarobkowe źródła utrzymania 46,4%.

Dane statystyczne wskazują, że wśród aktywnych zawodowo mieszkańców Powiatu Łukowskiego 6 327 osób wyjeżdża do pracy do innych gmin, a 3 088 pracujących przyjeżdża do pracy spoza gminy - tak więc saldo przyjazdów i wyjazdów do pracy wynosi -3 239.

2.2.4. Bezrobocie

Liczba i struktura bezrobotnych

Bezrobocie jest ważnym problemem społecznym. Z ekonomicznego punktu widzenia wskazuje niewykorzystany potencjał siły roboczej. Jednym z zadań Powiatowego Urzędu Pracy w Łukowie, jako instytucji rynku pracy, jest realizacja programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych.

Na dzień 30.06.2020r. liczba zarejestrowanych bezrobotnych w Powiecie Łukowskim wynosiła 2 314 osób. Jest to przyrost w stosunku do roku 2019 (na dzień 31.12.2019) o ponad 18%, zapewne wywołany trudnościami na rynku pracy związanymi

z wystąpieniem pandemii COVID-19. Poza danymi dotyczącymi roku 2020, w perspektywie od 2015 do 2019 notowano w Powiecie Łukowskim systematyczny spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych. Tendencja spadkowa liczby bezrobotnych w powiecie była zgodna z tendencją krajową oraz występującą w Woj. Lubelskim, gdzie również, począwszy od roku 2002 obserwowano spadek liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych. Była ona wynikiem nie tylko poprawy sytuacji na lokalnym rynku pracy, ale była ona związana także z wejściem Polski do Unii Europejskiej i wyjazdami Polaków do pracy za granicę. Podstawowe dane dotyczące struktury bezrobocia w Powiecie Łukowskim zestawione zostały w poniższej tabeli.

Tabela 9. Struktura bezrobocia w Powiecie Łukowskim w latach 2015-2019 oraz 2020, dane na koniec II kw.

Wyszczególnienie	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
Bezrobotni zarejestrowani - ogółem, w tym:	4 008	2 965	2 257	2 037	1 949	2 314
Kobiety	1 848	1 265	939	901	811	1 273
Mężczyźni	2 160	1 700	1 318	1 136	1 138	1 041
Bezrobotni zarejestrowani według czasu pozostawania bez pracy - ogółem, w tym:	4 008	2 965	2 257	2 037	1 949	2 314
3 m-ce i mniej	1 426	1 132	882	773	695	589
3-6	662	557	454	416	323	535
6-12	657	481	278	254	312	536
12-24	531	436	337	271	259	329
powyżej 24 m-cy	732	507	403	358	321	325
pozostający bez pracy powyżej 12 m-cy	1 263	943	740	629	580	654
Bezrobotni zarejestrowani według typu, w tym:	4 008	2 965	2 257	2 037	1 949	2 314
osoby poprzednio pracujące ogółem	3 172	2 494	1 930	1 745	1 703	2 038
osoby poprzednio pracujące zwolnieni z przyczyn dotyczących zakładu	310	228	159	138	117	220
osoby dotychczas niepracujące ogółem	836	471	327	292	246	276
zamieszkali na wsi	2 796	2 073	1 576	1 388	1 348	-
zamieszkali w mieście	1 212	892	681	649	601	-
z prawem do zasiłku	534	406	302	331	277	122
bezrobotni nowo zarejestrowani ogółem	757	562	352	305	229	199
bezrobotni wyrejestrowani ogółem	513	397	298	245	196	212

Program Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030

bezrobotni wyrejestrowani z tytułu podjęcia pracy	250	212	172	143	110	156
absolwenci ogółem	335	176	124	145	146	45
Bezrobotni zarejestrowani według poziomu wykształcenia - ogółem, w tym:	4 008	2 965	2 257	2 037	1 949	2 314
Wyższe	596	466	350	315	301	349
policealne oraz średnie zawodowe	864	607	463	431	403	506
średnie ogólnokształcące zasadnicze (zawodowe)	571	398	311	286	279	327
gimnazjalne i poniżej	1 104	792	611	552	541	640
873	702	522	453	425	492	
Bezrobotni zarejestrowani według stażu pracy - ogółem, w tym:	4 008	2 965	2 257	2 037	1 949	2 314
bez stażu pracy	836	471	327	292	246	276
1 rok i mniej	693	631	475	426	433	489
1-5 lat	1 049	766	620	581	572	693
5-10 lat	500	375	296	259	259	320
10-20 lat	529	421	318	282	267	326
20-30 lat	296	221	155	136	114	140
powyżej 30 lat	105	80	66	61	58	70
Bezrobotni zarejestrowani według wieku - ogółem, w tym:	4 008	2 965	2 257	2 037	1 949	2 314
18-24 lata	953	561	396	385	381	433
25-34 lata	1 288	941	733	651	588	723
35-44 lata	745	573	452	406	409	509
45-54 lata	603	491	382	317	316	359
55 i więcej lat	419	399	294	278	255	290

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS, Bank Danych Lokalnych

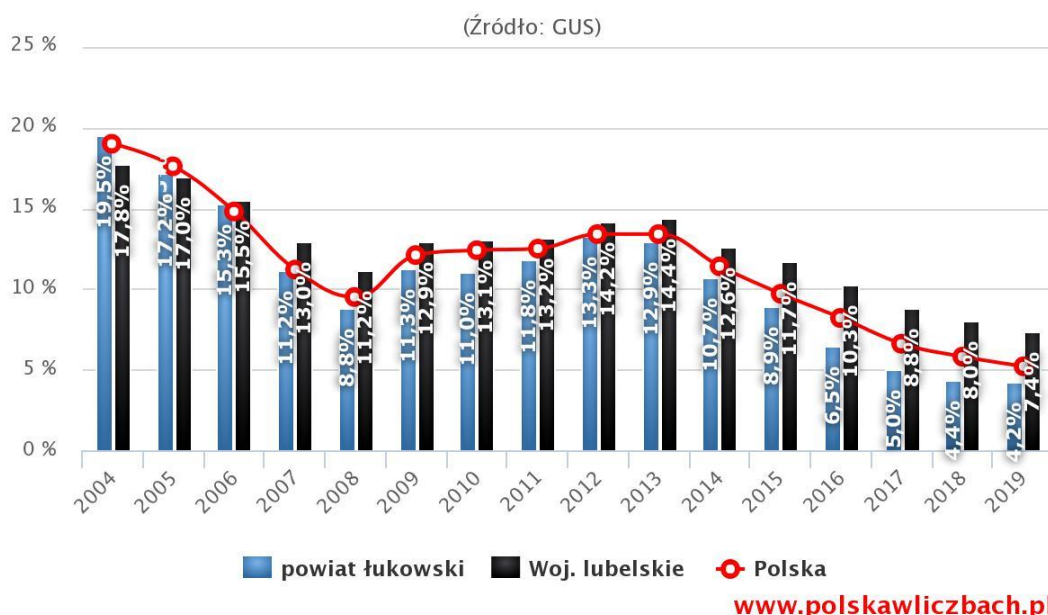
Zamieszczone dane wskazują, że duże trudności z wejściem na rynek pracy mają ludzie młodzi, często bezpośrednio po ukończeniu kształcenia. Większe trudności ze znalezieniem pracy mają także osoby z niższym wykształceniem. Natomiast zauważa się istotną różnicę w liczebności osób bezrobotnych z uwagi na płeć. Poza rokiem 2020, znacznie więcej było bezrobotnych mężczyzn niż kobiet. Bezrobotni z prawem do zasiłku stanowią niewielki odsetek wśród ogółu bezrobotnych. Wraz ze zmniejszaniem się liczby osób zarejestrowanych zmniejsza się też liczba osób z prawem do zasiłku. Udział tej grupy bezrobotnych w ogóle zarejestrowanych wykazuje tendencję malejącą. W Powiecie Łukowskim, w skład którego wchodzi dwa miasta, udział osób zamieszkujących tereny wiejskie ogółu bezrobotnych jest bardzo wysoki. W Woj. Lubelskim bezrobotni mieszkający na wsi stanowią niewiele ponad 50% ogółu bezrobotnych.

Stopa bezrobocia

Bezrobocie rejestrowane w Powiecie Łukowskim wynosiło w 2019 roku 4,2% (5,4% wśród kobiet i 3,2% wśród mężczyzn). Było to znacznie mniej od stopy bezrobocia rejestrowanego dla Województwa Lubelskiego: 7,4% (8,3% wśród kobiet i 6,6% wśród mężczyzn) oraz mniej od stopy bezrobocia rejestrowanego dla całej Polski: 5,2%.

Wykres 5.

Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiecie łukowskim w latach 2004 – 2019

Źródło: http://www.polskawliczbach.pl/powiat_lukowski

Wystąpienie pandemii COVID-19 w roku 2020 nie wpłynęło znacząco (na podstawie dostępnych danych za I i II kw.), w negatywny sposób na rynek pracy, jeśli chodzi o przyrost stopy bezrobocia.

Tabela 10. Stopa bezrobocia rejestrowanego w Powiecie Łukowskim w latach 2015-2019 oraz 2020 w okresie I-II kw., w %

Wyszczególnienie	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020, I
Stopa bezrobocia rejestrowanego	8,9	6,5	5,0	4,4	4,3	4,7
Wyszczególnienie	Rok 2020, II	Rok 2020, III	Rok 2020, IV	Rok 2020, V	Rok 2020, VI	Rok 2020, VII
Stopa bezrobocia rejestrowanego	4,6	4,5	4,9	5,0	5,0	5,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS, Bank Danych Lokalnych

2.3. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

2.3.1. Edukacja

Zgodnie z danymi statystycznymi GUS na dzień 31.12.2018, 27 903 mieszkańców Powiatu Łukowskiego było w wieku potencjalnej nauki (3-24 lata) (w tym 13 589 kobiet oraz 14 314 mężczyzn). 16,9% mieszkańców Powiatu Łukowskiego w wieku potencjalnej nauki (czyli 3-24 lata) zaliczało się do przedziału 3-6 lat - wychowanie przedszkolne (16,9% wśród dziewczynek i 16,9% wśród chłopców). Na tysiąc dzieci w wieku przedszkolnym 857 uczęszczało do placówek wychowania przedszkolnego. W tym samym czasie wskaźnik liczby dzieci uczęszczających do przedszkola na 1 000 dzieci dla Woj. Lubelskiego wynosił 844, a dla całego kraju 873. Na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego w Powiecie Łukowskim przypadało 0,99 dzieci w wieku przedszkolnym. Dla porównania, to wyraźnie lepszy poziom wskaźnika niż dla całego Woj. Lubelskiego (1,01) ale gorszy niż dla Polski ogółem (0,89).

W grupie wiekowej 3-24 lata na poziomie podstawowym (7-12 lat) kształciło się 27,7% ludności powiatu (28,0% wśród dziewczynek i 27,4% wśród chłopców). Na 1 oddział w szkołach podstawowych przypadało 14,8 uczniów. Współczynnik skolaryzacji brutto (tj. stosunek wszystkich osób uczących się w szkołach podstawowych do osób w wieku 7-12 lat) wynosił 96,11. Natomiast dla Woj. Lubelskiego wskaźnik ten wynosił 93,78, a dla Polski 95,46.

W grupie wiekowej 3-24 lata na poziomie ponadgimnazjalnym (16-18 lat) kształciło się 12,6% mieszkańców (12,6% wśród dziewcząt i 12,7% wśród chłopców). Na 1 oddział w szkołach ogólnokształcących przypadało 25,6 uczniów. 24,1 uczniów przypadało na oddział w branżowych szkołach I stopnia. 25,9 uczniów przypadało na oddział w technikach dla młodzieży.

W przedziale wiekowym odpowiadającym edukacji w szkołach wyższych (19-24 lat) znajdowało się 30,3% mieszkańców Powiatu Łukowskiego w wieku potencjalnej nauki (30,1% kobiet i 30,6% mężczyzn).

Jeśli chodzi o placówki edukacyjne na terenie Powiatu Łukowskiego, ich liczba na dzień 31.12.2018 kształtowała się następująco:

- 45 przedszkoli, w których do 152 oddziałów uczęszczało 3 008 dzieci. Dostępnych było 3 408 miejsc. Dla porównania w 2008 roku w Powiecie Łukowskim mieściło się 25 przedszkoli;
- 68 szkół podstawowych, w których w 651 oddziałach uczyło się 9 632 uczniów (w 2008 roku było 71 szkół podstawowych);
- 12 liceów ogólnokształcących, w których w 63 oddziałach uczyło się 1 610 uczniów (w 2008 roku było 10 liceów ogólnokształcących);
- 4 technika, w których w 64 oddziałach uczyło się 1 657 uczniów (w 2008 roku było 5 techników);
- 6 branżowych szkół I stopnia, w których w 15 oddziałach uczyło się 361 uczniów.

Dostęp do szkolnictwa wyższego dla mieszkańców Powiatu Łukowskiego zapewniają przede wszystkim uczelnie wyższe mające siedzibę w Lublinie, Warszawie, Siedlcach i Białej Podlaskiej.

W myśl przepisów prawa oświatowego oraz ustawy o samorządzie powiatowym do zadań własnych powiatu należy zakładanie i prowadzenie szkół ponadpodstawowych. Powiat Łukowski jest organem prowadzącym dla następujących jednostek i placówek oświaty:

- I Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Łukowie;
- Zespół Szkół Nr 1 im. Henryka Sienkiewicza w Łukowie;
- Zespół Szkół Nr 2 im. Aleksandra Świętochowskiego w Łukowie;
- Zespół Szkół Nr 3 im. Władysława Stanisława Reymonta w Łukowie;
- IV Liceum Ogólnokształcące im. Jana Pawła II w Łukowie;
- Zespół Szkół w Stoczku Łukowskim;
- Zespół Szkół im. Władysława Tatarkiewicza w Radoryżu Smolanym;
- Zespół Placówek w Łukowie;
- Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Henryka Sienkiewicza w Baczkowie;
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Łukowie.

Fotografia 14. Budynek Zespołu Placówek w Łukowie

Źródło: <http://zsslukow.pl/>

Najwięcej młodzieży kształci się w technikach. Szkoły prowadzone przez Powiat Łukowski dostosowują swoją ofertę kształcenia do potrzeb lokalnego rynku pracy. Na przykład Zespół Szkół Nr 1 im. Henryka Sienkiewicza w Łukowie, w ramach Szkoły Branżowej I stopnia (Zasadnicza Szkoła Zawodowa) kształci młodzież w zawodach: elektromechanik, kierowca mechanik, operator obrabiarek skrawających. Natomiast w ramach technikum młodzież kształcona jest w zawodach: technik ekonomista, technik handlowiec, elektryk, mechanik, informatyk, mechatronik, mechanik pojazdów samochodowych. Natomiast Zespół Szkół Nr 2 im. Aleksandra Świętochowskiego w Łukowie kształci m.in. w zakresie: technik usług kelnerskich, technik hotelarstwa, technik urządzeń i systemów energetyki odnawialnej. W celu ułatwienia dostępności szkół dla młodzieży z terenu powiatu, część szkół prowadzi internaty.

Niektóre szkoły prowadzą oddziały dla osób dorosłych, uzupełniających wykształcenie. Działalność placówek oświatowych wspomaga Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Łukowie.

Fotografia 15. Budynek Zespołu Szkół Nr 1 im. Henryka Sienkiewicza w Łukowie

Źródło: Starostwo Powiatowe w Łukowie

2.3.2. Kultura

Dane statystyczne GUS za rok 2019 wskazywały, że w Powiecie Łukowskim znajdowały się 34 obiektów w grupie „domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice”, w tym 4 obiekty posiadające udogodnienia dla osób z niepełnosprawnościami, poruszających się na wózkach inwalidzkich. 33 instytucje posiadały sale widowiskowe, w których znajdowało się 3 080 standardowych miejsc dla widzów. Dane dotyczące imprez organizowanych przez te jednostki za rok 2019 wskazują, że odbyło się 658 imprez ogółem, w których uczestniczyło 82 396 osób.

Tabela 11. Imprezy kulturalne w Powiecie Łukowski w 2019 roku

Rodzaj imprezy kulturalnej	Liczba imprez	Liczba uczestników
Seanse filmowe	21	3 655
Wystawy	20	3 370
Festiwale i przeglądy artystyczne	24	2 831
Koncerty	32	13 045
Prelekcje, spotkania, wykłady	433	27 096
Imprezy turystyczne i sportowo – rekreacyjne	23	9 257
Konkursy	12	593
Pokazy teatralne	39	5 529
Konferencje	5	340
Imprezy interdyscyplinarne	22	15 405
Warsztaty	13	320
Inne	14	955
Razem	658	82 396

Źródło: opracowanie własne na podstawie: www.polskawliczbach.pl/powiat_lukowski

Elementem życia kulturalnego jest funkcjonowanie różnych kół, klubów i sekcji, w których członkowie mogą rozwijać swoje zainteresowania. Dane statystyczne GUS wskazują, że w roku 2019 w Powiecie Łukowskim działało 31 tego rodzaju podmiotów, skupiających 935 uczestników.

Tabela 12. Koła, kluby, sekcje i członkowie w Powiecie Łukowskim w 2019 roku

Koła / kluby / sekcje	Liczba	Liczba członków
Plastyczne / techniczne	4	62
Taneczne	1	100
Informatyczne	1	5
Teatralne	2	20
Literackie	1	18
Turystyczne i sportowo rekreacyjne	1	27
Seniora / Uniwersytet Trzeciego Wieku	2	135
Dyskusyjne kluby filmowe	1	18
Koło gospodyń wiejskich	17	510
Inne	1	40
Razem	31	935

Źródło: opracowanie własne na podstawie: www.polskawliczbach.pl/powiat_lukowski

Mieszkańcy powiatu angażują się także w działalność różnych grup artystycznych. Poniżej tabela zawiera dane dotyczące ich liczby oraz ich członków.

Tabela 13. Grupy artystyczne i członkowie w Powiecie Łukowskim w 2019 roku

Grupy artystyczne	Liczba	Liczba członków
Muzyczne – instrumentalne	4	101
Wokalne i chóry	1	33
Folklorystyczne: ludowe, pieśni i tańca, kapele	6	260
Inne	1	4
Razem	12	398

Źródło: opracowanie własne na podstawie: www.polskawliczbach.pl/powiat_lukowski

Według danych GUS z 2019 w Powiecie Łukowskim działało 1 kino posiadające 1 salę z 68 miejscami na widowni. Odbyło się 1 537 seansów, na które przyszło 33 889 widzów, w tym 421 seansów filmów produkcji polskiej, na które przyszło 11 584 widzów.

Na podstawie danych GUS z 2019 można stwierdzić, że w Powiecie Łukowskim działało 27 bibliotek i filii publicznych posiadających księgozbiór liczący 309 515 wolumenów. We wszystkich placówkach zatrudnionych było 64 pracowników. Dla porównania w roku 2008 było 26 bibliotek i filii posiadających księgozbiór liczący 295 648 wolumenów.

Tabela 14. Liczba wypożyczeń księgozbioru bibliotek publicznych w Powiecie Łukowskim

Wyszczególnienie	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019
Wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	270 849	276 621	250 317	243 000	242 782

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>;

Powiat Łukowski jest organem tworzącym i organizatorem dla dwóch znanych w regionie i całej Polsce muzeów: Muzeum Henryka Sienkiewicza w Woli Okrzejskiej (opisane również w punkcie 2.1.4 tego Programu) oraz Muzeum Regionalnego w Łukowie (które mieści się w Konwikcie Szaniawskich – 2.1.4 tego Programu). Ponadto na terenie Powiatu Łukowskiego, w Woli Gułowskiej znajduje się Muzeum Czynu Bojowego Kleberczyków.

Muzeum Henryka Sienkiewicza

W odległości 33 km od Łukowa przy trasie Krzywda-Okrzeja w Woli Okrzejskiej znajduje się Muzeum Henryka Sienkiewicza. Tu w dworku (obecnym muzeum) urodził się w 1846 roku i spędził pierwszych 9 lat życia Henryk Sienkiewicz. Dworek szczęśliwie przetrwał burze dziejowe i po przeprowadzonym remoncie w latach 1965-1966 w 120. rocznicę urodzin Henryka Sienkiewicza otwarto Muzeum biograficzne poświęcone pisarzowi. Do 1975 roku było oddziałem Muzeum Regionalnego w Łukowie, później funkcjonowało jako placówka samodzielna. Muzeum posiada bogaty zbiór fotografii rodzinnych pisarza i dzieła malarskie obrazujące postać Henryka Sienkiewicza, jak i bohaterów jego utworów literackich, malowane przez znanych malarzy. Zgromadzono też bogaty i unikalny księgozbiór zawierający wiele pierwszych wydań powieści pisarza oraz tłumaczenia na kilkadziesiąt języków świata, w tym na język japoński, chiński, arabski, armeński oraz wiele języków europejskich.

Imponująca jest galeria postaci z powieści Henryka Sienkiewicza w rzeźbie ludowej jak również 6 rzeźb plenerowych ustawionych przed budynkiem Muzeum. Na wystawach prezentowane są między innymi:

- tradycje rodzinne i związki pisarza z Mazowszem i Lubelszczyzną;
- twórczość Henryka Sienkiewicza;
- Sienkiewicz i bohaterowie jego powieści w rzeźbie ludowej;
- rysunek, malarstwo, grafika i ekslibris inspirowany twórczością pisarza.

Urządzony jest również „Salonik” nawiązujący do okresu lat dziecięcych pisarza. Muzeum jest organizatorem i współorganizatorem wielu imprez, sesji poświęconych twórczości Henryka Sienkiewicza, konkursów o zasięgu ogólnopolskim i zlotów harcerskich. Utrzymuje kontakty ze szkołami noszącymi imię Henryka Sienkiewicza.

W pobliskiej Okrzei godnym zainteresowania jest Kościół (miejsce chrztu Henryka Sienkiewicza) z piękną polichromią o tematyce Sienkiewiczowskiej i kopiec usypany w hołdzie pisarzowi.

Muzeum Regionalne w Łukowie

Muzeum Regionalne w Łukowie mieści się w dawnym Konwikcie Szaniawskich ufundowanym w 1732 r. przez bp. krakowskiego Konstantego Szaniawskiego. Budynek jest jednym z nielicznych obiektów zabytkowych w mieście. Powstało z inicjatywy Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Łukowskiej. Działalność merytoryczną podjęto w lipcu 1960 roku w oparciu o pomoc Muzeum Lubelskiego, koncentrując się na wyszukiwaniu w terenie, gromadzeniu i opracowywaniu eksponatów z zakresu kultury ludowej i historii oraz dokumentacji fotograficznej. W zbiorach Muzeum znajdują się eksponaty z dziedziny tradycyjnego tkactwa ludowego oraz narzędzia do obróbki lnu, rzeźba, wycinanki, narzędzia rolnicze z przełomu XIX i XX wieku, malarstwo ludowe oraz malarstwo Józefa Pankiewicza i Leona Wyczółkowskiego, eksponaty z zakresu historii i dokumentacja fotograficzna zabytków nieruchomych.

Fotografia 16. Łukowski Ośrodek Rzeźby Ludowej. Ekspozycja w Muzeum Regionalnym w Łukowie

Źródło: <http://muzeum.lukow.pl/lukowski-osrodek-rzezby-ludowej/>

Muzeum Czynu Bojowego Kleeberczyków w Woli Gułowskiej

Wola Gułowska kojarzy się z ostatnią regularną bitwą Wojny Obronnej stoczoną w pierwszych dniach października 1939 roku, przez Samodzielną Grupę Operacyjną „Polesie” dowodzoną przez generała Franciszka Kleeberga. Aby uhonorować te wydarzenia i uczcić pamięć i wysiłek zbrojny żołnierzy SGO „Polesie”, wzniesiono Pomnik Czynu Bojowego Kleeberczyków – obiekt użyteczności publicznej mający status Domu Kultury. Otwarcie tego obiektu nastąpiło w 1989 roku, dokładnie w 50. rocznicę bitwy pod Wolą Gułowską.

Budowla ta ma charakter wielofunkcyjny. Jest siedzibą Ochotniczej Straży Pożarnej, biblioteki, mieści również salę widowiskową, kawiarnię, pokoje gościnne, pomieszczenia dla sekcji zainteresowań działających przy Domu Kultury.

Część pomieszczeń wydzielono na Izbę Regionalną i Galerię Rzeźby Ludowej, w której znajdują się prace miejscowych i okolicznych rzeźbiarzy. Centralne miejsce zajmuje Muzeum Czynu Bojowego Kleeberczyków, a w nim zbiór pamiątek i dokumentów dotyczących tego wydarzenia historycznego. Znajdują się tutaj również: uzbrojenie pochodzące z pola bitwy, sprzęt łącznościowy używany w czasie walki, mundury żołnierskie i oficerskie, fotografie i pamiątki osobiste żołnierzy. Jednym z najciekawszych eksponatów jest bandera Flotylli Pińskiej.

W Izbie Regionalnej zaaranżowane zostało wnętrze tradycyjnej izby wiejskiej oraz przedstawiona kolekcja narzędzi rolniczych i sprzęty domowe. W Galerii Rzeźby Ludowej prezentowane są rzeźby znanych rzeźbiarzy z Łukowskiego Ośrodka Rzeźby Ludowej zamieszkujących zarówno w Woli Gułowskiej jak i w okolicznych miejscowościach oraz prace młodych rzeźbiarzy ze „szkółki” rzeźbiarskiej funkcjonującej przy Domu Kultury.

Na terenie powiatu funkcjonuje również prywatne Muzeum Oręża i Techniki Użytkowej im. ks. Gen. Stanisława Brzózki w Łukowie.

Muzea w Powiecie Łukowskim cieszą się dużą popularnością, o czym świadczy liczba zarejestrowanych odwiedzin.

Tabela 15. Liczba odwiedzin w muzeach w Powiecie Łukowskim

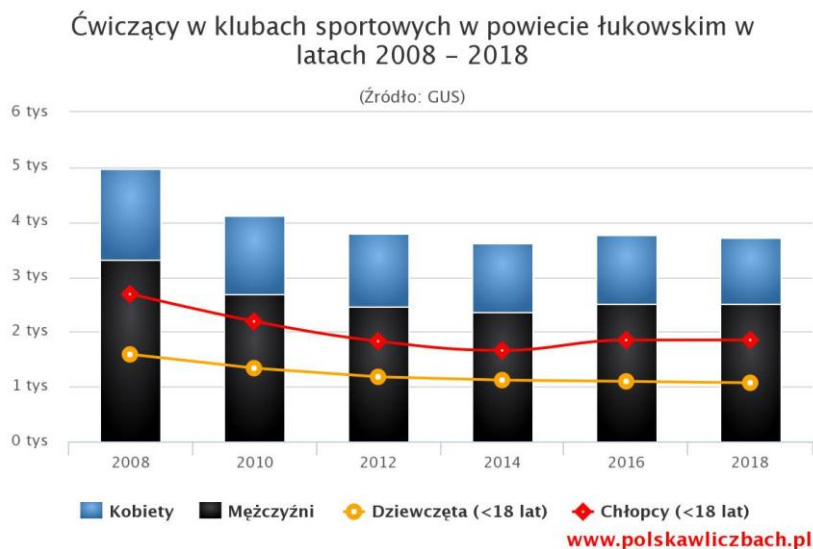
Wyszczególnienie	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019
Liczba osób odwiedzających muzeum	20 614	41 066	22 384	22 052	20 585

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>;

2.3.3. Sport

Według danych GUS z 2018 w Powiecie Łukowskim działało 68 klubów sportowych (włącznie z Uczniowskimi Klubami Sportowymi) zrzeszających 4 020 członków. Zarejestrowano 3 755 ćwiczących (mężczyźni: 2 523, kobiety: 1 232, w tym chłopcy do lat 18: 1 848, dziewczęta do lat 18: 1 095). Aktywne były 193 sekcje sportowe. Zajęcia sportowe prowadzone były przez trenerów (56), instruktorów sportowych (88) oraz inne osoby (55).

Wykres 6.

Źródło: http://www.polskawliczbach.pl/powiat_lukowski

Powiat Łukowski, jako jednostka samorządu terytorialnego posiada niewiele własnych obiektów sportowych. Są to obiekty sportowe przyszkolne, z których korzystają uczniowie poszczególnych szkół. Większość obiektów sportowych i rekreacyjnych jest w gestii poszczególnych samorządów gminnych. W tym przypadku są to również głównie obiekty przyszkolne takie jak sale gimnastyczne, boiska do gier zespołowych (piłka nożna, koszykówka, siatkówka), ale także obiekty lekkoatletyczne. Duża liczba boisk, szczególnie do gry w piłkę nożną znajduje się na terenach wiejskich i jest w posiadaniu szkół oraz Ludowych Zespołów Sportowych. Stan ilościowy istniejących w Powiecie Łukowskim obiektów, umożliwiających uprawianie sportu jest następujący:

- 3 stadiony, w tym 1 szkolny;
- 107 boisk sportowych, w tym 89 szkolnych;
- 36 sal gimnastycznych, w tym 14 pełnowymiarowych;
- 2 pływalnie, w tym 1 kryta;
- 8 obiektów lekkoatletycznych, bieżnia, skocznia, rzutnia itp.;
- 9 innych obiektów sportowych, strzelnice, siłownie, tory jeździeckie itp.

2.3.4. Ochrona zdrowia

Jednym z zadań własnych samorządu powiatowego jest promocja i ochrona zdrowia. Pojęcie promocji i ochrony zdrowia należy rozumieć, jako połączenie edukacji zdrowotnej oraz wsparcia prawnego i środowiskowego dla mieszkańców danej wspólnoty samorządowej. Realizacja tego zadania przez samorząd powiatowy polega przede wszystkim na ocenianiu efektywności programów zdrowotnych funkcjonujących na terenie powiatu, inicjowaniu i wspomaganie działań na rzecz promocji zdrowia oraz promowaniu odpowiedzialności za zdrowie.

Świadczenia z zakresu opieki zdrowotnej w Powiecie Łukowskim realizuje, Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Łukowie, który prowadzi m.in. Szpital św. Tadeusza w Łukowie.

W ramach Zakładu Lecznictwa Szpitalnego w Łukowie funkcjonują następujące komórki organizacyjne/Oddziały szpitalne: Wewnętrzno-Kardiologiczny, Dziecięcy, Obserwacyjno-Zakaźny, Chirurgii Ogólnej i Urazowej, Położniczo-Ginekologiczny i Patologii Ciąży, Reumatologiczny, Anestezjologii i Intensywnej Terapii, Neurologiczny z Pododdziałem Leczenia Udarów Mózgu, Neonatologiczny, Szpitalny Oddział Ratunkowy, Rehabilitacyjny z Pododdziałem Rehabilitacji Neurologicznej, Psychiatryczny, Psychiatryczny z Ośrodkiem Interwencji Kryzysowych i Psycho-Geriatria, Detoksykacyjny, Psychiatryczna Izba Przyjęć, Całodobowy Oddział Leczenia Uzależnień, Blok operacyjny- Zabiegowy, Apteka szpitalna, Dział Higieny i Epidemiologii, Anatomia Patologiczna, Centralna Sterylizatornia.

W ramach Zakładu Lecznictwa Ambulatoryjnego w Łukowie funkcjonują następujące jednostki i komórki organizacyjne: Zakład Opieki Pozaszpitalnej, Przychodnia specjalistyczna w Łukowie/Poradnie: Alergologiczna, Alergologiczna dla Dzieci, Endokrynologiczna, Kardiologiczna, Neurologiczna, Gruźlicy i Chorób Płuc, Reumatologiczna, Chorób Zakaźnych, Neonatologiczna, Ginekologiczno-Położnicza (w Łukowie, Adamowie, Stoczku Łukowskim, Wojcieszkowie, Serokomli i Krzywdzie), Chirurgii Ogólnej, Chirurgii Urazowo-Ortopedycznej, Okulistyczna, Otolaryngologiczna, Otolaryngologiczna dla Dzieci, Rehabilitacyjna, Medycyny Sportowej, Diabetologiczna, Zdrowia Psychicznego, Leczenia Uzależnień, Medycyny Pracy, Psychologiczna, Dermatologiczna, Chorób Wewnętrznych, Pediatria, Przychodnia POZ Al. Kościuszki 2A w Łukowie, Stacja Ratownictwa Medycznego, Transportu i Transportu Sanitarnego w Łukowie, Zakład Rehabilitacji Leczniczej w Łukowie, Zakład Diagnostyki Obrazowej w Łukowie, Zakład Diagnostyki Medycznej w Łukowie.

Aktualne dane wskazują, że w szpitalu powiatowym dostępnych jest 519 łóżek, a na terenie powiatu działa 30 aptek i 6 punktów aptecznych. Podstawowe dane statystyczne dotyczące systemu ochrony zdrowia w Powiecie Łukowskim zestawione zostały w poniższej tabeli.

Tabela 16. Ochrona zdrowia w Powiecie Łukowskim w latach 2015-2019

Wyszczególnienie	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019
Ambulatoryjna opieka zdrowotna - porady lekarskie ogółem	539 104	535 557	529 102	542 218	522 819
Podmioty ambulatoryjne - przychodnie ogółem	37	40	42	40	41
Praktyki lekarskie w miastach	14	13	11	9	9
Praktyki lekarskie na wsi	8	8	8	8	8
Przychodnie na 10 tys. ludności	3	4	4	4	4
Podstawowa opieka zdrowotna - porady - porady ogółem	404 060	396 803	405 385	424 876	413 727
Podstawowa opieka zdrowotna - porady - porady ogółem: przychodnie podległe samorządowi terytorialnemu	175 292	172 321	194 915	225 101	211 923
Przychodnie podległe samorządowi terytorialnemu	16	16	16	15	15
Apteki ogólnodostępne	29	30	30	31	28
Punkty apteczne	7	7	6	5	6
Ludność na aptekę ogólnodostępną	3 745	3 610	3 597	3 466	3 815
Personel pracujący - lekarze ogółem	234	248	244	239	brak danych
Personel pracujący - dentyści	30	22	20	13	brak danych

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bd.l.stat.gov.pl>

Podstawowym problemem w sferze ochrony zdrowia w powiecie jest trudny dla mieszkańców dostęp do specjalistycznej opieki zdrowotnej, z powodu konieczności długiego oczekiwania w kolejkach na porady u lekarzy specjalistów. Ponadto szczególne znaczenie mają procesy starzenia się społeczeństwa, w powiązaniu z procesami migracji i wyludnienia regionu, problemy osób z niepełnosprawnościami, niesamodzielnych oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym.

2.3.5. Pomoc społeczna

Pomoc społeczna stanowi element zabezpieczenia socjalnego. Działania prowadzone w zakresie pomocy społecznej i wspierania rodzin mają na celu umocnienie poczucia bezpieczeństwa socjalnego osób i rodzin oraz udzielenie im pomocy w przypadku trudnej sytuacji życiowej. Pomoc społeczna nakierowana jest na pomoc osobom i rodzinom zagrożonym wykluczeniem społecznym, zapobieganie patologiom

społecznym wśród dzieci i młodzieży, poprawę systemu opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi. Na terenie Powiatu Łukowskiego funkcjonują następujące jednostki organizacyjne pomocy społecznej, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej:

- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Łukowie;
- Dom Pomocy Społecznej w Łukowie;
- Dom Pomocy Społecznej w Ryżkach;
- Placówka Wielofunkcyjna w Łukowie;
- Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza w Adamowie;
- Pogotowie Opiekuńcze w Stoczku Łukowskim;
- Powiatowy Ośrodek Wsparcia „Przyłądek” w Łukowie;
- Specjalistyczny Ośrodek Poradnictwa Rodzinnego i Interwencji Kryzysowej w Łukowie.

Natomiast Dom Pomocy Społecznej w Woli Gułowskiej jest placówką niepubliczną, prowadzoną jest przez Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek.

Dane Urzędu Statystycznego w Lublinie podają, że w roku 2019 w Powiecie Łukowskim funkcjonowało 5 placówek stacjonarnej opieki społecznej, w tym 3 domy opieki społecznej, dysponujące łącznie 234 miejscami.

Tabela 17. Pomoc społeczna w Powiecie Łukowskim w latach 2015-2018

Wyszczególnienie	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018
Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej – ogółem	2 563	2 387	1 805	1 697
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej – ogółem	9 061	8 029	5 306	4 819
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej – wiek przedprodukcyjny - ogółem	4 221	3 652	2 192	1 936
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej – wiek produkcyjny - ogółem	4 548	4 058	2 796	2 566
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej – wiek produkcyjny mobilny	3 163	2 723	1 737	1 524
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej – wiek produkcyjny niemobilny	1 385	1 335	1 059	1 042
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej – wiek poprodukcyjny	292	319	318	317
Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci	5 673	6 080	6 074	5 812
Dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny – ogółem	12 215	13 061	12 768	12 268

Dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny	11 124	11 943	11 667	11 245
Kwota świadczeń rodzinnych (tys. zł)	33 690	41 030	43 010	41 512
Kwota zasiłków rodzinnych (wraz z dodatkami) (tys. zł)	22 300	25 927	26 323	24 656
Kwota zasiłków pielęgnacyjnych (tys. zł)	4 770	4 691	4 472	4 535

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Zaprezentowane dane wskazują (rok 2018), że zmniejszyła się intensywność korzystania z pomocy społecznej, co wskazuje na poprawiającą się sytuację socjalną w powiecie. Natomiast sporządzona na potrzeby tego Programu analiza SWOT wykazała rosnące oczekiwania społeczne w zakresie pomocy społecznej.

Tabela 18. Świadczenia z pomocy społecznej w Powiecie Łukowskim w latach 2015-2019

Wyszczególnienie	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019
Powody przyznania pomocy rodzinie - ubóstwo (tys. zł)	1 751	1 606	1 187	1 050	884
Powody przyznania pomocy rodzinie - sieroctwo (tys. zł)	3	2	4	2	0
Powody przyznania pomocy rodzinie - bezdomność (tys. zł)	30	39	36	37	47
Powody przyznania pomocy rodzinie - ochrona macierzyństwa (tys. zł)	645	568	311	303	264
Powody przyznania pomocy rodzinie - bezrobocie (tys. zł)	1 093	905	633	549	451
Powody przyznania pomocy rodzinie - niepełnosprawność (tys. zł)	888	896	771	737	659
Powody przyznania pomocy rodzinie - długotrwała lub ciężka choroba (tys. zł)	1 032	1 002	875	872	775
Powody przyznania pomocy rodzinie - bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (tys. zł)	577	502	354	324	289
Powody przyznania pomocy rodzinie - przemoc w rodzinie (tys. zł)	44	32	17	19	15
Powody przyznania pomocy rodzinie - alkoholizm (tys. zł)	227	228	206	188	162
Powody przyznania pomocy rodzinie - narkomania (tys. zł)	2	2	2	1	3
Powody przyznania pomocy rodzinie - trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego (tys. zł)	34	21	17	9	15
Powody przyznania pomocy rodzinie - trudności w integracji osób, które	3	6	8	7	4

otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą (tys. zł)					
Powody przyznania pomocy rodzinie - zdarzenie losowe (tys. zł)	12	17	14	10	29
Powody przyznania pomocy rodzinie - sytuacja kryzysowa (tys. zł)	2	1	0	0	1

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Zaprezentowane dane wskazują, że w badanym okresie liczba korzystających z pomocy społecznej nieznacznie zmalała. Poza opisanymi powyżej formami pomocy społecznej, na terenie Powiatu Łukowskiego funkcjonują Warsztaty Terapii Zajęciowej: Warsztat Terapii Zajęciowej w Stoczku Łukowskim, którego organizatorem jest Miasto Stoczek Łukowski, oraz Warsztat Terapii Zajęciowej w Łukowie prowadzony przez Stowarzyszenie „Centrum Przedsiębiorczości, Integracji i Edukacji w Łukowie.

2.3.6. Bezpieczeństwo publiczne

Biorąc pod uwagę dane statystyczne za rok 2019 wskaźniki bezpieczeństwa publicznego w Powiecie Łukowski kształtują się na lepszym poziomie niż w dla Woj. Lubelskiego oraz dla całej Polski. W 2019 roku w Powiecie Łukowskim stwierdzono 1 327 przestępstw. Oznacza to, że na każdych 1 000 mieszkańców odnotowano 12,39 przestępstw. Jest to wartość znacznie mniejsza od wartości dla Województwa Lubelskiego (15,91) oraz znacznie mniejsza od średniej dla całej Polski (20,75).

Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw dla wszystkich przestępstw ogółem w Powiecie Łukowskim wynosi 87,20% i jest większy od wskaźnika wykrywalności dla Województwa Lubelskiego (83%) oraz znacznie większy od wskaźnika dla całej Polski (73,1%).

W przeliczeniu na 1 000 mieszkańców Powiatu Łukowskiego najwięcej stwierdzono przestępstw o charakterze kryminalnym: 5,86 (wykrywalność 84%) oraz o charakterze gospodarczym: 3,39 (wykrywalność: 82%). W dalszej kolejności odnotowano przestępstwa przeciwko mieniu: 4,18 (71%), drogowe: 2,19 (wykrywalność: 98%) oraz przeciwko życiu i zdrowiu: 0,32 (wykrywalność: 94%).

Bezpieczeństwo obywateli jest częścią bezpieczeństwa publicznego. Zadania z zakresu ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego, realizowane przez odpowiednie służby, inspekcje i straże są w gestii samorządu powiatowego. Poniżej wymieniono służby realizujące zadania w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego, na terenie Powiatu Łukowskiego:

- Komenda Powiatowa Policji w Łukowie;
- Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Łukowie;
- Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Łukowie;
- Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Łukowie;
- Powiatowy Inspektorat Nadzoru Budowlanego.

2.4. SFERA GOSPODARCZA

2.4.1. Przedsiębiorstwa

Ważnym elementem gospodarki jest rozwój przedsiębiorczości, gdyż podmioty gospodarcze tworzą miejsca pracy i często poprzez samozatrudnienie przyczyniają się do ograniczania bezrobocia. Według danych GUS na koniec I półrocza 2020 roku w Powiecie Łukowskim działalność gospodarczą prowadziło 9 208 podmiotów gospodarczych, w tym 8 874 podmiotów z sektora prywatnego, co stanowiło ponad 96% ogółu przedsiębiorstw. W roku 2020 pomimo wystąpienia pandemii COVID-19 liczba podmiotów gospodarczych wzrosła w stosunku do roku 2019. Natomiast analizując zmiany liczby podmiotów gospodarczych od roku 2015, z roku na rok następował przyrost ich liczby. W perspektywie od 2015 do 2020 przyrost ten wyniósł około 11%. W porównaniu do roku 2015 wzrosła liczba podmiotów z sektora prywatnego, a w grupie podmiotów z sektora publicznego spadła o 34. Największy udział w strukturze podmiotów prywatnych mają podmioty prowadzone przez osoby fizyczne. Jest to około 85% firm. Udział przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym jest niewielki.

Tabela 19. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w Powiecie Łukowskim w latach 2015-2019 oraz I półrocze 2020 według sektorów własnościowych

Wyszczególnienie	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020, I półrocze
Podmioty gospodarki narodowej ogółem	8 292	8 335	8 557	8 752	9 016	9 208
Sektor publiczny - ogółem, w tym	333	333	299	298	300	299
Sektor publiczny - państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	277	277	243	243	244	243
Sektor publiczny - spółki handlowe	6	6	7	6	7	7
Sektor prywatny - ogółem, w tym	7 931	7 963	8 222	8 419	8 689	8874
Sektor prywatny - osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	6 783	6 766	6 984	7 186	7 395	7 546
Sektor prywatny - spółki handlowe	218	247	283	276	301	316
Sektor prywatny - spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	28	29	31	21	22	23
Sektor prywatny - spółdzielnie	42	41	40	23	22	23
Sektor prywatny - fundacje	12	13	13	10	11	12

Sektor prywatny - stowarzyszenia i organizacje społeczne	296	300	308	289	287	294
Podmioty gospodarki narodowej ogółem	8 292	8 335	8 557	8 752	9 016	9 208
Nowo zarejestrowane podmioty w rejestrze REGON	699	709	821	847	769	185
Podmioty wyrejestrowane z rejestru REGON	558	612	579	580	412	164

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Jednak analizując poziom przedsiębiorczości w Powiecie Łukowskim, wyrażający się liczbą przedsiębiorców do liczby mieszkańców należy stwierdzić, że kształtuje się on na niskim poziomie. Wskaźnik „osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym” kształtował się w analizowanym okresie 2015-2019 na poziomie od 10,22% do 11,58%.

Analizując podmioty gospodarcze według wielkości zatrudnienia należy zauważyć, że zdecydowaną większość, jak w całym Woj. Lubelskim i kraju stanowią mikro i małe przedsiębiorstwa. Udział mikroprzedsiębiorstw (podmioty zatrudniające do 9 osób) w Powiecie Łukowskim w roku 2020 (dane za I półrocze) wynosił 96,58%, na co złożyło się 8 894 firm zatrudniających od 0-9 osób. W Powiecie Łukowskim są jedynie 3 duże przedsiębiorstwa, zatrudniające powyżej 250 osób. Ma to duże znaczenie dla lokalnego rynku pracy. Stosowne dane zawarto w poniższej tabeli.

Tabela 20. Podmioty gospodarki narodowej w Powiecie Łukowskim w latach 2015-2019 oraz I półrocze 2020 według klasy wielkości

Wyszczególnienie	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020, I półrocze
Podmioty według klas wielkości - ogółem, w tym	8 292	8 335	8 557	8 752	9 016	9 208
(0 - 9 osób)	7 979	8 019	8 230	8 428	8 702	8 894
(10 - 49 osób)	262	262	274	271	262	261
(50 - 249 osób)	47	50	49	50	49	50
(250 - 999 osób)	2	2	2	1	1	1
(1000 osób i więcej)	2	2	2	2	2	2

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Dane z okresu 2015-2020 wskazują na systematyczny wzrost liczby podmiotów gospodarczych w Powiecie Łukowskim, nawet w okresie trwania pandemii COVID-19 w roku 2020. Zapewne jednak część zarejestrowanych podmiotów gospodarczych zawiesiła działalność. Kolejna tabela zawiera informacje dotyczące struktury branżowej przedsiębiorstw.

Tabela 21. Podmioty gospodarcze w Powiecie Łukowskim w latach 2015-2019 według grup rodzajów działalności PKD 2007

Wyszczególnienie	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019
Podmioty według rodzajów działalności - ogółem, w tym	8 292	8 335	8 557	8 752	9 016
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	225	225	209	182	184
Przemysł i budownictwo	2 136	2 192	2 346	2 497	2 665
Pozostała działalność	5 931	5 918	6 002	6 073	6 167

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

W grupie „pozostała działalność” dominują liczebnie podmioty z sekcji G „handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle”, sekcji H „transport i gospodarka magazynowa” oraz sekcji C „przetwórstwo przemysłowe”. Zaprezentowana klasyfikacja podmiotów gospodarczych według kodów PKD jest dość ogólna. Natomiast przedsiębiorcy z Powiatu Łukowskiego specjalizują się w następujących, głównych branżach: usługi transportu samochodami ciężarowymi, branża usług budowlanych, przetwórstwo rolno-spożywcze, w tym zakłady mięsne oraz branża produkcji odzieży i obuwia. Czynnikiem sprzyjającym rozwojowi przedsiębiorczości jest usytuowanie w Mieście Łuków oraz Gminie Łuków dwóch podstref Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Euro-Park Wisłosan:

- podstrefa Łuków w miejscowości Łazy, w Gminie wiejskiej Łuków: o powierzchni 27,29 ha;
- podstrefa Łuków na terenie Miasta Łuków: o powierzchni 13 ha.

2.4.2. Rolnictwo

Analizując dane statystyczne należy stwierdzić, że Powiat Łukowski ma charakter rolniczy. Świadczy o tym m.in. odsetek ludności powiatu zamieszkujący tereny wiejskie: ok. 69,5%, a także struktura źródeł utrzymania. Szczegółowe dane statystyczne dla Powiatu Łukowskiego, dotyczące rolnictwa pochodzą z Powszechnego Spisu Rolnego, przeprowadzonego w roku 2010. Na 15 172 gospodarstw rolnych ogółem, 15 169 stanowiły indywidualne gospodarstwa rolne. Natomiast z liczby 15 172 gospodarstw domowych, dochody z działalności rolniczej osiągało 13 815 gospodarstw. W tej liczbie najbardziej liczne były gospodarstwa o powierzchni od 1 do 5 hektarów. Natomiast 942 gospodarstwa posiadało powierzchnię ponad 15 h. Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego wynosiła 6,65 ha. Poniższa tabela ukazuje strukturę wielkości gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą w Powiecie Łukowskim.

Tabela 22. Struktura powierzchni gospodarstw rolnych w Powiecie Łukowskim (dane z ostatniego spisu rolnego, 2010 rok)

Wielkość gospodarstw w ha	Liczba gospodarstw (szt.)	Powierzchnia gospodarstw łącznie (ha)
do 1 ha włącznie	2 254	1 747,25
1 – 5 ha	6 695	23 243,17
5 – 10 ha	4 023	33 788,99
10 – 15 ha	1 258	17 306,03
15 ha i więcej	942	24 807,62
ogółem	15 172	100 893,06

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Jako główny profil produkcji roślinnej gospodarstwa wskazały:

- zboża razem: 12 052 gosp. (łącznie 50 211 ha);
- zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi: 11 922 gosp. (łącznie 48 834 ha, w tym żyto: 11 539 ha, owies: 12 017 ha, pszenżyto ozime: 12 935 ha, mieszanki zbożowe jare: 6 915 ha);
- ziemniaki: 6 154 gosp. (łącznie: 3 163 ha);
- uprawy przemysłowe: 70 gosp. (łącznie 117 ha);
- buraki cukrowe: 45 gosp. (łącznie 117 ha);
- rzepak i rzepik: 25 gosp. (łącznie 95 ha);
- strączkowe jadalne i na ziarno: 21 gosp. (łącznie 47 ha);
- warzywa gruntowe: 101 gosp. (łącznie 49 ha).

Stosunkowo dobre było też wyposażenie gospodarstw rolnych w maszyny rolnicze, gdyż wskazano posiadanie łącznie we wszystkich gospodarstwach rolnych następujących maszyn:

- ciągniki rolnicze: 10 941 szt.;
- kombajny zbożowe: 1 122 szt.;
- kombajny ziemniaczane: 1 074 szt.;
- kombajny buraczane: 6 szt.;
- silosokombajny: 105 szt.;
- polowe opryskiwacze ciągnikowe: 4 097 szt.;
- kosiarki ciągnikowe: 5 192 szt.;
- przyczepy zbierające: 1 479 szt.;
- prasy zbierające: 2 125 szt.;
- ładowacze chwytakowe i czołowe: 1 67 szt.;
- kopaczki do ziemniaków: 3 075 szt.;
- rozsiewacze nawozów i wapna: 5 288 szt.;
- rozrzutniki obornika: 5 925 szt.;
- sadzarki do ziemniaków: 3 989 szt.;
- agregaty uprawowe: 3 855 szt.;
- sadownicze opryskiwacze ciągnikowe: 244 szt.

Wśród gospodarstw rolnych ogółem, 5 538 zajmowało się hodowlą bydła (łącznie pogłowie 54 289 szt.) w tym krowy mleczne 4 822 gospodarstw (pogłowie 26 185 szt.) Chów trzody chlewnej prowadziło 4 395 gospodarstwa (79 225 szt. pogłowia), a chów drobiu 4 959 gospodarstw (494 481 szt.). Posiadanie koni wskazało 1 288 gospodarstw (pogłowie 2 485). Wymienić też należy pogłowie owiec w liczbie 274 szt.

2.4.3. Turystyka

Największą atrakcją turystyczną w Powiecie Łukowskim stanowi dwór, w którym znajduje się Muzeum Henryka Sienkiewicza w Woli Okrzejskiej oraz Kopiec ku czci Henryka Sienkiewicza w Okrzei.

Fotografia 17. Kopiec ku czci Henryka Sienkiewicza w Okrzei

Źródło: Muzeum Henryka Sienkiewicza w Woli Okrzejskiej

Powiat Łukowski odznacza się sprzyjającymi warunkami do uprawiania turystyki oraz różnych form rekreacji i wypoczynku. Poza zasobami kulturowymi, przyrodniczym i krajobrazowymi, stanowiącymi atrakcje turystyczne, dla rozwoju turystyki istotne znaczenie ma dobrze rozwinięta baza turystyczna. Według danych GUS z 2019 roku w Powiecie Łukowskim znajdowały się 2 hotele 2-gwiazdkowe. Są to obiekty z zapleczem konferencyjnym. Pozostałe turystyczne obiekty noclegowe według rodzajów to:

- szkolne schroniska młodzieżowe: 1,
- ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe: 1,

Poza wskazywanymi obiektami noclegowymi na terenie powiatu działa kilkadziesiąt kwater agroturystycznych i pokoi gościnnych. Wiele jest również restauracji, barów i zajazdów.

Jeśli chodzi o bazę rekreacyjno-turystyczną, w każdej z gmin powiatu znajdują się boiska sportowe, najczęściej przy szkołach. Natomiast dobrze zagospodarowane tereny i obiekty rekreacyjne, z których mogą korzystać mieszkańcy, ale także turyści znajdują się głównie w Łukowie. Są to na przykład: pływalnia Letnia „Delin”, pływalnia kryta „Delfinek”, Stadion Miejski „Orlęta” i boiska treningowe przy ulicy Parkowej.

Przez teren Powiatu Łukowskiego przebiegają trzy szlaki turystyczne: „Szlak Powstań Narodowych”, „Szlak Sienkiewiczowski” oraz „Szlak im. gen. bryg. Franciszka Kleberga”. Ponadto przez obszar Ziemi Łukowskiej przebiegają trzy regionalne szlaki

dziedzictwa kulturowego: Szlak Kultury Wsi i Miasteczek, Szlak Wielkich Pisarzy i Szlak Muzealny.

„Szlak Powstań Narodowych” to szlak pieszy i rowerowy. Szlak rozpoczyna swój przebieg w mieście Stoczek Łukowski i prowadzi przez Domanice –Iganie –Mokobody –Liw – Węgrów –do Miedznej. Szlak przebiega przez tereny, które były świadkiem walk w okresie Powstania Listopadowego w 1831 roku.

„Szlak Sienkiewiczowski”- szlak przebiega przez środkową część Ziemi Łukowskiej (Łuków –Okrzeja). Związany jest z miejscem urodzenia i twórczości polskiego noblisty Henryka Sienkiewicza. Miejsca do zwiedzenia: Muzeum H. Sienkiewicza w Woli Okrzejskiej - miejsce narodzin Henryka Sienkiewicza, kościół pod wezwaniem św. Piotra i Pawła w Okrzei ufundowany przez prababkę Noblisty, miejsce gdzie został ochrzczony, cmentarz parafialny w Okrzei – miejsce pochówku matki pisarza oraz Kopiec ku czci Henryka Sienkiewicza w Okrzei.

„Szlak im. gen. bryg. Franciszka Kleeberga” – przebieg szlaku: Dęblin – Bobrowniki – Ułęż – Sobieszyn – Wola Głuchowska – Charlejew – Białostrzegi – Kock. Szlak prowadzi przez obszary związane z walkami SGO „Polesie”. W Woli Gułowskiej znajduje się Muzeum Czynu Bojowego Kleeberczyków.

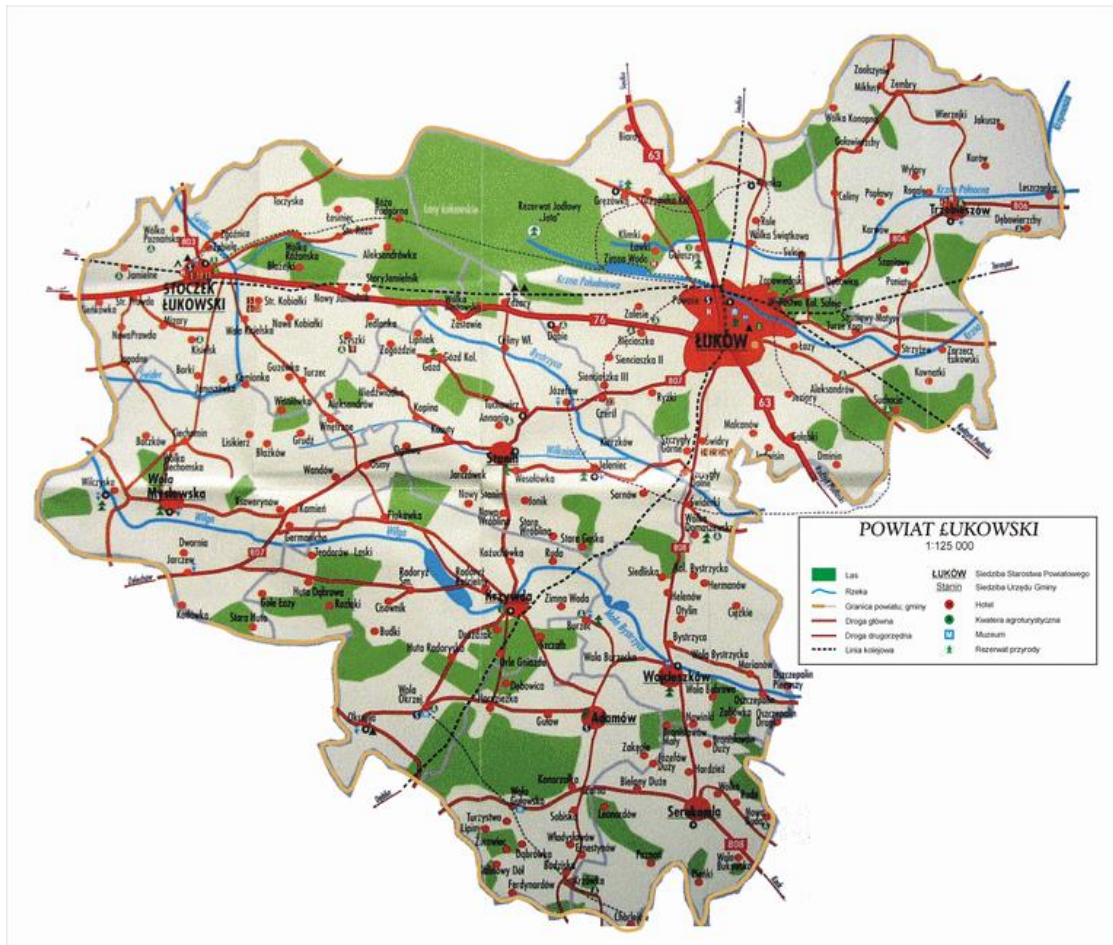
2.5. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

2.5.1. Transport

Drogi i sieć połączeń kolejowych

Powiat Łukowski posiada dość atrakcyjne położenie z punktu widzenia komunikacyjnego i urbanistycznego. Infrastrukturę komunikacyjną powiatu zapewnia system tras kolejowych oraz dróg kołowych o znaczeniu międzynarodowym, krajowym, regionalnym, powiatowym i lokalnym. Najlepsze połączenie komunikacyjne w powiecie ma Miasto Łuków. Miasto leży przy transeuropejskiej magistrali kolejowej Lizbona-Moskwa, od której właśnie w Łukowie odgałęzia się linia tranzytowa w kierunku Skierniewic, omijająca węzeł warszawski. Ponadto w Łukowie zbiegają się dwie linie kolejowe w kierunku Dębina i Lublina. Łuków pełni także funkcję regionalnego węzła komunikacyjno-transportowego. W mieście zbiegają się 2 drogi krajowe o znaczeniu regionalnym i 5 kierunków linii kolejowych (w kierunku Warszawy, Lublina, Terespoła, Dębina, Pilawy). Na terenie miasta zlokalizowane są dwie stacje kolejowe - Łuków i Łuków Łapiguz oraz jeden przystanek kolejowy - Łuków Zapowiednik (we wschodniej części miasta). Ponadto przez teren miasta przechodzi łącznica kolejowa, umożliwiająca przewóz towarów i prowadzenie pociągów od strony Pilawy w kierunku Siedlec z pominięciem głównej stacji Łuków.

Mapa 4. Sieć połączeń drogowych i kolejowych w Powiecie Łukowskim

Źródło: Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla Powiatu Łukowskiego

Dostępność komunikacyjna i transportowa jest jednym z kluczowych elementów wpływających na rozwój danego regionu, stanowiąca o jego potencjale ekonomicznym. Przez obszar Powiatu Łukowskiego przebiegają drogi krajowe, wojewódzkie, powiatowe i gminne. Drogi krajowe administrowane są przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad, wojewódzkie: przez Zarząd Dróg Wojewódzkich w Lublinie, powiatowe: przez Zarząd Dróg Powiatowych w Łukowie i gminne, będące w gestii poszczególnych gmin.

Przez teren Powiatu Łukowskiego przebiegają;

dwie drogi krajowe:

- droga krajowa nr 63: granica państwa – Węgorzewo – Giżycko – Pisz – Łomża – Zambrów – Siedlce – Radzyń Podlaski – Wisznice - Sławatycze – granica państwa;
- droga krajowa nr 76: Wilga – Garwolin- Stoczek Łukowski- Łuków.

oraz 4 drogi wojewódzkie:

- droga nr 806 relacji Łuków – Międzyrzec Podlaski;
- droga nr 807 relacji Maciejowice – Sobolew – Żelechów – Łuków;
- droga nr 808 relacji Łuków – Serokomla – Kock;
- droga nr 803 relacji Siedlce – Stoczek Łukowski.

Jeśli chodzi o drogową dostępność komunikacyjną, istotne jest, że niedaleko od północnej granicy powiatu przebiega ważna droga krajowa nr 2, E-30: Berlin – Warszawa – Moskwa o funkcji drogi międzynarodowej. W perspektywie kilku najbliższych lat, równoległe do przebiegu tej drogi planowane jest poprowadzenie autostrady.

Według danych Starostwa Powiatowego w Łukowie z 2019 roku na terenie Powiatu Łukowskiego zlokalizowane były następujące drogi:

- drogi krajowe: 59,309 km, w tym droga krajowa nr 63: 21,731 km oraz droga krajowa nr 76: 37,578 km;
- drogi wojewódzkie: 89,017 km;
- drogi powiatowe: 547 km, w tym o nawierzchni:
 - twardej: 521,8 km;
 - gruntowej naturalnej: 25,2 km;
 - długość dróg miejskich: 29 km;
 - długość dróg pozamiejskich: 518 km;
 - ilość obiektów inżynierskich (mosty, wiadukty, przepusty): 534 szt.;
- drogi gminne: 689,5 km, w tym o nawierzchni twardej: 622,1 km..

Systemowi dróg kołowych towarzyszą ciągle rozbudowywane ścieżki rowerowe. Długość ścieżek rowerowych w Powiecie Łukowskim w roku 2019 wynosiła 53,6 km, w tym pod zarządem powiatu: 9,2 km.

Transport publiczny i prywatny

Zadania z zakresu transportu publicznego w Powiecie Łukowskim realizuje PKS Łuków S.A., którego powiat jest właścicielem. PKS Łuków dysponuje autobusami w liczbie 100 sztuk (4 878 miejsc), w tym do 23 miejsc: 14 sztuk. 9 autobusów wykorzystywanych jest z komunikacji międzynarodowej.

Mieszkańcy Powiatu Łukowskiego, na dzień 31.12.2019r. posiadali łącznie 120 152 pojazdy, w tym:

- samochody osobowe: 64 829 szt.;
- ciągniki samochodowe: 3 351 szt.;

- naczepy: 3 754 szt.;
- ciągniki rolnicze: 14 559 szt.

Na teren Powiatu Łukowskiego wjeżdżają pociągi następujących przewoźników kolejowych: Przewozy Regionalne, PKP Intercity oraz Koleje Mazowieckie. Dla mieszkańców bardzo istotne jest połączenie kolejowe z Warszawą, ponieważ wiele osób dojeżdża tym połączeniem do pracy.

2.5.2. Infrastruktura techniczna i ochrona środowiska

Infrastruktura wodno-kanalizacyjna

W Powiecie Łukowskim sieć wodociągowa jest dobrze rozbudowana, natomiast słabiej sieć kanalizacyjna. Wskaźnik ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej kształtuje się na poziomie niższym niż średnia dla Województwa Lubelskiego (ok. 52%). Występuje również w powiecie duża dysproporcja pomiędzy długością sieci wodociągowej, a kanalizacyjnej, wskazująca na ryzyko zagrożenia dla środowiska naturalnego. Na terenie powiatu działa 15 oczyszczalni ścieków, w tym jeden obiekt z podwyższonym usuwaniem biogenów. Łączna przepustowość projektowa oczyszczalni ścieków komunalnych wynosi 13 242 m³/dobę.

Tabela 23. Infrastruktura wodno-kanalizacyjna w Powiecie Łukowskim w latach 2015-2019

Wyszczególnienie	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019
Budynki mieszkalne podłączone do infrastruktury technicznej ogółem – wodociąg (%)	86,6	87,6	88,6	89,5	brak danych
Budynki mieszkalne podłączone do infrastruktury technicznej ogółem – kanalizacja (%)	28,8	29,8	30,1	31,1	brak danych
Budynki mieszkalne podłączone do infrastruktury technicznej w miastach – wodociąg (%)	78,2	79,8	83,7	79,2	brak danych
Budynki mieszkalne podłączone do infrastruktury technicznej w miastach – kanalizacja (%)	68,7	70,6	71,4	72,1	brak danych
Budynki mieszkalne podłączone do infrastruktury technicznej na wsi – wodociąg (%)	88,9	89,7	89,9	92,3	brak danych
Budynki mieszkalne podłączone do infrastruktury technicznej na wsi – kanalizacja (%)	18,2	19,0	19,1	20,0	brak danych
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej (km)	321,5	341,5	343,6	357,5	372,7

Program Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030

Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania (szt.)	7 739	8 065	8 180	8 490	8 815
Ścieki odprowadzone (dam3)	1 429,1	1 480,3	1 504,9	1 519,0	1 482,8
Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w miastach (os.)	28 207	28 219	28 159	27 962	brak danych
Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej ogółem (os.)	43 452	43 909	43 933	44 238	brak danych
Wodociągi – długość czynnej sieci rozdzielczej (km)	1 256,4	1 257,6	1 263,1	1 268,0	1 276,5
Wodociągi – przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania (szt.)	23 856	24 428	24 758	25 098	25 552
Wodociągi – woda dostarczona gospodarstwom domowym (dam3)	3 902,4	3 832,7	3 677,6	3 659,8	3 754,9
Wodociągi – ludność korzystająca z sieci wodociągowej w miastach (os.)	31 476	31 397	31 287	31 006	brak danych
Wodociągi – ludność korzystająca z sieci wodociągowej (os.)	98 918	98 836	98 593	98 294	brak danych
Długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej (%)	25,59	27,15	27,20	28,19	29,20
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności ogółem – wodociąg (%)	91,9	91,3	91,4	91,5	brak danych
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności ogółem – kanalizacja (%)	40,0	40,5	40,7	41,2	brak danych
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności w miastach – wodociąg (%)	91,5	95,2	95,2	95,2	brak danych
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności w miastach – kanalizacja (%)	85,2	85,5	85,7	85,9	brak danych
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności na wsi – wodociąg (%)	89,3	89,6	89,7	89,9	brak danych
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności na wsi – kanalizacja (%)	20,2	20,8	21,0	21,7	brak danych

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Na terenie Powiatu Łukowskiego znajduje się około 10 679 zbiorników bezodpływowych na ścieki (szamba), 1 220 oczyszczalni przydomowych i 14 stacji zlewnych. Ścieki ze zbiorników bezodpływowych wywożone są wozami asenizacyjnymi do punktów zlewnych przy oczyszczalniach.

Gazownictwo i ciepłownictwo

W Powiecie Łukowskim dość znaczny odsetek ludności korzysta z gazu ziemnego sieciowego. W analizowanych latach 2015-2019 (tabela poniżej) zanotowano dalszy przyrost gazowej infrastruktury sieciowej oraz liczby odbiorców.

Tabela 24. Sieć gazowa i ciepłownicza w Powiecie Łukowskim w latach 2015-2019

Wyszczególnienie	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019
Sieć gazowa – długość czynnej sieci ogółem (m)	329 562	336 156	369 510	371 080	379 480
Sieć gazowa – długość czynnej sieci przesyłowej (m)	71 059	71 079	71 090	71 090	71 090
Sieć gazowa – długość czynnej sieci rozdzielczej (m)	258 503	265 077	298 420	299 990	308 390
Sieć gazowa – czynne przyłącza do budynków ogółem (mieszkalnych i niemieszkalnych) (szt.)	5 229	5 379	6 270	6 387	6 675
Sieć gazowa – czynne przyłącza do budynków mieszkalnych (szt.)	4 701	4 689	5 499	5 615	5 932
Sieć gazowa – odbiorcy gazu (gosp.)	10 685	10 780	10 869	11 056	11 407
Sieć gazowa – odbiorcy gazu ogrzewający mieszkania gazem (gosp.)	2 432	2 413	2 416	2 600	3 134
Sieć gazowa – odbiorcy gazu w miastach (gosp.)	8 638	8 627	8 682	8 916	9 071
Sieć gazowa – zużycie gazu (tys. m ³ .)	6 356,9	6 374,8	brak danych	Brak danych	brak danych
Sieć gazowa – ludność korzystająca z sieci gazowej (os.)	32 313	32 242	32 261	32 340	brak danych
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności ogółem – gaz (%)	29,8	29,8	29,9	30,1	brak danych
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności w miastach – gaz (%)	75,5	74,6	74,9	76,5	brak danych
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności na wsi – gaz (%)	9,7	10,1	10,2	9,9	brak danych
Energia elektryczna w gospodarstwach domowych wg lokalizacji odbiorcy – ogółem (szt.)	32 468	32 909	33 829	34 057	34 411

Energia elektryczna w gospodarstwach domowych wg lokalizacji odbiorcy na wsi (szt.)	20 957	21 294	21 809	22 249	22 460
Kotłownie ogółem (obiekty)	58	56	56	59	brak danych
Długość sieci ciepłej przesyłowej (km)	12,9	12,9	13,3	13,3	brak danych
Długość sieci ciepłej przyłączy do budynków i innych obiektów (km)	8,3	8,8	8,2	8,2	brak danych

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Niewielkie jest wykorzystanie na terenie powiatu zbiorowego zaopatrzenia w ciepło. Mieszkańcy stosują tradycyjne, indywidualne systemy ogrzewania. Kotłownie na terenie Powiatu Łukowskiego znajdują się przeważnie w obiektach użyteczności publicznej, typu: urzędy, szkoły, biblioteki oraz w spółdzielniach mieszkaniowych i zakładach pracy. Na terenie miasta Łuków ciepło systemowe dostarczają dwa źródła: ciepłownia należąca do Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. oraz zakładów mięsnych.

2.6. ZARZĄDZANIE

2.6.1. Finanse powiatu

Dochody Powiatu Łukowskiego w latach 2017-2019 (dla roku 2020 zamieszczono dochody planowane) ulegały systematycznemu wzrostowi. Na koniec 2019 roku dochody ogółem wyniosły ponad 141 mln. zł i były wyższe w porównaniu do roku 2017 o ponad 43 mln zł, tj. o ponad 31%. W omawianym okresie wzrosły dochody własne z tytułu podatków i opłat oraz udziału w podatkach centralnych, co jest pozytywnym zjawiskiem świadczącym o rozwoju gospodarczym. Wynik budżetu w roku 2018 zamknął się deficytem, z uwagi na podjęte projekty inwestycyjne. Dla przykładu wydatki majątkowe w roku 2019 stanowiły niemalże 25% wydatków ogółem. Szczegółowe dane dotyczące dochodów i wydatków Powiatu Łukowskiego przedstawia poniższa tabela.

Tabela 25. Budżet Powiatu Łukowskiego w latach 2017-2020 w zł

Wyszczególnienie	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Plan 30.09.2020
Dochody ogółem, w tym	97 819 285	119 203 660	141 790 885	148 414 144
Dochody bieżące, w tym	91 415 605	96 467 689	110 432 854	115 778 284
dochody z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych	14 838 972	17 246 589	19 216 991	1 902 595
dochody z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych	284 111	330 422	335 972	315 000
podatki i opłaty	3 660 913	3 846 297	3 898 154	3 760 031
z subwencji ogólnej	52 971 523	54 043 607	60 486 759	69 396 781
z tytułu dotacji i środków przeznaczonych na cele bieżące	14 277 196	35 848 435	19 719 715	20 357 112
Dochody majątkowe, w tym	6 403 681	22 735 971	31 358 032	28 695 860
ze sprzedaży majątku	436 053	101 717	1 667 484	1 060 164
z tytułu dotacji oraz środków przeznaczonych na inwestycje	5 967 627	22 634 254	29 578 352	27 314 009
Wydatki ogółem, w tym	97 223 484	126 192 194	129 276 824	156 968 116
Wydatki bieżące	83 522 624	87 297 428	96 897 173	106 577 529
Wydatki majątkowe	13 700 860	38 894 765	32 379 651	50 390 586
Wynik budżetu	595 802	- 6 988 533	12 514 061	- 8 553 971

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

Dochody budżetu Powiatu Łukowskiego na jednego mieszkańca zwiększają się systematycznie w analizowanym okresie 2015-2019. Również dochody własne na 1 mieszkańca wskazują tendencję wzrostową. Jednak w porównaniu z innymi powiatami w Woj. Lubelskim, wymienione wskaźniki kształtują się na niższym poziomie.

Tabela 26. Dochody budżetowe na 1 mieszkańca Powiatu Łukowskiego w latach 2015-2019 (zł)

Wyszczególnienie	Rok 2015	Rok 016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019
Dochody na 1 mieszkańca ogółem	876,68	917,23	904,82	1 107,46	1 323,37
Dochody własne na 1 mieszkańca	205,14	223,04	233,50	261,61	555,15

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>; Starostwo Powiatowe w Łukowie

Jeśli chodzi o strukturę wydatków, największe kwoty wydatkowane są na zadania w ramach pomocy społecznej, oświaty i wychowania, ochrony zdrowia oraz dział: Transport i łączność.

Tabela 27. Wydatki budżetowe Powiatu Łukowskiego w latach 2015-2019 (zł) – wybrane działy

Wyszczególnienie	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019
Dział 600 - Transport i łączność	15 459 774	17 698 077	15 274 320	36 686 147	30 864 306
Dział 801 - Oświata i wychowanie	36 483 351	35 530 382	36 102 149	39 624 301	46 014 251
Dział 851 - Ochrona zdrowia	3 029 470	2 540 175	1 828 150	3 083 096	1 932 207
Dział 852 - Pomoc społeczna	11 989 702	11 771 311	7 409 891	8 078 735	8 666 364
Dział 853 - Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	3 407 509	3 179 560	3 075 888	3 200 743	3 396 733
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	7 277 286	6 989 521	7 373 250	8 268 926	9 093 277
Dział 855 – Rodzina	+	+	5 256 553	5 437 736	5 773 121

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>

2.6.2. Planowanie strategiczne i promocja

Planowanie strategiczne oraz zarządzanie

Planowanie strategiczne jest jednym z podstawowych warunków efektywnego zarządzania jednostką samorządu terytorialnego: gminą czy powiatem. Właściwie realizowany proces planowania strategicznego pozwala na przewidywanie ewentualnych problemów w przyszłości i ukierunkowanie działań, w tym planowanie przedsięwzięć inwestycyjnych. Podstawowe dokumenty strategiczne w Powiecie Łukowskim to:

- Strategia Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2016-2020;
- Strategia Zarządzania Zmianą Gospodarczą na lata 2011-2020;
- Program Ochrony Środowiska Powiatu Łukowskiego na lata 2017-2024;
- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Łukowskiego na lata 2016-2020;
- Plan Zrównoważonego Rozwoju Publicznego Transportu Zbiorowego dla Powiatu Łukowskiego, 2015;
- Program Promocji Powiatu Łukowskiego na lata 2014-2020;

- Strategia Promocji Marki Powiatu Łukowskiego;
- Strategia Public Relations Powiatu Łukowskiego na lata 2014-2020;
- Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2017-2020;
- Powiatowy Program Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2018-2020;
- Powiatowy Program Działania na Rzecz Osób Niepełnosprawnych w latach 2016-2020.

W strukturze zarządzania w Powiecie Łukowskim należy wyróżnić Starostwo Powiatowe z funkcjonującymi w jego strukturze wydziałami. Powiat Łukowski realizuje swoje zadania także poprzez:

- Jednostki oświatowe: Powiatowy Zespół Oświatowy; I Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Łukowie; Zespół Szkół Nr 1 im. Henryka Sienkiewicza w Łukowie; Zespół Szkół Nr 2 im. Aleksandra Świętochowskiego w Łukowie; Zespół Szkół Nr 3 im. Władysława Stanisława Reymonta w Łukowie; IV Liceum Ogólnokształcące im. Jana Pawła II w Łukowie; Zespół Szkół im. Generała Franciszka Kamińskiego w Adamowie; Zespół Szkół w Stoczku Łukowskim; Zespół Szkół w Radoryżu Smolanym; Zespół Placówek w Łukowie; Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Henryka Sienkiewicza w Baczkowie; Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Łukowie.
- Jednostki organizacyjne służby zdrowia: Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej.
- Jednostki upowszechniania kultury: Muzeum Regionalne w Łukowie; Muzeum Henryka Sienkiewicza w Woli Okrzejskiej;
- Jednostki pomocy społecznej wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Łukowie; Dom Pomocy Społecznej w Łukowie; Dom Pomocy Społecznej w Ryżkach; Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza w Adamowie; Pogotowie Opiekuńcze w Stoczku Łukowskim; Powiatowy Ośrodek Wsparcia „Przyłądek” w Łukowie; Specjalistyczny Ośrodek Poradnictwa Rodzinnego i Interwencji Kryzysowej w Łukowie; Placówka Wielofunkcyjna w Łukowie.
- Zarząd Dróg Powiatowych w Łukowie.
- Powiatowy Urząd Pracy w Łukowie.
- PKS S.A. w Łukowie.
- SP ZOZ w Łukowie

Powiat Łukowski oraz jego jednostki organizacyjne mają duże doświadczenie i osiągnięcia we wdrażaniu projektów unijnych i innych, które uzyskały zewnętrzne wsparcie. Od roku 2010 zrealizowano wiele projektów (infrastrukturalnych, inwestycyjnych i społecznych) z wykorzystaniem środków z dotacji na kwotę ponad 70 mln złotych.

Promocja

Promocja Powiatu Łukowskiego realizowana jest między innymi w oparciu o posiadane dokumenty strategiczne: „Program Promocji Powiatu Łukowskiego na lata 2014-2020”, „Strategia Promocji Marki Powiatu Łukowskiego” i „Strategia Public Relations Powiatu Łukowskiego na lata 2014-2020”. Promocja skierowana do odbiorców zewnętrznych i wewnętrznych opiera się głównie na najbardziej rozpoznawalnym wyróżniku powiatu – osobie Henryka Sienkiewicza. Promowane jest hasło: „Powiat Łukowski – Ziemia Henryka Sienkiewicza”.

Podejmowane przez Starostwo Powiatowe działania w kontekście promocji obejmują przede wszystkim: kreowanie pozytywnego wizerunku Powiatu Łukowskiego, opracowywanie i rozpowszechnianie materiałów promocyjnych i informacyjnych (broszury, foldery, etc.) o powiecie, organizacja imprez o charakterze promocyjnym, współpraca z gminami, jednostkami samorządu powiatowego oraz organizacjami pozarządowymi w zakresie promocji powiatu, współpraca i kontakt z mediami (lokalnymi i regionalnymi), przygotowywanie nośników reklamowych, przygotowywanie prezentacji na temat Powiatu Łukowskiego, prowadzenie strony internetowej powiatu oraz profilu społecznościowego.

Starostwo Powiatowe w Łukowie organizuje różnego rodzaju wydarzenia, takie jak: uroczystości patriotyczne, konferencje, imprezy okolicznościowe, imprezy kulturalne. Na stronie internetowej powiatu zamieszczone jest „Kalendarium kulturalno-sportowe Powiatu Łukowskiego”, zawierające informacje po poszczególnych wydarzeniach z terenu powiatu. Doroczny charakter mają Dożynki Powiatowe, uroczystości z okazji Rocznicy Ostatniej Bitwy Kampanii Polskiej 1939r. Do imprez o charakterze międzynarodowym można zaliczyć m.in: Międzynarodowy Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej w Łukowie, Międzynarodowy Jarmark Zespołów Folklorystycznych „Złoty Kur Lubelszczyzny”.

W działalność promocyjną włączają się również jednostki kultury: Muzeum Regionalne w Łukowie i Muzeum Henryka Sienkiewicza w Woli Okrzejskiej.

2.6.3. Kapitał społeczny

Ważnym czynnikiem rozwoju lokalnego są zasoby kapitału społecznego. Animatorem życia społecznego i gospodarczego w Powiecie Łukowskim, poza samorządem powiatowym są także samorządy poszczególnych gmin powiatu, a także liczne organizacje pozarządowe: stowarzyszenia i fundacje. Jedną z takich organizacji jest Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Razem ku Lepszej Przyszłości” skupiająca gminy Powiatu Łukowskiego i inne podmioty. LGD „Razem ku Lepszej Przyszłości” przyczynia się do rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu poprzez wdrażanie celów zawartych w Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2016-2023.

Na terenie Powiatu Łukowskiego działają Ochotnicze Straże Pożarne, Koła Gospodyń Wiejskich, stowarzyszenia kultury fizycznej, uczniowskie kluby sportowe oraz wiele fundacji i stowarzyszeń, głównie zajmujących się kulturą i działalnością charytatywną.

Natomiast obsługą biznesu, promocją przedsiębiorczości oraz wspieraniem rozwoju gospodarczego regionu zajmują się między innymi następujące instytucje: Fundacja „Regionalne Inkubatory Przedsiębiorczości”; Towarzystwo Gospodarcze Powiatu Łukowskiego; Stowarzyszenie Przedsiębiorców i Handlowców Łukowskich; Stowarzyszenie Centrum Przedsiębiorczości Integracji i Edukacji z siedzibą w Łukowie; Łukowskie Forum Rozwoju.

Rolą samorządu powiatowego jest integracja społeczności lokalnej, samorządów gminnych, przedsiębiorców oraz lokalnych instytucji wokół problematyki rozwoju społeczno-gospodarczego Powiatu Łukowskiego, ponieważ w celu wdrożenia Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030 niezbędna jest współpraca i wspólny wysiłek wszystkich tych podmiotów.

III. POTENCJAŁY I DEFICYTY - WNIOSKI I REKOMENDACJE

Przeprowadzona w poprzednim rozdziale Programu diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej pozwala na syntetyczne wskazanie podstawowych dla Powiatu Łukowskiego atutów i potencjałów. Ale z drugiej strony umożliwia zidentyfikowanie istniejących deficytów i barier rozwoju.

Strategiczne zasoby i uwarunkowania rozwoju Powiatu Łukowskiego, na potrzeby przeprowadzenia analizy: atuty / potencjały – deficyty / bariery, zostały poddane analizie z uwagi na trzy główne sfery:

I. Gospodarka i rynek pracy

w tym następujące obszary problemowe: podmioty gospodarcze i rynek pracy, rolnictwo, turystyka.

II. Społeczeństwo i jakość życia

w tym następujące obszary problemowe: zjawiska demograficzne, kapitał ludzki i społeczny, edukacja, infrastruktura i usługi społeczne, zasoby kulturowe.

III. Przestrzeń i środowisko

w tym następujące obszary problemowe: środowisko naturalne i zagospodarowanie przestrzeni, infrastruktura techniczna.

GOSPODARKA I RYNEK PRACY	
ATUTY / POTENCJAŁY	DEFICYTY / BARIERY
<ul style="list-style-type: none">korzystne położenie geograficzne w niedużej odległości od Warszawy i Lublinamożliwość wykorzystania terenów ekologicznych, atrakcyjnych turystyczniepoprawa warunków dla rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskichdobrze rozwinięty sektor MSP i mikroprzedsiębiorstwelastyczność działania lokalnych przedsiębiorcówdobrze rozwinięta branża transportowakonkurencyjna siła roboczarozwój przedsiębiorczości rolniczejistniejące podstrefy ekonomiczne i	<ul style="list-style-type: none">brak znaczącej liczby dużych i średnich zakładów pracy w powiecieniski poziom przeciętnego wynagrodzenia w powieciesłabo rozwinięta baza turystyczna i agroturystycznaniewystarczające dostosowanie kształcenia do potrzeb rynku pracypogłębiająca się migracja ludzi młodych z terenów wiejskichniewystarczające środki finansowe JST w odniesieniu do potrzeb infrastrukturalnychmała liczba strategicznych firmbrak specjalizacji na rynku usługodawcówmała ilość planów zagospodarowania przestrzennego

<p>tereny inwestycyjne</p> <ul style="list-style-type: none"> • działalność klubu BCC na terenie powiatu • działalność Przedsiębiorców Ziemi Łukowskiej • duży rynek zbytu towarów i usług • przebieg linii kolejowych o znaczeniu międzynarodowym przez Powiat Łukowski • bliskość planowanej autostrady A2 • bliskość wschodniej granicy • dobrze rozwinięte rolnictwo • atrakcyjne tereny pod budownictwo mieszkaniowe • wyższy niż w innych województwach poziom pomocy publicznej dla przedsiębiorców • rosnący odsetek osób z wyższym wykształceniem • istnienie przedsiębiorstw o statusie zakładu pracy chronionej • aktywność miejscowych rolników zainteresowanych rozwojem produkcji • pracowici i zaradni ludzie – duża dynamika powstawania nowych firm, głównie małych • najniższe bezrobocie w województwie lubelskim • funkcjonowanie na terenie powiatu wielu znanych i dobrze prosperujących firm produkcyjnych i usługowych • możliwości zagospodarowania zasobów naturalnych i przestrzeni na cele rekreacyjno-wypoczynkowe, usługowo-produkcyjne. 	<ul style="list-style-type: none"> • brak kompleksowej informacji dotyczącej lokalnych firm • niska kreatywność i elastyczność samorządów • niewystarczająca ilość hoteli i kwater noclegowych • mała liczba dobrze płatnych miejsc pracy • rozdrobnienie produkcji • odpływ specjalistów • zły stan techniczny drogi krajowej nr 63 i 76 • wysoki poziom bezrobocia ukrytego na wsi • nierównomierny rozwój gmin • pozyskiwanie środków na prowadzenie zajęć pozalekcyjnych • słaba promocja produktów lokalnych • brak atrakcyjnych terenów inwestycyjnych • brak lokalnych programów zachęt dla inwestorów • słaba komunikacja publiczna Łuków i okolice • migracja młodych wykwalifikowanych ludzi do większych miast • niewielka aktywność inwestycyjna w zakresie innowacyjności lokalnych przedsiębiorców • wysokie koszty pracy stanowiące hamulec rozwojowy lokalnych przedsiębiorstw • obserwowana tendencja zmniejszania się liczby gospodarstw rolnych i gruntów rolnych.
SPOŁECZEŃSTWO I JAKOŚĆ ŻYCIA	
ATUTY / POTENCJAŁY	DEFICYTY / BARIERY
<ul style="list-style-type: none"> • aktywność stowarzyszeń działających na terenie powiatu • edukacja na dobrym poziomie • dobrze działające instytucje pomocy społecznej: OPS, DPS, POW, WTZ – wysoki poziom usług społecznych 	<ul style="list-style-type: none"> • niekorzystne zjawiska demograficzne, np. odpływ ludności z terenu powiatu, starzenie się społeczeństwa • konieczność wsparcia kształcenia zawodowego • niski poziom zaangażowania mieszkańców w życiu społecznym i

<ul style="list-style-type: none"> • duża liczba organizacji pozarządowych • aktywnie działające biblioteki na rzecz lokalnych społeczności • dużo miejsc do uprawiania sportu, wypoczynku i rozrywki (baseny letnie, zalew Zimna Woda, basen kryty, pasaż, park, boiska i stadion) • bogata oferta instytucji kultury • zapewnienie opieki i rozrywki dla seniorów w ramach licznie działających Klubów Seniorów. • niski poziom uprzemysłowienia terenu • wysokie walory rekreacyjne i turystyczne terenu powiatu • rozwijająca się oferta kulturalna • wzrost innowacyjności, przedsiębiorczości i aspiracji mieszkańców • rozwój nowoczesnych form kształcenia • zwiększający się popyt na usługi turystyczne i rekreacyjne • istnienie punktów nieodpłatnej pomocy prawnej • duża liczba świetlic wiejskich • rozbudowana infrastruktura sportowa • zmodernizowane, doposażone zaplecze edukacyjne (szkoły, place zabaw i przedszkola • aktywność osób w wieku poprodukcyjnym (emerytów) • wysoki poziom tożsamość lokalna mieszkańców • możliwości zagospodarowania zasobów naturalnych i przestrzeni na cele rekreacyjno-wypoczynkowe i osadnicze • dostępność do terenów pod budownictwo mieszkaniowe, sprzyjające warunki osiedlania się ludności z pobliskich aglomeracji miejskich. 	<p>kulturalnym</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykluczenie komunikacyjne małych miejscowości • Zbyt mała liczba miejsc w przedszkolach i żłobkach • niewystarczająca liczba lokalnych liderów aktywizujących społeczność • brak podjazdów dla niepełnosprawnych w urzędach i instytucjach kultury • mała ilość ścieżek rowerowych • niedostatecznie rozwinięta sieć dróg łączących Powiat z ważniejszymi ośrodkami aglomeracyjnymi • niski poziom obsługi w branży gastronomicznej i noclegowej • niewykorzystany potencjał świetlic wiejskich jako miejsc spotkań i integracji mieszkańców • niewystarczające kultywowanie tradycji regionu • wzrost liczby osób uzależnionych i wzrastająca liczba rodzin z problemami • niewystarczająca infrastruktura społeczna (ośrodek interwencji kryzysowej, ośrodki terapeutyczne specjalistyczne) • uzależnienia (alkoholizm, narkomania, problem dot. młodzieży i dorosłych), łatwy dostęp do ww. środków • zbyt mała ilość działań służących rozwojowi mieszkańców • brak dostatecznej świadomości mieszkańców wokół najważniejszych problemów(ekologia, zdrowie i bezpieczeństwo, przedsiębiorczość) • brak dziennego domu opieki dla osób starszych • niskie środki finansowe na wsparcie fundacji i stowarzyszeń • względnie niska zamożność społeczeństwa • migracja ludzi młodych w celach zarobkowych • wykluczenie społeczne osób nieaktywnych zawodowo • niewystarczająca infrastruktura rekreacyjno-wypoczynkowa (ścieżki
---	--

	<p>rowerowe, kąpielisko, zaplecze gastronomiczne)</p> <ul style="list-style-type: none"> • brak specjalistycznych usług medycznych w ramach NFZ • wzrost liczby osób w grupie wieku poprodukcyjnego.
PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO	
ATUTY / POTENCJAŁY	DEFICYTY / BARIERY
<ul style="list-style-type: none"> • atrakcyjne przyrodniczo i krajobrazowo obszary chronione – np. rezerваты przyrody, parki krajobrazowe • wysoki stopień gazyfikacji powiatu • rozwinięta sieć wodno-kanalizacyjna • dobra jakość dróg lokalnych • powstająca sieć Internetu szerokopasmowego • duża dostępność usług geodezyjnych i kartograficznych • dynamiczny rozwój rynku nieruchomości • zrównoważona gospodarka leśna • znaczne zasoby leśne podlegające ochronie • intensywny rozwój branży rolniczej, spożywczej i przetwórstwa mięsnego • poprawa estetyki obiektów użyteczności publicznej • znaczący węzeł kolejowy • powstające nowe obiekty rekreacyjne • bliskość większych kompleksów leśnych i turystycznych • korzystne ukształtowanie terenu do turystyki rowerowej • wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii • dobrze rozwinięta infrastruktura wodociągowa • teren powiatu jest w zasadzie w całości pokryty zasięgiem, mieszkańcy mają dostęp do Internetu • czyste środowisko, stosunkowo 	<ul style="list-style-type: none"> • deficyt terenów uzbrojonych • rozproszona zabudowa wymagająca doprowadzenia infrastruktury • niedostatecznie wykorzystany potencjał turystyczny oraz do rozwoju przemysłu drzewnego • brak trasy szybkiego ruchu • kosztowna obsługa geodezyjna • rozdrobnienie gospodarstw rolnych • malejący rynek zbytu artykułów rolnych • brak planów zagospodarowania gmin • uboga baza gastronomiczna • zła jakość powietrza w sezonie grzewczym • niedostateczne wykorzystanie odnawialnych źródeł energii na niektórych obszarach powiatu • istnienie „dzikich wysypisk” odpadów • niedostosowanie przestrzeni publicznej do potrzeb mieszkańców, w tym z niepełnosprawnością • niska świadomość ekologiczna • słabo rozbudowana sieć drogowa • duże, niezaspokojone potrzeby w budowie i utrzymaniu dróg i mostów powiatowych i gminnych • niewystarczająca infrastruktura techniczna, szczególnie kanalizacja • słaba jakość gleb • słabo rozwinięta infrastruktura rekreacyjno- wypoczynkowa • konieczność poniesienia dużych nakładów inwestycyjnych na rozbudowę systemu kanalizacji wraz z oczyszczalnią ścieków.

wysoki poziom zalesienia	
<ul style="list-style-type: none">• brak zagrożenia powodziowego• trakcyjne walory naturalne – stosunkowo czyste ekologicznie środowisko: gleby, lasy, woda• zróżnicowanie przyrodniczo-krajobrazowe• dostępność terenów pod budownictwo mieszkaniowe.	

Diagnoza sytuacji w Powiecie Łukowskim oraz przeprowadzona analiza: atuty/potencjały – deficyty/ bariery, prowadzą do wskazania kilku najważniejszych wyzwań dla tego obszaru. Wynikają one zarówno z konieczności przewycięzenia niekorzystnych cech regionu, jak i wykorzystania jego potencjałów. Program rozwoju powinien być nakierowany na przewycięzanie najważniejszych ograniczeń rozwojowych i zrównoważone wykorzystanie istniejących zasobów o charakterze materialnym i niematerialnym, w kontekście szans i zagrożeń będących efektem uwarunkowań zewnętrznych, kształtujących sytuację w powiecie. Ideą przewodnią celów rozwojowych powinno być zapewnienie i poprawa warunków życia lokalnej społeczności powiatu, przy zachowaniu zasad rozwoju zrównoważonego: równoważeniu celów społecznych, przyrodniczych i gospodarczych.

Jak wynika z analizy mocnymi stronami Powiatu Łukowskiego są: korzystne położenie geograficzne, dobrze rozwinięta infrastruktura logistyczno-transportowa, wysokie walory środowiska przyrodniczego i kulturowego, duży potencjał dla rozwoju turystyki i rolnictwa oraz wysoka jakość zasobów ludzkich, przy stosunkowo korzystnej strukturze demograficznej. Najistotniejszymi słabymi stronami są: relatywnie niski poziom rozwoju infrastruktury technicznej, słaby rozwój przedsiębiorczości, niewielka liczba znaczących, dużych podmiotów gospodarczych, bezrobocie na terenach wiejskich peryferyjnych powiatu, istniejące dysproporcje w rozwoju gospodarczym pomiędzy poszczególnymi częściami powiatu. W kontekście tych wniosków wynikających z analizy sytuacji w Powiecie Łukowskim należy pamiętać, że jednymi z najistotniejszych czynników, które mają podstawowe znaczenie w rozwoju lokalnym są:

- baza dla rozwoju – czyli grupa czynników, która sprzyja rozwojowi – co oznacza istnienie atutów, które stanowią podstawę rozwoju, np. zasoby środowiska, rozwinięta infrastruktura, przedsiębiorczość i jakość kadr;
- zalety lokalizacji – ważne jest położenie geograficzne powiatu, jego połączenia komunikacyjne, rozwój infrastruktury teleinformacyjnej - dobrze rozwinięta łączność komunikacyjna, podnosi atrakcyjność inwestycyjną i turystyczną;
- zasoby wiedzy – ważne są kwalifikacje i umiejętności społeczności lokalnej oraz rozwinięta baza na potrzeby edukacji;
- zatrudnienie i przedsiębiorcze inicjatywy – w tym aspekcie ważne jest powstawanie nowych przedsiębiorstw lub rozwój już istniejących firm, co umożliwi tworzenie nowych miejsc pracy i wprowadzanie nowych technologii.

Należy także pamiętać, że rozwój gospodarczy powiatu zależy od działań i stanowiska władz lokalnych i współpracy z partnerami społecznymi: podmiotami publicznymi, przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi, a w sytuacji powiatu przede wszystkim z samorządami na szczeblu gminnym. Powinien on spełniać następujące cele:

- Wykorzystanie potencjału związanego z korzystnym położeniem komunikacyjnym i obsługą ruchu towarowego i osobowego;
- Wykorzystanie potencjału związanego z obsługą kolejowego węzła towarowego oraz położenia w niedalekiej odległości od Warszawy i budowanej autostrady A2;
- Wspieranie lokalnych inicjatyw gospodarczych;
- Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości: powstających i działających przedsiębiorstw;
- Szersze wykorzystanie potencjału rolnictwa;
- Przyciąganie nowych inwestorów;
- Podnoszenie kwalifikacji miejscowych zasobów ludzkich;
- Rozbudowa infrastruktury technicznej w celu poprawy warunków rozwoju gospodarczego oraz warunków życia lokalnej społeczności;
- Stwarzanie warunków do kooperacji i stałych kontaktów pomiędzy sektorem publicznym, społecznym i prywatnym;
- Stosowanie narzędzi marketingu terytorialnego i kreowanie pozytywnego wizerunku powiatu,
- Wykorzystanie istniejących zasobów, szczególnie przyrodniczych i kulturowych, w tym promowanie marki: Powiat Łukowski – Ziemia Henryka Sienkiewicza.

IV. ANALIZA SWOT

Zasadniczym celem strategicznym każdej jednostki samorządu terytorialnego jest zapewnienie jak najlepszego poziomu życia swoim mieszkańcom, dzięki wykorzystaniu zasobów regionu, w którym żyją. Efektywność realizacji tego celu wymaga dokonania właściwej oceny potencjału, wybrania kierunków rozwoju oraz spełnienia przez gminę/powiat określonej misji.

Istota analizy SWOT, której nazwa pochodzi od pierwszych liter wyrazów, tj.:

- Strength - silne strony,
- Weaknesses – słabe strony,
- Opportunities – szanse,
- Threats – zagrożenia,

Analiza SWOT sprowadza się do oceny zasobów społeczno-ekonomicznych danej jednostki w świetle szans i zagrożeń pojawiających się w jej otoczeniu.

W przypadku jednostek samorządu terytorialnego poszczególne grupy czynników rozumiane są jako:

- silne strony, czyli wewnętrzne czynniki pozytywne: to głównie unikalne zasoby, wartości, umiejętności oraz inne aspekty odróżniające dany samorząd terytorialny od pozostałych jednostek, szczególnie tych sąsiadujących.
- słabe strony, czyli wewnętrzne czynniki negatywne, do których należą atrybuty funkcjonowania jednostki zmniejszające jej sprawność, skuteczność czy dynamikę rozwoju
- szanse, czyli zewnętrzne czynniki pozytywne, to wszystkie procesy zachodzące w bliższym lub dalszym otoczeniu jednostki, które mogą w przyszłości wpłynąć pozytywnie na jej rozwój,
- zagrożenia, czyli zewnętrzne czynniki negatywne, do których należą wydarzenia i procesy zachodzące w otoczeniu jednostki, mające negatywny wpływ na jej działalność.

Analiza SWOT dla Powiatu Łukowskiego została przeprowadzona w trakcie warsztatów strategicznych w 10 domenach związanych ze specyfiką działalności tej jednostki terytorialnej:

1. Bezrobocie, rynek pracy, rozwój gospodarczy
2. Edukacja publiczna
3. Promocja i ochrona zdrowia
4. Promocja powiatu oraz współpraca powiatu z partnerami
5. Współpraca i działalność na rzecz organizacji pozarządowych
6. Porządek publiczny i bezpieczeństwo obywateli
7. Kultura oraz ochrona zabytków i opieka nad zabytkami, kultura fizyczna i turystyka
8. Pomoc społeczna oraz wspieranie rodziny
9. Transport zbiorowy i drogi publiczne
10. Administracja publiczna, ochrony środowiska, rolnictwo, utrzymanie obiektów i infrastruktury użyteczności publicznej.

Wykonana w ten sposób analiza SWOT znalazła zastosowanie między innymi w formułowaniu tzw. przewag strategicznych w działalności jednostki samorządu terytorialnego. W teorii zarządzania organizacją można wyróżnić cztery podstawowe warianty strategiczne, tj.:

1. **Strategia SO (agresywna)**, której celem jest wykorzystanie szans będących w otoczeniu jednostki, bazując na jej mocnych stronach. Jest to więc strategia dynamicznego, często skokowego rozwoju, przejawiająca się między innymi w wysokim wzroście inwestycji, wysokiej absorpcji środków unijnych dzięki pracy i zaangażowaniu pracowników urzędu;
2. **Strategia WO (konkurencyjna)**, której celem jest przewycięzenie słabości bądź ich uniknięcie poprzez wykorzystanie możliwości pojawiających się w otoczeniu, np. zmniejszenie poziomu zadłużenia, współpraca z innymi samorządami, wykorzystanie środków unijnych;

3. **Strategia ST (konserwatywna)**, rozumiana jako wykorzystywanie mocnych stron danego samorządu terytorialnego w celu zminimalizowania bądź uniknięcia zagrożeń, np. wykorzystanie partnerstwa publiczno-prywatnego, opracowanie właściwego planu zagospodarowania przestrzennego;

4. **Strategia WT (defensywna)**, która polega na ograniczaniu wewnętrznych słabości oraz unikaniu potencjalnych zagrożeń ze strony otoczenia, np. reorganizacja struktur samorządowych w celu redukcji kosztów, ograniczenie wydatków inwestycyjnych i dalszego zadłużania się.

Na podstawie przeprowadzonych analiz strategicznych, w tym analizy SWOT oraz w oparciu o wyniki warsztatów z udziałem przedstawicieli lokalnej społeczności wynika, iż Powiat Łukowski w przyszłym okresie powinien przyjąć strategię konkurencyjną.

W dalszej części opracowania - tabelaryczna prezentacja wyników przeprowadzonych konsultacji strategicznych, dotyczących analizy SWOT.

I. Bezrobocie, rynek pracy, rozwój gospodarczy	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • stosunkowo wysokie kwalifikacje mieszkańców powiatu • dynamiczny rozwój lokalnej przedsiębiorczości • wzrastająca liczba i aktywność przedsiębiorstw społecznych • powstawanie nowych zakładów pracy • dobra lokalizacja powiatu względem dużych rynków pracy • niska stopa bezrobocia na tle województwa • inwestycje samorządu powiatowego w kształcenie zawodowe • funkcjonowanie instytucji okołobiznesowych • korzystne położenie geograficzne • aktywność seniorów • teren rolnicze, zalesione – czyste powietrze • rozbudowana sieć komunikacyjna (drogowa) • szeroka oferta edukacyjna • dobrze działające strefy ekonomiczne • możliwość podnoszenia kwalifikacji jako szansa pozyskania nowych pracowników • duże zaangażowanie pracowników urzędu w promocje zatrudnienia i problemy bezrobocia • otwartość pracowników urzędu 	<ul style="list-style-type: none"> • wysoki stopień migracji ludności z terenu powiatu • ukryte bezrobocie strukturalne w rolnictwie • brak interesujących i dobrze płatnych miejsc pracy dla młodych i wykształconych osób • niewystarczająca promocja przedsiębiorczości i dobrych praktyk • niewystarczająca aktywność inwestycyjna przedsiębiorstw z wykorzystaniem wsparcia unijnego • zbyt wysokie koszty pracy ograniczające samozatrudnienie • niski poziom innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw • wykluczenie społeczne osób nieaktywnych zawodowo • słabo rozwinięta infrastruktura i sieć bazy turystycznej • stosunkowo niskie zarobki w porównaniu z większymi ośrodkami miejskimi • brak miejsc pracy dla specjalistów • mała dostępność programów pomocowych dla przedsiębiorców • dysproporcja pomiędzy wykształceniem a potrzebami rynku pracy • mała ilość szlaków komunikacyjnych o znaczeniu krajowym

<p>na współpracę z pracodawcami</p> <ul style="list-style-type: none"> • subsydiowane zatrudnienie • dofinansowanie/finansowanie w podnoszeniu kwalifikacji bezrobotnych i pracowników (KFS) • wysoki poziom wykształcenia, kwalifikacji i umiejętności pracowników IRP. 	<ul style="list-style-type: none"> • niedostateczna komunikacja do zakładów pracy zlokalizowanych na terenie powiatu • zbyt wysokie koszty pracy stanowiące hamulec rozwojowy lokalnych przedsiębiorstw • brak zsięciowania lokalnych przedsiębiorców/organizacji w celu realizacji wspólnych przedsięwzięć przyczyniających się do rozwoju lokalnego • sezonowość rynku pracy • mała liczba przedsiębiorstw z branży produkcyjnej tworzących miejsca pracy dla pracowników z niskimi kwalifikacjami • wzrost grupy osób w wieku poprodukcyjnym • niska aktywność ludzi bez zatrudnienia, zwłaszcza długotrwale bezrobotnych.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • zainteresowanie wypoczynkiem w gospodarstwach agroturystycznych • rozwój przetwórstwa rolnego • propagowanie tzw. aktywnego wypoczynku • uzbrajanie terenów inwestycyjnych • pomoc publiczna dla przedsiębiorców • przygotowane tereny inwestycyjne • inwestycje zewnętrzne • zapotrzebowanie na zdrową, ekologiczną żywność • dostosowanie profilu produkcyjnego gospodarstw rolnych do potrzeb rynku • możliwość rozwoju „firm turystycznych” • wykreowanie oraz wypromowanie produktów turystycznych • rozwój współpracy sieciowej podmiotów działających w branży turystycznej i jej pokrewnych • tendencja wzrostowa liczby ofert pracy • rozwój usług • wzrost poziomu wykształcenia społecznego • wykorzystanie środków EFS • rozwój drobnej przedsiębiorczości, usług i handlu • wspieranie mikro przedsiębiorstw • szeroka możliwość korzystania z nowoczesnych technologii • dostępność środków finansowych w perspektywie unijnej 2021-2027. 	<ul style="list-style-type: none"> • nasilenie zjawiska emigracji zarobkowej • bierność osób bezrobotnych • starzenie się społeczeństwa • odpływ ludności (zwłaszcza młodych małżeństw z dziećmi) za dobrze płatną pracą zarobkową • spadek zainteresowania działalnością rolniczą, szczególnie wśród młodych mieszkańców • skutki reformy edukacyjnej – mała rola szkolnictwa zawodowego • brak korelacji edukacji z rynkiem pracy • wybieranie przez młodzież kierunków kształcenia nieadekwatnych do rzeczywistych potrzeb rynku pracy • „dziedziczenie” bezrobocia i duży odsetek społeczeństwa żyjącego z pomocy społecznej.

II. Edukacja publiczna	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • różnorodna oferta edukacyjna • dobra baza materialna szkół • wysoki poziom kształcenia • dobrze zorganizowana sieć szkół • projekty partnerskie szkół ponadpodstawowych z uczelniami wyższymi • infrastruktura dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych • różnorodne działania profilaktyczne • Uniwersytet III Wieku • rozwój kształcenia zawodowego wraz z infrastrukturą i wyposażeniem specjalistycznych pracowni i warsztatów szkolnych • uczniowie zajmują czołowe lokaty w konkursach i olimpiadach wiedzy i sportowych. • wysoka zdawalność matur • unowocześniona baza do kształcenia zawodowego • pozyskiwanie uczniów z innych powiatów a także spoza województwa • właściwie zorganizowane kształcenie specjalne • rozwinięty system wsparcia ucznia (specjaliści, gabinety, sprzęt), także ucznia z niepełnosprawnościami • wsparcie uczniów szczególnie zdolnych (stypendia, konkursy, olimpiady) • wykwalifikowana stale doskonaląca się kadra pedagogiczna • zorganizowana wspólna obsługa organizacyjno- finansowa szkół (PZO) • wypracowane zasady współpracy oraz dobre relacje JST z dyrektorami • łatwa dostępność do placówek edukacji publicznej • wzrastające zainteresowanie kształceniem zawodowym. 	<ul style="list-style-type: none"> • niż demograficzny w szkołach • niewystarczająca w stosunku do potrzeb subwencja oświatowa • niewystarczająca promocja zawodów technicznych • niski poziom wynagrodzeń nauczycieli • brak szkoły wyższej • niewystarczająco rozwinięta infrastruktura sportowa w szkołach • ograniczona oferta zajęć pozalekcyjnych • nieodpowiednie warunki mieszkaniowe wychowanków internatu • brak placówek, jak MOS, MOW • trudności w budowaniu i modyfikowaniu oferty edukacyjnej • niewystarczająca promocja zawodów deficytowych w zakładach zlokalizowanych na terenie powiatu • niedostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb lokalnych przedsiębiorców.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • poprawa i zróżnicowanie oferty edukacyjnej w niektórych placówkach • współpraca szkół z pracodawcami • dostosowanie kształcenia do potrzeb lokalnego rynku pracy • pozyskiwanie funduszy zewnętrznych na rozwój oświaty 	<ul style="list-style-type: none"> • niż demograficzny • niskie zainteresowanie kształceniem zawodowym • narastające zjawisko migracji ludzi młodych • konkurencja ze strony szkół niepublicznych

<ul style="list-style-type: none"> • wykwalifikowana i doświadczona kadra pedagogiczna • wykorzystywanie w nauczaniu technologii informacyjnych • kształcenie osób o wyspecjalizowanych umiejętnościach • wzrost zainteresowania kształceniem w zawodzie • wzbogacanie oferty edukacyjnej szkół o zawody poszukiwane na rynku pracy • współpraca międzynarodowa szkół • wzrost konkurencji wśród szkół ponadpodstawowych • zwiększone dotacje na oświatę • zrównoważony rozwój bazy oświatowej umożliwiający realizację podstawy programowej. 	<ul style="list-style-type: none"> • nierównomierna liczebność uczniów w szkołach podstawowych i średnich • brak uczniów w szkołach usytuowanych w środowisku małomiasteczkowym i wiejskim • niemożliwość utworzenia klas patronackich z powodu braku dużych zakładów pracy • niedobór w kadrze nauczycielskiej • bezrobocie wśród absolwentów, głównie szkół średnich • niewystarczająca ilość specjalistów w aktualnie potrzebnych dziedzinach • niskie zainteresowanie kształceniem zawodowym.
--	--

III. Promocja i ochrona zdrowia

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • szpital powiatowy – dobra kondycja finansowa SP ZOZ w Łukowie • stosunkowo dobry dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej • dobra sieć aptek • dostępność świadczeń medycznych w ramach POZ • funkcjonowanie Studium Medycznego w Łukowie • dobrze funkcjonujące Poradnie Pomocy Nocnej i Świątecznej • możliwość wykonania szeregu badań laboratoryjnych. 	<ul style="list-style-type: none"> • zbyt mała liczba lekarzy specjalistów i pielęgniarek • długi okres oczekiwania na wizytę u lekarzy specjalistów • przestarzała infrastruktura i niskie nakłady finansowe na ochronę zdrowia • niewystarczająca promocja zdrowego stylu życia • zbyt mała liczba badań profilaktycznych w określonych grupach społecznych • brak na terenie powiatu publicznej placówki ciężko i obłożnie chorych • brak opieki geriatrycznej • brak środków finansowych samorządu powiatowego na realizację programów profilaktycznych • niski poziom obsługi pacjentów przez personel medyczny • brak możliwości wykonania rezonansu na NFZ • brak wyposażenia specjalistycznego w ośrodkach zdrowia • słaby dostęp do pomocy nocnej i świątecznej • ograniczona dostępność do zdrowotnych programów profilaktycznych • mało sal integracji sensorycznych, w niektórych gminach całkowity brak • proces „starzenia się” społeczeństwa • niewystarczająca promocja niepublicznych zakładów POZ

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • rozwój profilaktyki finansowanej ze środków publicznych • dostępność środków zewnętrznych na modernizację infrastruktury ochrony zdrowia • zakup specjalistycznego sprzętu diagnostycznego/tomograf/mammograf • wspieranie organizacji społecznych zajmujących się promocją zdrowia • rozwój terenów zielonych, rekreacyjnych oraz infrastruktury mających wpływ na poprawę zdrowia mieszkańców. 	<ul style="list-style-type: none"> • wzrost natężenia chorób cywilizacyjnych • brak szkoleń dla asystentów osoby starszej • odpływ lekarzy specjalistów do większych ośrodków miejskich • porzucanie przez lekarzy specjalistów praktyki w ramach świadczeń Narodowego Funduszu Zdrowia na rzecz prywatnej praktyki lekarskiej • niedostateczne środki finansowe własne na promocję i ochronę zdrowia • łatwy dostęp do środków psychoaktywnych • wzrost liczby osób trwale poszkodowanych w wypadkach komunikacyjnych i w rolnictwie • obniżenie jakości usług w związku z możliwością odejścia znacznej części kadry ze względu na wiek.
IV. Promocja powiatu oraz współpraca powiatu z partnerami	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystanie różnych kanałów przekazu, np. Internet, media lokalne, regionalne i ogólnopolskie • działania promocyjne Wydziału Promocji, Rozwoju i Polityki Społecznej Starostwa Powiatowego w Łukowie • organizacja wydarzeń promocyjnych przy współpracy JST oraz NGO z terenu powiatu • promocja powiatu poprzez dobrze prosperujące przedsiębiorstwa • dobra współpraca pomiędzy instytucjami promującymi powiat. • różnorodność działań promocyjnych • aktywność na rzecz budowania tożsamości lokalnej (muzea, zespoły ludowe), organizowanie wydarzeń promujących powiat • cykliczne imprezy i wydarzenia oznaczeniu promocyjnym, np. „Święto miodów” • funkcjonowanie prasy lokalnej • funkcjonowanie bazy sportowej na dobrym poziomie i stała jej rozbudowa. 	<ul style="list-style-type: none"> • niedostatecznie wypromowany potencjał turystyczny i kulturowy powiatu • brak certyfikowanych punktów informacji i obsługi turystycznej • niewystarczające środki finansowe przeznaczone przez samorządy na promocję i marketing terytorialny • zbyt mała ilość materiałów i gadżetów promocyjnych • niewystarczająca współpraca powiatu z partnerami instytucjonalnymi w zakresie promocji • brak kompleksowej oferty turystycznej mogącej zatrzymać turystów na dłuższy czas • brak współpracy z samorządami gminnymi w zakresie wspólnej promocji • mała ilość produktów stanowiących wyróżnik regionu • niewystarczająca współpraca z partnerami zajmującymi się promocją/rozwojem Ziemi Łukowskiej • brak na terenie powiatu estrad o odpowiednich standardach • słaba promocja gospodarcza obszaru.

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • fundusze unijne na projekty promocyjne • rozwój bazy noclegowej i infrastruktury agroturystycznej • utworzenie Powiatowego Centrum Informacji Turystycznej • współpraca samorządu z przedsiębiorcami w obszarach związanych z gospodarką, przedsiębiorczością, edukacją, turystyką i promocją • współpraca powiatu z innymi samorządami i organizacjami pozarządowymi w zakresie promocji • współpraca instytucji oraz stowarzyszeń ukierunkowana na inicjatywy podnoszące świadomość i zaangażowanie społeczeństwa • sieciowanie instytucji/organizacji w celu wspólnej promocji • bogata oferta imprez kulturalnych i sportowych • promocja i szersze zastosowanie działań wolontariackich • organizacja wydarzeń kulturalnych mających na celu integrację mieszkańców. 	<ul style="list-style-type: none"> • niesatysfakcjonująca współpraca z lokalnymi mediami i instytucjami • niewykorzystanie potencjału naturalnego i istniejącej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej • wzrastające koszty turystyki krajowej w porównaniu np. do turystyki zagranicznej.
V. Współpraca i działalność na rzecz organizacji pozarządowych	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • znaczna ilość i aktywność organizacji pozarządowych • upowszechnianie budżetów obywatelskich • współpraca JST z organizacjami pozarządowymi • możliwość pozyskiwania środków z różnych programów • duża różnorodność NGO • rozwój komunikacji elektronicznej • organizowanie szkoleń dla organizacji społecznych • tradycje wpisane w działalność organizacji (np. OSP) • aktywność seniorów • obecność lokalnych liderów • organizacje pozarządowe stają się bardziej wszechstronne i zdolne do realizacji nowych zadań publicznych. • Systematyczna poprawa współpracy o charakterze niefinansowym między JST/NGO 	<ul style="list-style-type: none"> • niestabilna sytuacja finansowa organizacji pozarządowych • niewystarczające dofinansowanie organizacji pozarządowych • słabe zaangażowanie ludzi młodych w działalność organizacji. • brak komórki / jednostki koordynującej współpracę NGO z samorządem oraz współpracy NGO między sobą • nieznajomość wśród członków organizacji pozarządowych zasad przygotowywania i rozliczania projektów • niska świadomość możliwości NGO • zbyt skomplikowane procedury pozyskiwania środków z projektów • niewystarczająca współpraca z organizacjami pozarządowymi • niewystarczające wsparcie finansowe na działalność organizacji, brak wsparcia kadrowego tych organizacji • niewielka aktywność części organizacji pozarządowych.

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • aktywniejszy udział społeczeństwa w życiu publicznym • promocja środowiska lokalnego oraz powiatu • zwiększająca się liczba imprez rekreacyjno-kulturalnych o zasięgu ponadlokalnym • wspólne działanie różnych organizacji przekłada się na osiąganie ważnych celów mających na celu zachowanie historii, kultury, sztuki regionu • dostępność różnorodnych źródeł finansowania dla organizacji pozarządowych • wsparcie instytucjonalne inicjatyw oddolnych • wolontariat młodzieży w projektach • ocalenie od zapomnienia dorobku kulturowego i historycznego • możliwość aplikowania o środki unijne przeznaczone na rozwój kapitału społecznego i współpracy samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi • szersze wykorzystanie organizacji pozarządowych do realizacji zadań publicznych. 	<ul style="list-style-type: none"> • zniechęcenie do działania spowodowane niewystarczającym dofinansowaniem • bierność działań niektórych organizacji pozarządowych • mała liczba osób aktywnie działających w organizacjach • niestabilność funkcjonowania poszczególnych organizacji pozarządowych • trudna sytuacja ekonomiczna i w konsekwencji bierność społeczności lokalnej • niedostatecznie precyzyjne przepisy prawne określające zasady współpracy organizacji pozarządowych z administracją samorządową.

VI. Porządek publiczny i bezpieczeństwo obywateli

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • dobre wykształcenie i wyposażenie Straży Pożarnej i Policji • dobry poziom profilaktyki i prewencji • wysoka wykrywalność przestępstw na terenie powiatu • dobrze funkcjonujące PSP i OSP • dobra współpraca samorządów z policją i strażą pożarną • wysoki standard wyposażenia służb ratowniczych • zaufanie społeczne do PSP i OSP • w powiecie często organizowane są szkolenia z zakresu udzielania pierwszej pomocy 	<ul style="list-style-type: none"> • niedostatek środków na systemy alarmowania i powiadamiania • brak posterunków Policji w wielu gminach • długi czas oczekiwania na służbę • niewystarczająco rozwinięta sieć ścieżek rowerowych poza pasem jezdni • brak wystarczającej liczby patroli pieszych • braki w wyposażeniu jednostek części Ochotniczych Straży Pożarnych • brak wystarczającego monitoringu • niedostateczny nadzór Policji w gminach, gdzie nie ma posterunku • istotna część wyposażenia (np. radiowozy) jednostek policji w powiecie jest przestarzała • nieoczyszczone rowy melioracyjne.

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • wzrost świadomości społeczeństwa na temat różnorodnych zagrożeń społeczeństwa • wsparcie finansowe przez samorządy działań OSP • wykorzystywanie monitoringu miejskiego do działań prewencyjnych • większe kary za posiadanie i handel środkami odurzającymi • większe sukcesy w wykrywaniu osób handlujących środkami odurzającymi • wyposażenie PSP i OSP w specjalistyczny sprzęt gaśniczo ratowniczy dla przeciwdziałania i likwidacji skutków zagrożeń. 	<ul style="list-style-type: none"> • stosunkowo łatwa dostępność do dopalaczy oraz innych używek • sprzedaż wyrobów tytoniowych oraz alkoholowych nieletnim mimo zakazu • dopływ obcokrajowców uprawiających niekontrolowany handel • łatwa dostępność do innych środków odurzających • mniejsza liczba strażaków ochotników z uwagi na migrację młodzieży do miast.
<p>VII. Kultura oraz ochrona zabytków i opieka nad zabytkami, kultura fizyczna i turystyka</p>	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • znaczna ilość obiektów zabytkowych na terenie powiatu – wpisanych do rejestru zabytków • bogate tradycje historyczne Ziemi Łukowskiej i dbałość o zachowanie dziedzictwa historycznego • duża tożsamość lokalna mieszkańców • duży potencjał środowisk twórczych • rozwój infrastruktury turystycznej i około turystycznej • potencjał zalewu „Zimna Woda” w Łukowie oraz „Izydory” w Stoczku Łukowskim • zespoły folklorystyczne „Łukowiacy” i „Kropelki Rosy” • cykliczne wydarzenia kulturalno-rozrywkowe na terenie powiatu • Lokalna Grupa Działania „Razem ku lepszej przyszłości” • rozwinięta sieć szlaków rowerowych • niska cena biletów • możliwość korzystania ze zniżek w ramach Karty Dużej Rodziny, Karty Trzy Plus czy innych • Muzeum Regionalne w Łukowie kultywuje dawne tradycje ludowe i historyczne Ziemi Łukowskiej • Prowadzenie szkółki ginących zawodów: „szkółka rzeźbiarska”. • upamiętnianie miejsc wydarzeń historycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • słaba dostępność komunikacyjna w części powiatu do obiektów kultury • niewystarczająca liczba obiektów turystycznych o wysokim standardzie usług • brak zintegrowanych atrakcji turystycznych i pakietów turystycznych • duże potrzeby infrastrukturalne związane z rozwojem turystyki aktywnej i wiejskiej • niewystarczająca baza agroturystyczna • niewystarczająca oferta kulturalna gmin z terenu powiatu • brak zainteresowania inwestorów w sektorze turystyki • brak ośrodka informacji i obsługi turystycznej • niewystarczające środki na renowację zabytków • konkurencyjność oferty turystycznej sąsiednich powiatów • słabo rozwinięta infrastruktura i oznaczenie szlaków turystycznych i rowerowych • zbyt słaby mecenat nad twórcami kultury • zbyt mała promocja wydarzeń kulturalnych • niski budżet na utrzymanie instytucji kultury • małe zainteresowanie podmiotów gospodarczych z terenu powiatu wspieraniem działań kulturalnych

<ul style="list-style-type: none"> • znaczna liczba i aktywność ludowych zespołów śpiewających oraz kół gospodyń wiejskich • duża liczba obiektów sportowo-rekreacyjnych • wytyczony, oznakowany Szlak Ziemi Łukowskiej • duża ilość obiektów zabytkowych • duża dbałość mieszkańców o zachowanie dziedzictwa lokalnego, np. duże tradycje związane z walkami wyzwolenческими • różnorodność krajobrazu naturalnego i kulturowego na terenie powiatu • na ogół dobry stan techniczny zabytków i budynków użyteczności publicznej • cenne obszary dziedzictwa przyrody kompleks „Jata”. 	<ul style="list-style-type: none"> • brak ścieżek rowerowych/brak ciągłości ścieżek rowerowych w ciągu dróg wojewódzkich • mała liczba materiałów informacyjnych dot. zabytków, lokalnej historii, itp. • mała ilość miejsc rozrywki i wypoczynku • trudności w pozyskiwaniu środków przez właścicieli i administratorów obiektów kultury • mała częstotliwość wycieczek szkolnych do obiektów kultury na terenie powiatu • niewystarczająca infrastruktura wzdłuż Szlaku Ziemi Łukowskiej dla potencjalnej turystyki rowerowej • degradacja krajobrazu kulturowego przez nową zabudowę • niewielka wiedza mieszkańców dotycząca historii i zabytków.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • przyciągnięcie turystów na teren powiatu • rozwój agroturystyki jako bazy dla potencjalnych turystów • modernizacja Muzeum H. Sienkiewicza w ramach projektu Centrum Kultury Sienkiewiczowskiej • kreowanie i promowanie produktów turystycznych w oparciu o istniejący potencjał • współpraca podmiotów działających w obszarze turystyki • kompleksowa rewitalizacja Zalewu „Zimna Woda” w Łukowie • zwiększenie rozpoznawalności regionu na arenie krajowej i międzynarodowej • utworzenie Powiatowego Centrum Informacji Turystycznej • rozwój bazy noclegowej • poprawa jakości usług świadczonych w dziedzinie turystyki • przyciąganie partnerów w działalności kulturalno-turystycznej • promocja turystyczna obszaru, w tym promocja rozwoju agroturystyki i większy nacisk na wykorzystanie posiadanych zasobów wodnych i leśnych pod kątem turystyki • rosnąca rola samorządu, który ochronę zabytków włącza w sferę rozwoju lokalnego. 	<ul style="list-style-type: none"> • niedostatek środków finansowych na działalność kulturalną • słabe zainteresowanie młodzieży kulturą • zbyt słaba oferta kulturalna • niewystarczające środki finansowe na rekonstrukcję obiektów zabytkowych i długofalową opiekę nad zabytkami • nieuregulowany stan prawny obiektów zabytkowych • słaba znajomość historii regionu przez mieszkańców powiatu • degradacja zabytków • trudności z pozyskaniem funduszy europejskich.

VIII. Pomoc społeczna oraz wspieranie rodziny	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • wykwalifikowana kadra w instytucjach pomocy społecznej • aktywne organizacje pozarządowe • odpowiednie zaplecze techniczne placówek pomocy społecznej • funkcjonowanie Zakładów Aktywizacji Zawodowej • funkcjonowanie systemu bezpłatnych porad prawnych • dobra infrastruktura instytucji pomocy społecznej • dobrze zorganizowany system pomocy instytucji pomocowych na terenie gminy • aktywne środowisko seniorów. 	<ul style="list-style-type: none"> • deficyt środków na pomoc społeczną w stosunku do potrzeb • niski udział osób niepełnosprawnych na rynku pracy • niewystarczająca oferta dla seniorów • zbyt mała liczba rodzin zastępczych, rodzin zastępczych zawodowych oraz rodzinnych domów dziecka • zbyt mała liczba mieszkań socjalnych • słabe wsparcie rodzin dysfunkcyjnych • duża ilość barier architektonicznych dla niepełnosprawnych • brak dziennych ośrodków opieki dla osób starszych • niewystarczająca liczba klubów dla seniorów • wysokie koszty utrzymania podopiecznych w placówkach • słabe wsparcie rodzin dysfunkcyjnych • niewielka liczba jednostek zajmujących się specjalistycznym poradnictwem w zakresie opieki nad dzieckiem i rodziną • brak specjalistów w zakresie geriatry • brak współpracy pomiędzy placówkami ochrony zdrowia, pomocy społecznej i rynku pracy • znaczna liczba osób korzystających z pomocy społecznej • braki kadrowe w systemie pomocy społecznej • niewystarczająca liczba placówek całodobowej opieki społecznej • niewystarczająca świadomość społeczna odnośnie sytuacji i potrzeb osób niepełnosprawnych • problem alkoholizmu pogłębiający problemy dominujące w rodzinach korzystających z pomocy społecznej.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • zwiększenie środków z budżetu państwa • rozwój programów w sferze ekonomii społecznej • współpraca między instytucjami działającymi na rzecz rodzin • aktywizacja społeczno-zawodowa osób bezrobotnych i żyjących w ubóstwie poprzez zapewnienie możliwości zdobywania nowych kompetencji, 	<ul style="list-style-type: none"> • ubożenie społeczeństwa – wzrost liczby rodzin potrzebujących pomocy • zwiększenie liczby klientów pomocy społecznej, korzystających z różnych świadczeń • wzrastające koszty utrzymania placówek pomocy społecznej i podopiecznych • utrwalanie się korzystania z pomocy społecznej, niewłaściwe postawy

<p>zwiększania kwalifikacji zawodowych, budowania motywacji zawodowej i samooceny</p> <ul style="list-style-type: none"> • zwiększenie dostępu do usług społecznych skierowanych do osób starszych i poprawa usług już istniejących • wspieranie instytucji zajmujących się opieką nad osobami starszymi • rozwój wolontariatu i samopomocy wśród osób starszych • promocja zdrowego stylu życia, zwłaszcza wśród osób starszych • rozwijanie nowych sposobów realizowania usług społecznych- wykorzystanie możliwości stwarzanych przez Internet, w tym e-usług • efektywne działanie powiatowego systemu opieki nad rodziną i dzieckiem, rozwijanie prorodzinnych form opieki na dzieckiem • dostępność zewnętrznych źródeł finansowania w tym Nowa perspektywa UE na lata 2021-2027 • rewitalizacja jako kompleksowe działania na rzecz poprawy sytuacji na obszarach zdegradowanych 	<p>społeczne, dziedziczenie ubóstwa i mały poziom zaradności w kwestiach opiekuńczo-wychowawczych</p> <ul style="list-style-type: none"> • niewielkie zaangażowanie młodych ludzi w przeciwdziałanie problemom społecznym • niezrozumiałe i szybko zmieniające się ustawodawstwo • zagrożenie braku miejsc w żłobkach i przedszkolach na terenie gmin.
---	---

IX. Transport zbiorowy i drogi publiczne

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • połączenie kolejowe ułatwiające podróże poza region • dobrze rozwinięta sieć dróg publicznych • dobrze funkcjonujące przedsiębiorstwo PKS S.A. w Łukowie • koncesjonowany transport zbiorowy • wysoka zdolność przewozowa PKS w Łukowie S.A. • ponad 120 linii komunikacyjnych o charakterze użyteczności publicznej • dofinansowania w ramach, m.in. Funduszu Dróg Samorządowych • środki unijne na wymianę oświetlenia ulicznego na lampy LED • dobrze rozwinięta publiczna infrastruktura telekomunikacyjna i dostęp do internetu szerokopasmowego. 	<ul style="list-style-type: none"> • braki w infrastrukturze typu: chodniki, ścieżki rowerowe – mających znaczenia dla bezpieczeństwa użytkowników • słabo rozwinięta infrastruktura towarzysząca, np. parkingi • postępujący spadek liczby kursów na liniach nierentownych • przestarzały tabor PKS w Łukowie S.A • linie komunikacyjne o małym potoku pasażerskim • wysoka emisyjność spalin taboru transportu zbiorowego • niewystarczająca jakość komunikacji publicznej na terenach wiejskich • wysokie koszty modernizacji, budowy i utrzymania dróg • niezadowolający stan techniczny części dróg publicznych.

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • zwiększenie środków finansowych z budżetu centralnego bezpośrednio na drogi powiatowe • planowana budowa autostrady A2 w pobliżu powiatu • fundusz rozwoju przewozów autobusowych • pomoc rządowa przy zakupie nowego taboru autobusowego • fundusze UE na rozwój infrastruktury transportowej • nowoczesne rozwiązania taryfowo-biletowe zwiększające atrakcyjność korzystania z transportu publicznego • utworzenie komunikacji publicznej w Łukowie • poprawa stanu technicznego dróg • wspólne inwestycje drogowe powiatu i gmin • zwiększenie intensywności transportu zbiorowego do miejscowości z dala od ośrodków miejskich • przebudowa drogi nr 807 • remont i przebudowa dróg i obiektów inżynierskich • zwiększenie środków finansowych z budżetu centralnego na drogi gminne i powiatowe • wdrożenie planu zrównoważonego rozwoju transportu zbiorowego dla Powiatu Łukowskiego. 	<ul style="list-style-type: none"> • niestabilność dotacji z funduszy zewnętrznych na drogi w poszczególnych latach • malejąca liczba mieszkańców w miejscowościach peryferyjnych, co wpływa na ekonomikę obsługi połączeń komunikacyjnych • zwiększająca się liczba pojazdów • wzrost kosztów eksploatacji ze względu na starzenie się taboru • utrata pasażerów na rzecz samochodu osobowego • rosnące koszty przedsiębiorstw drogowych (materiały, robocizna), co się przekłada na koszt inwestycji • niewystarczające moce przerobowe firm zajmujących się wykonawstwem inwestycji drogowych • likwidacja połączeń autobusowych – wykluczenie komunikacyjne miejscowości • wzrost natężenia ruchu pojazdów przy braku wydajnego systemu komunikacji międzyregionalnej i związane z tym zanieczyszczenie środowiska i hałas.
X. Administracja publiczna, ochrony środowiska, rolnictwo, utrzymanie obiektów i infrastruktury użyteczności publicznej	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • e-administracja • dobry w większości stan obiektów powiatowych • specjalizacja rolnictwa związana z hodowlą zwierząt • uregulowany system gospodarki odpadami • wysoki stopień wykorzystania obszarów rolnych • czyste środowisko naturalne • duża ilość oczyszczalni ścieków • wyspecjalizowane rolnictwo w zakresie chowu zwierząt • trakcyjne walory naturalne – stosunkowo 	<ul style="list-style-type: none"> • ograniczony dostęp do Internetu na wielu obszarach • słabo zaspokojone potrzeby lokalowe Starostwa Powiatowego • niewystarczająca liczba zbiorników retencyjnych • dzikie wysypiska śmieci • obiekty niedostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych • słaby poziom skanalizowania na obszarach wiejskich • niski poziom wdrażania innowacyjnych, energooszczędnych i proekologicznych technologii

<p>czyste ekologicznie środowisko: gleby, lasy, woda</p> <ul style="list-style-type: none"> • duży stopień lesistości terenu oraz powierzchni obszarów zielonych. 	<ul style="list-style-type: none"> • niewystarczająca świadomość ekologiczna społeczności lokalnej • słabo rozwinięta infrastruktura kanalizacyjna - konieczność poniesienia dużych nakładów inwestycyjnych na rozbudowę systemu kanalizacji wraz z oczyszczalnią ścieków.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • potencjał do rozwoju opłacalnych w danym czasie kierunków produkcji rolnej • rozwój przetwórstwa rolnego • promocja lokalnych produktów rolnych • rozwój ekologicznej produkcji rolnej • wzrost nakładów na zadania związane z poprawą środowiska naturalnego (np. dopłaty do ekologicznych rozwiązań dla mieszkańców) • rozwój kompetencji pracowników administracji publicznej • inwestycje w zakresie OZE • dofinansowania do technologii energooszczędnych i proekologicznych • tworzenie grup producentów rolnych • możliwość pozyskania zewnętrznych środków na finansowanie inwestycji związanych z ochroną środowiska, wynikająca z konieczności wypełnienia zobowiązań akcesyjnych oraz realizacji polityki ekologicznej państwa • przystosowanie naturalnych walorów środowiskowych gmin (lasy, stawy) dla rozwoju turystyki i rekreacji • modernizacja energetyczna obiektów użyteczności publicznej - wykorzystanie odnawialnych źródeł energii • zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców w odnawialne źródła energii • szkolenia zawodowe pracowników administracji samorządowej oraz jednostek organizacyjnych. 	<ul style="list-style-type: none"> • niska opłacalność produkcji rolnej • pogłębiająca się migracja ludzi młodych z terenów wiejskich • ograniczenia w prowadzeniu działalności rolniczej, wynikające z zagrożenia ASF • niesprzyjające warunki atmosferyczne • centralizacja zadań w obszarze administracji rządowej • wysokie koszty wdrażania proekologicznych technologii • brak rynków zbytu dla niektórych produktów rolnych (np. owoce) • degradacja środowiska przyrodniczego • zanieczyszczenie środowiska poprzez zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych • duże nakłady finansowe związane z utrzymaniem obiektów.

Przeprowadzona powyżej analiza SWOT w najistotniejszych sferach kompetencji Powiatu Łukowskiego, a także zawarta wcześniej diagnoza sytuacji w powiecie oraz analiza: atuty/ potencjały – deficyty/ bariery, prowadzą do sformułowania wniosków i rekomendacji, co do kierunków rozwoju powiatu. Oznacza to formułowanie postulatów dotyczących funkcji i dziedzin, które powinny zajmować priorytetową pozycję w programie rozwoju. W wyniku tego powstaje projekcja przyszłej sytuacji powiatu. Projekcja przyszłości jest przedstawieniem możliwości rozwojowych, jakie stwarzają uwarunkowania zewnętrzne i szanse tkwiące w uwarunkowaniach

wewnętrznych, z uwzględnieniem ograniczeń występujących w sferach społeczno-gospodarczej i przyrodniczej. W sytuacji powiatu należy jednak pamiętać, że z racji swoich ustawowych kompetencji powiat ma bezpośredni wpływ tylko na wybrane sfery życia społeczno-gospodarczego.

Analiza potencjałów rozwojowych wskazuje na możliwość rozwoju kilku funkcji Powiatu Łukowskiego, które powinny stać się w dokumencie strategii głównymi osiami rozwoju i doprowadzić do pożądanых przeobrażeń społeczno-gospodarczych. Działania dotyczące rozwoju powiatu powinny iść także w kierunku poprawy warunków życia lokalnej społeczności, poprzez poprawę dostępności do infrastruktury i usług publicznych. Biorąc pod uwagę uwarunkowania Powiatu Łukowskiego można sformułować następujące rekomendacje:

- Położenie geograficzne Powiatu Łukowskiego na ważnych szlakach komunikacyjnych: kolejowych i drogowych należy wykorzystać do rozwoju usług obsługi logistycznej i ruchu tranzytowego.
- Istniejącą infrastrukturę ważnego węzła kolejowego, należy wykorzystać w celu intensyfikacji ruchu towarowego i osobowego.
- Należy opracować program marketingu gospodarczego Powiatu Łukowskiego dla inwestorów zewnętrznych, szczególnie w celu zainteresowania możliwościami rozwoju funkcji logistycznych. Należy realizować strategię promocji powiatu, jako miejsca atrakcyjnego dla prowadzenia działalności usługowej i wytwórczej, ale także do rekreacji i wypoczynku.
- Walory środowiska przyrodniczego i kulturowego można wykorzystać dla szerszego rozwoju turystyki, agroturystyki i rekreacji, jako dodatkowego źródła dochodu dla części społeczności powiatu. Powiat może stanowić miejsce turystyki weekendowej, np. jako zaplecze dla mieszkańców Warszawy oraz turystyki pobytowej, dla osób z całego kraju i zagranicy.
- Promocję powiatu dla celów turystycznych należy oprzeć na identyfikowalnych atrakcyjnych produktach turystycznych i kulturowych, np. takich jak: Centrum Kultury Sienkiewiczowskiej - Muzeum Henryka Sienkiewicza w Woli Okrzejskiej, Muzeum Regionalne w Łukowie oraz Muzeum Czynu Bojowego Kleeberczyków w Woli Gułowskiej.
- Należy wspierać lokalne inicjatywy podejmowania działalności gospodarczej i tworzyć warunki (między innymi infrastrukturę) zachęcające do lokalizowania na terenie powiatu przedsiębiorstw.
- Należy wspierać lokalną społeczność w procesie podnoszenia wiedzy i kwalifikacji, przekwalifikowań oraz przedsiębiorczych inicjatyw.
- Należy rozbudowywać oraz uzupełniać infrastrukturę techniczną, komunalną i społeczną w celu poprawy warunków życia lokalnej społeczności oraz poprawy warunków dla rozwoju przedsiębiorczości i przyciągania zewnętrznych inwestorów.
- Należy zacieśniać współpracę z gminami powiatu i innymi partnerami, w celu realizacji wspólnych przedsięwzięć.
- Należy rozwijać współpracę międzynarodową. np. poprzez realizację wspólnych projektów.

Realizacja powyższych postulatów doprowadzi do urzeczywistnienia głównego przesłania Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030, sformułowanego w części strategicznej tego dokumentu.

V. MISJA I WIZJA

Wizja Powiatu Łukowskiego

Wizją określamy obraz Powiatu, jaki chcielibyśmy widzieć w przyszłości, na koniec okresu obowiązywania opracowywanego programu. Wizja jest to stan, do którego dążymy. Odpowiada ona na pytania: co chcielibyśmy osiągnąć? Jaką sytuację chcielibyśmy mieć? Wizja wskazuje zasadniczy kierunek działania, pozwala również wyklarować jasność celów, stojących przed powiatem. Wizja jest wizualizacją przyszłości, która z założenia motywuje jej twórców i odbiorców do działań na rzecz jej realizacji.

Wizja Powiatu Łukowskiego została wypracowana przez uczestników konsultacji strategicznych.

Wizja Powiatu Łukowskiego:

Powiat Łukowski w 2030 roku to obszar rozwinięty gospodarczo i społecznie, atrakcyjny, przyjazny i bezpieczny dla mieszkańców, turystów i inwestorów, z dobrą infrastrukturą, promujący lokalne dziedzictwo przyrodnicze, kulturowe, tradycję i historię. Powiat otwarty na współpracę, wspierający aktywność społeczną oraz optymalnie wykorzystujący istniejące potencjały wewnętrzne i zewnętrzne.

Misja Powiatu Łukowskiego

Ważnym momentem w opracowaniu programu jest sformułowanie misji, czyli głównego przesłania. Misja, jako nadrzędny cel funkcjonowania jest krótkim, syntetycznym określeniem docelowego kierunku rozwoju, wraz ze sprecyzowaniem nadrzędnych wartości, które będą zawsze przestrzegane. Misja zapowiada ogólny trend rozwojowy, zgodny z oczekiwaniami wszystkich zainteresowanych podmiotów, a zwłaszcza mieszkańców.

Misja służy określeniu systemu wartości, jakie przyświecają powiatowi do osiągnięcia projektowanego w wizji obrazu powiatu w przyszłości. Misja określa wartości, jakimi będziemy się kierowali w celu osiągnięcia wizji. Misja ukierunkowuje na szczegółowe działania, definiuje również wewnętrzny klimat działań w powiecie. Misja wyraźnie

związana jest z odpowiedzią na pytania o sens i istotę naszego działania? Co chcemy osiągnąć? Czyje i jakie potrzeby zaspokajamy? Co powoduje, że jesteśmy wyjątkowi?

Misja sformułowana w 2016 roku obowiązującej do 2020 roku Strategii Rozwoju Powiatu Łukowskiego brzmiała następująco:

Misją Powiatu Łukowskiego jest dążenie do poprawy jakości życia mieszkańców poprzez kreowanie zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego, w oparciu o potencjał oraz walory turystyczne, historyczne i kulturowe powiatu, aktywność mieszkańców, rozwój infrastruktury oraz współpracę i skuteczną promocję.

Podczas prac nad Programem Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030 powstała nowa propozycja misji powiatu, która bazuje na misji dotychczas obowiązującej. Misja jest publiczną, jawną deklaracją wartości wyznawanych przez członków powiatowej wspólnoty samorządowej, które powinny być stałe w okresie jej funkcjonowania.

Misja i wynikające z niej cele strategiczne Powiatu Łukowskiego zostały wypracowane w trakcie procesu konsultacji strategicznych i są kontynuacją ustalonych kierunków rozwoju powiatu zawartych w dotychczas obowiązującym dokumencie strategicznym powiatu.

Misja otrzymała brzmienie:

Misją Powiatu Łukowskiego jest tworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego oraz poprawy jakości życia mieszkańców poprzez efektywne wykorzystanie zasobów społecznych, ekonomicznych, turystycznych i kulturowych oraz modernizację infrastruktury, poprawę jakości usług z wykorzystaniem partnerskiej współpracy.

Koncepcja zrównoważonego rozwoju uznaje równorzędną wartość społeczeństwa, gospodarki i środowiska naturalnego – nie faworyzuje ani nie degraduje roli żadnego z tych trzech elementów, lecz wytycza kierunki ich zrównoważonego rozwoju. Przyjmuje się więc założenie, że gospodarka nie może się rozwijać kosztem ludzi i przyrody, człowiek nie może rozwijać się kosztem gospodarki i przyrody, ale także przyroda nie może być ważniejsza niż człowiek i gospodarka.

Polityka rozwoju lokalnego winna służyć realizacji tej koncepcji. Polityka rozwoju lokalnego rozumiana jest jako świadoma i celowa działalność organów samorządu, zmierzająca do systematycznej poprawy konkurencyjności podmiotów gospodarczych i poziomu życia mieszkańców oraz wzrostu potencjału gospodarczego regionów, przyczyniającego się ostatecznie do rozwoju społeczno – gospodarczego kraju.

VI. CELE STRATEGICZNE - OBSZARY PRIORYTETOWE

Cele strategiczne formułuje się w obszarach priorytetowych – to jest tych aspektach życia społecznego i gospodarczego, które mają kluczowe znaczenie dla osiągnięcia stanu rzeczy określonego w celu generalnym strategii.

Cele rozwojowe dla Powiatu Łukowskiego zostały sformułowane w oparciu o przeprowadzone konsultacje w formie warsztatowej z przedstawicielami głównych środowisk i instytucji działających na terenie powiatu, reprezentujących sektory: społeczny, publiczny i gospodarczy.

Terminologia i przyjęta metodologia opracowania Programu Rozwoju Powiatu, np. zaleceń ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (art. 17 ust.1) wskazuje, iż struktura poszczególnych poziomów planowania ma opierać się o cel główny, cele szczegółowe oraz kierunki działań. Przyjąć należy zatem, iż w niniejszym Programie Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030 celem głównym będzie sformułowana misja, celami szczegółowymi – cele strategiczne (obszary priorytetowe), zaś kierunkami działań – cele operacyjne.

Celem generalnym rozwoju Powiatu Łukowskiego jest tworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego oraz poprawy jakości życia mieszkańców poprzez efektywne wykorzystanie zasobów społecznych, ekonomicznych, turystycznych i kulturowych oraz modernizację infrastruktury, poprawę jakości usług z wykorzystaniem partnerskiej współpracy.

Cel generalny Programu osiągnięty zostanie poprzez realizację celów strategicznych.

Aby cel generalny mógł być zrealizowany, należy podjąć działania w ramach następujących celów strategicznych:

Dla Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego w perspektywie lat 2021 – 2030 wyznaczono następujące cele strategiczne:

<p>Cel strategiczny 1: Wspieranie jakości i efektywności kształcenia poprzez poprawę infrastruktury oświatowej oraz warunków funkcjonowania placówek edukacyjnych</p>
<p>Cel strategiczny 2: Promocja i ochrona zdrowia mieszkańców poprzez rozwój profilaktyki zdrowotnej i poprawę infrastruktury i opieki medycznej</p>
<p>Cel strategiczny 3: Wsparcie dla osób potrzebujących poprzez zwiększenie jakości i efektywności pomocy społecznej oraz realizację działań na rzecz rodziny i osób wykluczonych</p>

Cel strategiczny 4: Poprawa jakości i funkcjonalności oraz rozwój infrastruktury technicznej
Cel strategiczny 5: Rozwój infrastruktury kulturalnej oraz poprawa jakości oraz pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego i historycznego
Cel strategiczny 6: Ochrona i poprawa stanu środowiska naturalnego i przyrody
Cel strategiczny 7: Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich oraz poprawa konkurencyjności i warunków gospodarowania w gospodarstwach rolnych
Cel strategiczny 8: Poprawa bezpieczeństwa lokalnej społeczności oraz zapewnienie porządku publicznego poprzez edukację, wychowanie oraz wspieranie i profesjonalizację podmiotów systemu bezpieczeństwa
Cel strategiczny 9: Przeciwdziałanie bezrobociu oraz aktywizacja lokalnego rynku pracy
Cel strategiczny 10: Zwiększenie konkurencyjności powiatu poprzez rozwój promocji oraz współpracy międzysektorowej
Cel strategiczny 11: Rozwój społeczeństwa obywatelskiego na terenie powiatu
Cel strategiczny 12: Zapewnienie sprawnej i przyjaznej dla obywateli administracji powiatowej

Uzasadnienie przyjętych celów strategicznych

Samorząd powiatowy, odpowiedzialny za edukację na poziomie ponadpodstawowym, a jednocześnie mający wpływ na stan i poziom rozwoju lokalnej gospodarki powinien inwestować w poprawę infrastruktury i wyposażenia placówek oświatowych. Istotne w tym zakresie jest także tworzenie atrakcyjnych i dostosowanych do lokalnych potrzeb kierunków kształcenia, w szczególności w obszarze szkolnictwa zawodowego. Należy położyć nacisk na rozwój innowacji w szkolnictwie, ale jednocześnie wspomagać uczniów z niepełnosprawnościami w dostępności do edukacji. Placówki oświatowe powinny natomiast podejmować współpracę z podmiotami otoczenia społeczno-gospodarczego na płaszczyźnie krajowej i międzynarodowej.

Jedną z ważniejszych funkcji Powiatu Łukowskiego jest promocja i ochrona zdrowia mieszkańców, a także wsparcie dla osób potrzebujących poprzez zwiększenie jakości i efektywności pomocy społecznej. To ważne społecznie zadanie stanowi jednocześnie wyzwanie, głównie w obliczu, zarówno zjawisk demograficznych, jak i kosztochłonności i konieczności ponoszenia dużych nakładów przy ograniczonym na te cele budżecie. Mimo tych wyzwań w najbliższych latach należy usprawnić i rozwinąć

system opieki dla seniorów. Szczególnie ważne jest wsparcie w świadczeniu usług opiekuńczych. Placówki opieki medycznej powinny zostać wyposażone w bardziej nowoczesny sprzęt medyczny, co pozwoliłoby częściowo usprawnić realizację opieki specjalistycznej. W miarę możliwości należy także poszerzyć krąg lekarzy specjalistów i pielęgniarek oraz poprawić ich dostępność dla potrzebujących. Dla efektywnej realizacji celów w tym obszarze ważne jest promowanie zdrowego stylu życia oraz rozwój profilaktyki zdrowotnej, z wykorzystaniem różnych instrumentów, w tym mediów i instytucji publicznych i społecznych.

Rozwój społeczny i gospodarczy jest zdeterminowany odpowiednim stanem infrastruktury technicznej. Szczególnie ma to znaczenie w Powiecie Łukowskim, ze względu na jego korzystne położenie geograficzne i bliskość głównych ciągów komunikacyjnych kraju. Stan dróg i infrastruktury towarzyszącej jest w dalszym ciągu na tym terenie niezadowalający. Inwestycje modernizacyjnych potrzebują szczególnie drogi powiatowe. Istnieje wiele dróg, które nie mają jeszcze nawierzchni asfaltowych. Szansy w tym zakresie należy upatrywać w rozwoju finansowania zewnętrznego i wsparciu tego typu inwestycji ze strony Państwa, a także w ramach funduszy europejskich. Rozwój infrastruktury technicznej powinien objąć także inwestycje w infrastrukturę telekomunikacyjną, w szczególności budowę szybkich łączy internetowych. Jest to współcześnie kluczowy czynnik determinujący stosowanie nowych technologii w gospodarce, a także wpływający na jakość życia społecznego.

Powiat Łukowski charakteryzuje się bogatym dziedzictwem kulturowym i historycznym. Istniejący potencjał w tym zakresie obciąża podmioty zaangażowane w tę sferę do skutecznego i odpowiedzialnego prowadzenia działań prorozwojowych, inwestycyjnych i promocyjnych. Wiele z istniejących obiektów kulturalnych i historycznych wymaga modernizacji i odpowiedniego zagospodarowania na cele publiczne. Aktywność działających placówek powinna być z kolei bardziej widoczna dla mieszkańców, jak też turystów. Samorząd powiatu winien inicjować projekty partnerskie z podmiotami trzeciego sektora w celu efektywnego wykorzystania istniejących potencjałów i poprawy sytuacji w sferze kultury i opieki nad zabytkami. Należy także pamiętać o rozwoju promocji i informacji zagranicznej, w tym o braniu udziału w imprezach, targach i kampaniach promujących Polskę na zewnątrz.

Rozwój Powiatu, biorąc pod uwagę istniejące wyzwania w zakresie ochrony środowiska, przyrody i polityki klimatycznej państwa, powinien być kreowany w sposób zrównoważony. Główne działania powinny być kierowane na realizację projektów mających na celu rozwój alternatywnych źródeł energii oraz podnoszenie świadomości ekologicznej różnych grup społeczności powiatu. Także w tej dziedzinie ważna jest współpraca międzysektorowa oraz realizacja wspólnych projektów z wykorzystaniem zewnętrznego finansowania.

Rolnictwo, oprócz przedsiębiorczości stanowi kluczowy sektor pozyskiwania dochodów przez mieszkańców. Z uwagi na potencjał produkcyjny, ale także walory przyrodnicze, w części powiatu, mieszkańcy terenów wiejskich mają możliwość czerpania zysków ze swej pracy, posiadanych gospodarstw i prowadzonej działalności. Dla poprawy warunków i efektywności prowadzenia działalności rolniczej oraz pozarolniczej na obszarach wiejskich należy w szczególności: rozwijać współpracę z instytucjami i ośrodkami doradztwa rolniczego, wspierać rolnictwo ekologiczne, rozwój agroturystyki oraz promować zdrową żywność i produkty lokalne. Warunki gospodarowania w rolnictwie wiążą się także z rozwojem efektywnej gospodarki

wodnej i wynikającym z tego odpowiednim stanem urządzeń wodnych i melioracyjnych.

Powiat jest ważnym koordynatorem zadań w zakresie służb, inspekcji i straży. Jednostki systemu bezpieczeństwa lokalnego borykają się często z brakami w wyposażeniu oraz słaby stanem technicznym infrastruktury. Należy podjąć w tym obszarze działania także związane z edukacją i podnoszeniem świadomości lokalnej społeczności o potencjalnych zagrożeniach oraz konieczności włączania się w dbanie o porządek i bezpieczeństwo w różnych obszarach życia społecznego i gospodarczego.

Problemem mieszkańców Powiatu Łukowskiego jest niewystarczająca ilość atrakcyjnych miejsc pracy, która jest podstawową przyczyną utrudniającą poprawę warunków życia lokalnej społeczności, zniechęca mieszkańców do osiedlania się na terenie powiatu oraz stanowi barierę w jego konkurencyjnym rozwoju. Dlatego rozwój gospodarczy powiatu i oraz stworzenie atrakcyjnych miejsc pracy stanowią podstawowe uwarunkowania osiągnięcia tego celu. Ważne jest przy tym także wsparcie małych i średnich przedsiębiorstw działających na terenie powiatu oraz lokalnej społeczności w zakresie rozwoju zawodowego, podnoszenia poziomu wiedzy i kwalifikacji, podejmowania inicjatyw przedsiębiorczości. W celu rozwoju gospodarczego powiatu należy wykorzystać jego potencjał turystyczny, kulturowy, historyczny i przyrodniczy, a także stworzyć warunki dla rozwoju i wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw, które mogłyby zaoferować mieszkańcom atrakcyjne miejsca pracy. Cel ten zostanie osiągnięty w szczególności poprzez promocję powiatu jako obszaru gospodarczego, stworzenie ośrodków i instytucji wspierających przedsiębiorczość lokalną, jak również dostosowanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy. Niezbędne w tym zakresie będzie tworzenie centrów i punktów informacji turystycznej, centrum obsługi inwestora oraz organizowanie cyklicznych imprez kulturalnych w oparciu i istniejący potencjał i dziedzictwo.

Organizacje pozarządowe oraz różne grupy formalne i nieformalne są dla samorządu powiatowego ważnym partnerem w procesie kreowania rozwoju społeczno-gospodarczego. W tych jednostkach terytorialnych, w których notuje się wysoki poziom rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, widoczny jest wyższy poziom rozwoju społecznego i gospodarki lokalnej. Współpraca i wspieranie trzeciego sektora winno stanowić kluczowy instrument w realizacji wielu celów rozwojowych. Powiat powinien budować wizerunek samorządu przyjaznego, otwartego i pomocnego dla organizacji pozarządowych oraz ich przedsięwzięć. Winien także, w miarę możliwości zlecać część swoich zadań, oszczędzając tym samym energię do prowadzenia innych działań prorozwojowych.

Rolą samorządu terytorialnego jest kreowanie rozwoju lokalnego w sposób efektywny, partycypacyjny i wizjonerski. W procesie tym aktywną rolę odgrywa lokalna administracja. Procesy decyzyjne determinują często sukces społeczno-gospodarczy na danym terenie. Należy zatem doprowadzić do poprawy jakości pracy jednostek administracji samorządowej. Jednocześnie konieczne jest promowanie i rozwój nowych technologii i poprawa warunków pracy urzędników. Przejrzystość i spójność zarządzania publicznego powinna iść w parze z dobrą komunikacją wewnętrzną i zewnętrzną oraz budowaniem wzajemnego zaufania pomiędzy władzami samorządowymi, a mieszkańcami powiatu.

VII. CELE OPERACYJNE - KIERUNKI DZIAŁAŃ

Cele operacyjne stanowią uszczegółowienie celów strategicznych i są podstawą dla określenia kierunków działań, co przekłada się w dalszym etapie planowania – etapie wdrożeniowym na wyznaczenia szczegółowych zadań do realizacji. W ten sposób cele operacyjne stanowią podstawę i uzasadnienie do umieszczania konkretnych zadań w Programie Rozwoju Powiatu, programach branżowych, czy Wieloletniej Prognozie Finansowej.

W ramach celów strategicznych realizowane będą następujące cele operacyjne – kierunki działań:

Cele strategiczne oraz kierunki działań

Cel strategiczny 1:

Wspieranie jakości i efektywności kształcenia poprzez poprawę infrastruktury oświatowej oraz warunków funkcjonowania placówek edukacyjnych

Kierunki działań:

1. Dostosowanie kształcenia do lokalnych potrzeb rynku pracy
2. Tworzenie atrakcyjnych i innowacyjnych kierunków kształcenia dostosowanych do potrzeb rynku pracy
3. Poprawa infrastruktury i wyposażenia placówek oświatowych
4. Podniesienie efektywności i jakości kształcenia
5. Zwiększenie dostępności uczniów szkół ponadgimnazjalnych w zakresie doradztwa zawodowego
6. Rozwój współpracy szkół z otoczeniem społeczno-gospodarczym
7. Realizacja międzynarodowych projektów edukacyjnych
8. Rozwój kształcenia ustawicznego dla dorosłych w zakresie zmiany kwalifikacji i zawodu
9. Zwiększanie świadomości rodziców w zakresie kształcenia zawodowego
10. Wdrażanie nowoczesnych technologii informacyjnych w zakresie kształcenia
11. Promocja i rozwój profilaktyki zdrowotnej w szkołach i placówkach oświatowych
12. Wzrost środków na doskonalenie kadry pedagogicznej
13. Rozwój projektów partnerskich z uczelniami wyższymi
14. Rozwój wsparcia specjalistycznego dla uczniów w tym niepełnosprawnych
15. Poprawa warunków mieszkaniowych wychowanków internatów
16. Rozwój i budowa infrastruktury sportowej
17. Rozwój klas patronackich ze względu na potrzeby lokalnych zakładów pracy
18. Rozwój systemu doradztwa zawodowego
19. Budowa, rozbudowa i modernizacja w tym termomodernizacja obiektów dydaktycznych wszystkich poziomów kształcenia pełniących funkcje edukacyjno-kulturalne
20. Modernizacja bazy sportowej szkół, w tym przebudowa kompleksu boisk sportowych
21. Praktyki zawodowe umożliwiające nabycie praktycznych umiejętności związanych z wyuczonym zawodem
22. Zwiększenie dostępności do edukacji uczniów niepełnosprawnych, w tym do

- zajęć pozalekcyjnych i alternatywnych metod komunikacji
23. Wzbogacenie i rozszerzenie oferty edukacyjnej ze szczególnym uwzględnieniem szkolnictwa zawodowego
 24. Modernizacja i rozbudowa bazy kształcenia praktycznego – wyposażenie pracowni i warsztatów do nauki przedmiotów zawodowych
 25. Wspieranie finansowe uczniów o najlepszych wynikach nauczania w szkołach powiatowych poprzez programy stypendialne oraz system nagród
 26. Pozyskiwanie środków zewnętrznych /programy rządowe, projekty unijne/ na doposażenie bazy Szkół
 27. Wsparcie uczniów objętych kształceniem specjalnym w uzyskaniu przez nich wykształcenia w zawodzie w celu ułatwienia im startu w dorosłe życie
 28. Rozwój edukacji ekologicznej wraz z wykorzystaniem zielonej infrastruktury.

Cel strategiczny 2:

Promocja i ochrona zdrowia mieszkańców poprzez rozwój profilaktyki zdrowotnej i poprawę infrastruktury i opieki medycznej

Kierunki działań:

1. Rozwój opieki dla osób starszych /domy pomocy społecznej, domy spokojnej starości, centra rehabilitacyjne, hospicja/ w tym opieki geriatrycznej i usług opiekuńczych
2. Poprawa dostępności infrastruktury ochrony zdrowia oraz zakup specjalistycznego sprzętu diagnostycznego
3. Poprawa jakości opieki zdrowotnej
4. Działania na rzecz promocji zdrowia i zdrowego stylu życia wśród mieszkańców powiatu
5. Modernizacja obiektów sportowych przy placówkach oświatowych
6. Promocja zdrowego trybu życia za pośrednictwem mediów instytucji publicznych i społecznych
7. Wdrażanie programów promocji i profilaktyki zdrowotnej w tym profilaktyka i rozwiązywanie problemów związanych z używaniem substancji psychoaktywnych, uzależnieniami oraz problemami zdrowia psychicznego i poprawą dobrostanu psychicznego społeczeństwa.
8. Rozwój poradnictwa kryzysowego z wykorzystaniem ośrodków interwencji kryzysowej i specjalistycznych ośrodków terapeutycznych
9. Zwiększenie liczby lekarzy specjalistów i pielęgniarek
10. Rozwój lub modernizacja infrastruktury zdrowotnej poprawiającej dostępność i jakość świadczonych usług medycznych m.in. poprzez modernizację i rozbudowę istniejącej bazy leczenia oraz tworzenie warunków do budowy nowych placówek zdrowotnych
11. Poprawa wyposażenia placówek służby zdrowia w sprzęt i aparaturę, wdrażanie systemów zarządzania jakością w placówkach ochrony zdrowia
12. Edukacja i profilaktyka zdrowotna zachęcająca mieszkańców do zdrowego stylu życia, w tym kultury fizycznej, sportu i rekreacji
13. Dostosowanie oferty SP ZOZ w Łukowie do potrzeb zdrowotnych mieszkańców
14. Rozwój i dofinansowanie tzw. nocnej i świątecznej opieki medycznej
15. Propagowanie zdrowego i aktywnego stylu życia oraz wypoczynku
16. Likwidacja barier architektonicznych w obiektach użyteczności publicznej.

Cel strategiczny 3:

Wsparcie dla osób potrzebujących poprzez zwiększenie jakości i efektywności pomocy społecznej oraz realizację działań na rzecz rodziny i osób wykluczonych

Kierunki działań:

1. Zwiększenie nakładów finansowych na realizację projektów edukacyjnych i profilaktycznych związanych z wykluczeniem społecznym
2. Tworzenie rodzinnych domów dziecka
3. Promocja rodzin zastępczych jako formy opieki nad dziećmi
4. Rozwój profilaktyki uzależnień szczególnie w szkołach gminnych i powiatowych oraz terapii osób uzależnionych i współuzależnionych
5. Rozwój systemu opieki nad dziećmi i rodziną, poprzez stworzenie systemu i wspieranie rozwoju rodzinnej opieki zastępczej i/lub adopcyjnej, propagowanie idei rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka
6. Aktywizacja zawodowa, społeczna i edukacyjna wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych, rodzin zastępczych i młodzieży wychowywanej
7. Wspieranie rodzin w kryzysie poprzez poradnictwo, pomoc prawną i psychologiczną
8. Pomoc w zapobieganiu demoralizacji dzieci, poprawa bezpieczeństwa w szkołach i walka z przemocą wśród młodzieży poprzez np. organizowanie prelekcji, zajęć pozaszkolnych, monitoringu
9. Realizacja wspólnych projektów z organizacjami i instytucjami z terenu powiatu oraz regionu, działającymi na rzecz rodzin i dzieci
10. Współpraca instytucji pomocy społecznej w powiecie w pozyskiwaniu zewnętrznych środków finansowych, w tym aplikowaniu po fundusze strukturalne
11. Zlecenie organizacjom pozarządowym zadań publicznych i przyznawanie dotacji w formie otwartych konkursów
12. Pomoc osobom niepełnosprawnym i wymagającym opieki, aktywizację zawodową, społeczną i edukacyjną, wprowadzanie nowoczesnych form rehabilitacji oraz wsparcie rzeczowe
13. Rozwój opieki geriatrycznej
14. Realizacja projektów sieciowych dotyczących seniorów
15. Rozwój profilaktyki zdrowotnej w szkołach
16. Wsparcie dla osób dotkniętych przemocą
17. Wsparcie dla seniorów poprzez realizację projektów partnerskich.

Cel strategiczny 4:

Poprawa jakości i funkcjonalności oraz rozwój infrastruktury technicznej

Kierunki działań:

1. Budowa i modernizacja infrastruktury drogowej oraz infrastruktury towarzyszącej
2. Budowa i modernizacja ciągów pieszo-rowerowych
3. Wykorzystanie nowoczesnych technik informacyjnych w działalności instytucji publicznych, w tym administracji samorządowej
4. Pozyskiwanie środków finansowych ze źródeł zewnętrznych na realizację zadań w zakresie infrastruktury technicznej
5. Poprawa stanu infrastruktury komunikacyjnej między innymi poprzez rozbudowę i modernizację dróg lokalnych
6. Rozwój infrastruktury w zakresie aktywnej turystyki.

**Cel strategiczny 5:
Rozwój infrastruktury kulturalnej oraz poprawa jakości oraz pielęgnowanie
dziedzictwa kulturowego i historycznego**

Kierunki działań:

1. Promowanie wydarzeń kulturalnych na szczeblu regionalnym oraz krajowym
2. Promocja i wspieranie lokalnych artystów i twórców
3. Modernizacja obiektów kulturalnych oraz poprawa dostępności do dóbr kultury
4. Realizacja projektu „Centrum Kultury Sienkiewiczowskiej – I etap podniesienia atrakcyjności Muzeum, zabytkowego parku i kopca.
5. Digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego i historycznego
6. Utworzenie certyfikowanego punktu informacji i obsługi turystycznej
7. Modernizacja oraz rozbudowa istniejących placówek kulturalnych/bibliotek, ośrodków kultury, muzeów/
8. Restauracja i przebudowa zabytkowych obiektów , ich otoczenia oraz ich adaptacja do celów kulturalnych i rekreacyjnych przez właścicieli
9. Rozpowszechnianie informacji o wydarzeniach kulturalnych i istniejących obiektach dziedzictwa kulturowego
10. Wspieranie działań instytucji i organizacji pozarządowych zajmujących się działalnością kulturalną
11. Promocja, wydawanie publikacji, upowszechnianie informacji o powiecie
12. Działania promocyjno-informacyjne w mediach lokalnych, regionalnych i ogólnopolskich
13. Udział w imprezach promocyjnych, targowych
14. Organizowanie wydarzeń mających znaczenie dla rozwoju i upowszechniania kultury
15. Wsparcie działalności kulturalnej prowadzonej przez organizacje społeczne oraz nagradzanie osób działających na rzecz rozwoju artystycznego
16. Rozwój współpracy z partnerami społecznymi, prywatnymi i publicznymi na rzecz efektywnej promocji zewnętrznej i popularyzacji turystyki
17. Ustanowienie i organizacja Powiatowego Dnia Kultury
18. Organizacja wydarzeń podtrzymujących zwyczaje i obrzędy wiejskie
19. Wykorzystywanie, ogólnodostępnych miejsc (biblioteki, świetlice wiejskie) do promocji dziedzictwa historycznego wsi
20. Promocja i wspieranie artystów i lokalnych twórców.

**Cel strategiczny 6:
Ochrona i poprawa stanu środowiska naturalnego i przyrody**

Kierunki działań:

1. Działania w zakresie ochrony powietrza atmosferycznego i wód
2. Realizacja projektów edukacyjno-rekreacyjnych na obszarze Natura 2000
3. Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców powiatu
4. Rozwój współpracy służb ratowniczych, inspekcji, i straży w zakresie ochrony środowiska i przyrody
5. Rewitalizacja zbiorników wodnych oraz rozbudowa infrastruktury
6. Organizacja wydarzeń i konkursów o tematyce ekologicznej
7. Budowa i modernizacja infrastruktury zaopatrzenia w wodę, oczyszczania ścieków, zagospodarowania odpadów, ochrony powietrza
8. Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej
9. Promocja i rozwój odnawialnych źródeł energii

10. Promocja rozwoju systemu przydomowych oczyszczalni ścieków
11. Monitoring i eliminacja zagrożeń w zakresie nielegalnych wysypisk odpadów
12. Odnawianie bieżące drzewostanów oraz zalesianie gruntów o bardzo niskich walorach produkcyjnych
13. Ograniczenie niskiej emisji m.in. poprzez rozbudowę sieci gazowniczej lub nowoczesnych sieci ciepłowniczych w obszarach zwartej zabudowy oraz promocję nowych technologii grzewczych wśród mieszkańców powiatu.

Cel strategiczny 7:

Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich oraz poprawa konkurencyjności i warunków gospodarowania w gospodarstwach rolnych

Kierunki działań:

1. Promocja kierunków kształcenia w zawodach rolniczych
2. Wspieranie działalności agroturystycznej
3. Promocja wiodących gospodarstw rolnych i wyróżniających się rolników
4. Rozwój współpracy z instytucjami i ośrodkami doradztwa rolniczego w zakresie promowania nowoczesnej technologii produkcji rolnej
5. Wspieranie przedsiębiorczości na obszarach wiejskich
6. Promocja produktów regionalnych
7. Wspieranie i promowanie rozwoju rolnictwa ekologicznego
8. Stymulowanie rozwoju otoczenia rolnictwa
9. Wspieranie działań w zakresie melioracji użytków rolnych na terenie powiatu
10. Wspieranie procesu różnicowania działalności gospodarstw rolnych
11. Wspieranie instytucji otoczenia rolnictwa, w tym grup producenckich
12. Rozwój i promocja efektywnej gospodarki wodnej na potrzeby rolnictwa
13. Promocja targów żywności
14. Wsparcie rolnictwa w zakresie zwalczania chorób m.in. „ASF”.

Cel strategiczny 8:

Poprawa bezpieczeństwa lokalnej społeczności oraz zapewnienie porządku publicznego poprzez edukację, wychowanie oraz wspieranie i profesjonalizację podmiotów systemu bezpieczeństwa

Kierunki działań:

1. Wspieranie rozwoju infrastruktury służb odpowiadających za porządek i bezpieczeństwo publiczne
2. Edukacja i uświadamianie lokalnej społeczności o potencjalnych zagrożeniach
3. Wsparcie organizacji działających na rzecz bezpieczeństwa
4. Edukacja społeczeństwa w zakresie bezpieczeństwa
5. Współpraca z Jednostkami Obrony Terytorialnej
6. Promocja wydarzeń związanych z udzielaniem pierwszej pomocy
7. Niwelowanie negatywnych stereotypów dotyczących cudzoziemców
8. Wspieranie działań mających na celu promowanie zachowań prospołecznych wśród młodzieży
9. Wzmocnienie nadzoru nad występowaniem i dystrybucją środków odurzających
10. Poprawa funkcjonowania jednostek ochrony przeciwpożarowej, doposażanie jednostek (zakup samochodów i wyposażenia dla jednostek OSP)
11. Poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym

12. Ochrona praw konsumentów
13. Pomoc w zapobieganiu demoralizacji dzieci
14. Realizacja programów edukacyjnych, profilaktycznych i terapeutycznych związanych z uzależnieniami
15. Promocja i wspieranie programów budujących zaufanie i szacunek ludzi młodych do organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości
16. Wspieranie programów przeciwdziałania przemocy w środowisku lokalnym
17. Doposażenie Komendy Powiatowej Policji w Łukowie
18. Zwiększenie patroli Policji na terenie gmin oraz liczby posterunków
19. Poprawa i rozwój infrastruktury służb odpowiadających za porządek i bezpieczeństwo publiczne.

Cel strategiczny 9: Przeciwdziałanie bezrobociu oraz aktywizacja lokalnego rynku pracy

Kierunki działań:

1. Promocja staży i praktyk wśród lokalnych pracodawców
2. Zwiększenie wsparcia dla lokalnej przedsiębiorczości i podmiotów ekonomii społecznej
3. Promocja zatrudnienia przez instytucje rynku pracy oraz podmioty publiczne, gospodarcze i pozarządowe
4. Skuteczna aktywizacja osób bezrobotnych
5. Wsparcie tworzenia oraz promocja spółdzielni socjalnych
6. Rozwój współpracy z przedsiębiorcami i instytucjami otoczenia biznesu poprzez organizację staży, praktyk oraz różnych form wsparcia zatrudnienia
7. Popularyzacja specjalizacji na lokalnym rynku pracy
8. Dofinansowanie w podnoszeniu kwalifikacji zawodowych
9. Powstrzymanie wykluczenia społecznego osób nieaktywnych zawodowo
10. Wspieranie przedsiębiorczości i samo zatrudnienia
11. Zwiększenie udziału osób niepełnosprawnych na rynku pracy
12. Aktywizacja zawodowa osób z niepełnosprawnościami
13. Stały monitoring rynku pracy i dostosowywanie form pomocy do zmieniających się uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych
14. Szkolenia i doskonalenie zawodowe pracowników, wyposażenie w odpowiednie narzędzia i systemy informatyczne
15. Rozwój i doskonalenie usług świadczonych przez instytucje rynku pracy
16. Zwiększenie dostępu przedsiębiorstw do informacji i usług doradczych
17. Propagowanie informacji o możliwościach pozyskiwania zewnętrznego finansowania rozwoju
18. Promocja samozatrudnienia, w tym edukacja pracodawców i przyszłych pracowników o możliwościach zatrudnienia opartych na pracy przez internet
19. Diagnoza potrzeb lokalnego rynku pracy poprzez partnerską współpracę instytucji sektora publicznego, prywatnego i pozarządowego
20. Promocja zanikających zawodów i rzemiosła tradycyjnego.
21. Dalsze podnoszenie jakości kształcenia zawodowego we współpracy z pracodawcami
22. Targi Pracy, Targi Przedsiębiorczości, uczestnictwo w targach ogólnopolskich,

**Cel strategiczny 10:
Zwiększenie konkurencyjności powiatu poprzez rozwój promocji oraz
współpracy międzysektorowej**

Kierunki działań:

1. Rozwój przedsięwzięć związanych z rolnictwem, gospodarką i turystyką
2. Rozwój oferty turystycznej na bazie istniejącego potencjału
3. Zwiększenie liczby imprez kulturalnych i sportowych
4. Rozbudowa bazy hotelowo-gastronomicznej
5. Rozwój oferty agroturystycznej
6. Dalszy rozwój usprawnień i inwestycji w infrastrukturę komunikacyjną
7. Modernizacja istniejących połączeń lokalnych
8. Rozwój powiązań funkcjonalnych poszczególnych gmin i powiatu
9. Realizacja powiatowego programu rozwoju sieci drogowej
10. Wykreowanie marki gospodarczej powiatu
11. Rozwój i modernizacja istniejących ciągów pieszo-rowerowych
12. Modernizacja i rozbudowa sieci drogowej oraz poprawa dostępności komunikacyjnej
13. Wspieranie rozwoju nowoczesnej gospodarki rolnej
14. Promocja podstref ekonomicznych i terenów inwestycyjnych
15. Organizowanie procesu scaleń gruntów
16. Promocja rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego z wykorzystaniem istniejącego potencjału surowcowego
17. Wspieranie przedsiębiorczości na wsi
18. Możliwość zagospodarowania zasobów naturalnych i przestrzeni na cele rekreacyjno-wypoczynkowe i usługowo-produkcyjne
19. Rozwój specjalizacji na rynku usługodawców
20. Zwiększenie dostępności uzbrojonych terenów inwestycyjnych
21. Rozwój zintegrowanej oferty inwestycyjnej
22. Zwiększenie konkurencyjności i modernizacja sektora rolno-spożywczego
23. Zwiększenie wykorzystania rozwiązań innowacyjnych w sektorze prywatnym i publicznym
24. Tworzenie partnerstw z innymi samorządami
25. Wykorzystanie potencjału historycznego
26. Promocja regionalna i ogólnopolska istniejących walorów środowiska naturalnego oraz dziedzictwa kulturowego
27. Wspieranie społecznej aktywności oraz rozwój partnerskiej współpracy międzysektorowej
28. Rozwój współpracy samorządu powiatowego z samorządami gminnymi w zakresie efektywnej promocji walorów powiatu
29. Opracowanie i publikacja materiałów promujących potencjał powiatu
30. Zapewnienie dostępu do aktualnych informacji na temat możliwości uzyskania wsparcia w ramach funduszy strukturalnych i innych środków zewnętrznych
31. Wspieranie aktywności na rzecz budowania tożsamości lokalnej
32. Utworzenie Powiatowego Centrum Informacji Turystycznej
33. Organizacja cyklicznych wydarzeń promocyjnych o zasięgu regionalnym i ogólnopolskim
34. Promocja gospodarcza obszaru
35. Rozwój programów w sektorze ekonomii społecznej
36. Rozwój współpracy różnych instytucji w zakresie promocji

37. Włączenie organizacji pozarządowych w organizację wydarzeń kulturalnych, gospodarczych i rekreacyjnych
38. Stworzenie warunków umożliwiających lepszą współpracę, wdrożenie mechanizmów aktywnej komunikacji pomiędzy powiatem a gminami
39. Budowanie partnerstw ponadlokalnych w rozwiązywaniu wspólnych problemów
40. Promocja lokalnych atrakcji turystycznych na poziomie regionalnym i ogólnopolskim.

**Cel strategiczny 11:
Rozwój społeczeństwa obywatelskiego na terenie powiatu**

Kierunki działań:

1. Stymulowanie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego poprzez wspieranie organizacji pozarządowych, promocję wolontariatu oraz rozwój różnorodnych form konsultacji społecznych
2. Promocja i rozwój współpracy samorządu powiatowego z organizacjami pozarządowymi w zakresie formułowania polityk publicznych
3. Wspieranie przedsięwzięć, inicjatyw i projektów zorganizowanych przez lokalne organizacje społeczne
4. Wzmacnianie potencjału organizacji pozarządowych i rozwój współpracy stowarzyszeń z administracją publiczną
5. Utworzenie Młodzieżowej Rady Powiatu Łukowskiego
6. Pomoc w tworzeniu nowych organizacji pozarządowych i wspieranie istniejących.

**Cel strategiczny 12:
Zapewnienie sprawnej i przyjaznej dla obywateli administracji powiatowej**

Kierunki działań:

1. Likwidacja barier architektonicznych w obiektach użyteczności publicznej
2. Budowanie wzajemnego zaufania pomiędzy władzami samorządowymi, a mieszkańcami powiatu
3. Prowadzenie punktów nieodpłatnej pomocy prawnej
4. Rozwój komunikacji elektronicznej
5. Rozwój kompetencji pracowników administracji publicznej oraz jednostek organizacyjnych
6. Rozwój przyjaznej administracji powiatowej oraz budowanie pozytywnego wizerunku powiatu
7. Doskonalenie usług administracyjnych
8. Rozwój e-administracji i systemów informacji przestrzennej
9. Poprawa efektywności funkcjonowania administracji publicznej w zakresie planowania strategicznego, przygotowania i realizacji zadań inwestycyjnych oraz wykorzystania technik informacyjnych
10. Stworzenie cyfrowego archiwum powiatowego
11. Utworzenie systemu infolinii dla mieszkańców powiatu
12. Zacieśnienie form komunikacji i skuteczna wymiana informacji pomiędzy Powiatem i gminami.

Wyznaczone cele strategiczne i operacyjne (kierunki działań) nie mają układu hierarchicznego i będą realizowane równocześnie w zależności od potrzeb i dostępności środków finansowych oraz zaangażowania się we wdrażanie programu poszczególnych instytucji i podmiotów.

W obrębie każdego z celów strategicznych wskazano propozycje przedsięwzięć, których realizacji należy się podjąć, aby osiągnąć wyznaczone cele wyższego rzędu.

Sformułowane kierunki działań nie mają charakteru zamkniętego i mogą podlegać modyfikacjom w miarę pojawiania się realnych możliwości ich realizacji. W ramach poszczególnych kierunków działań realizowane będą projekty szczegółowo określające przedsięwzięcia.

Przyjęte rozwiązanie umożliwi zachowanie zgodności dokumentu z możliwościami finansowymi powiatu a przede wszystkim umożliwi dostosowanie go do aktualnych uwarunkowań zewnętrznych, w tym społeczno-gospodarczych i politycznych. Uszczegółowieniem i doprecyzowaniem planowanych do realizacji zadań z zakresu infrastruktury technicznej jest plan zadań i projektów inwestycyjnych zawarty w dalszej części opracowania wraz planem finansowym i harmonogramem ich realizacji. Zostało tam zamieszczone zestawienie wieloletnich projektów inwestycyjnych we wszystkich obszarach związanych z rozwojem powiatu.

Przedstawione obszary wsparcia, cele operacyjne i kierunki działań sprecyzowano w taki sposób, aby możliwa była ich realizacja z udziałem krajowych i zagranicznych środków finansowych, w tym Funduszy Europejskich na lata 2021-2027.

Zadania ujęte w Planie zadań są kontynuacją celów i priorytetów wyznaczonych w Strategii Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2016-2020 i jednocześnie wpisują się w cele wyznaczone w „Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 roku”. Zapisy przyjęte w Programie Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030 są zgodne z pozostałymi dokumentami programowymi na poziomie krajowym i wspólnotowym.

Zgodność celów rozwoju Powiatu z celami rozwojowymi województwa lubelskiego pozwala na prowadzenie zintegrowanej polityki w regionie i umożliwia współpracę władz szczebla samorządowego z władzami województwa.

VIII. ZGODNOŚĆ CELU GŁÓWNEGO I CELÓW SZCZEGÓŁOWYCH ZE STRATEGICZNYMI DOKUMENTAMI WYŻSZEGO RZĘDU

Podstawą aktualnie obowiązującego systemu zarządzania rozwojem kraju jest ustawa z 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, która została istotnie znowelizowana 15 lipca 2020 roku (Dz.U. 2020 poz. 1378). Do głównych dokumentów strategicznych, w oparciu o które prowadzona jest polityka rozwoju, należą:

- Strategia długookresowa – Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności z 5 lutego 2013 r.
- Strategia średniookresowa – Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r. z 14 lutego 2017 r. SOR jest aktualizacją Strategii Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, przyjętej przez Radę Ministrów 25 września 2012 r.

Realizacji celów rozwojowych, zawartych w strategii średniookresowej służy 9 strategii sektorowych, do których należą:

1. Polityka ekologiczna państwa 2030 – strategia rozwoju w obszarze środowiska i gospodarki wodnej z 16 lipca 2019 r.
2. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 z 17 września 2019 r.
3. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku z 24 września 2019 r.
4. Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030 z 15 października 2019 r.
5. Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020” z 15 stycznia 2013 r.
6. Strategia Sprawne Państwo 2020 z 12 lutego 2013 r.
7. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 z 26 marca 2013 r.
8. Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP 2022 z 9 kwietnia 2013 r.
9. Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego z 18 czerwca 2013 r.

Ponadto:

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 z 13 grudnia 2011 r., która jest najważniejszym długookresowym, krajowym dokumentem strategicznym, dotyczącym zagospodarowania przestrzennego. Dokument został opracowany na podstawie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 2003 roku, jednocześnie wpisując się w system zarządzania rozwojem Polski.

Nowy system zarządzania rozwojem Polski

Konsekwencją przyjęcia przez Radę Ministrów „Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020” stała się konieczność przebudowy systemu zarządzania rozwojem kraju – dokumentem nakreślającym jego zarys jest „System zarządzania rozwojem Polski” z 29 października 2018 r. Zgodnie z jego założeniami, trzonem nowego systemu zarządzania rozwojem mają stać się wzajemnie powiązane dokumenty:

Na poziomie krajowym:

- koncepcja rozwoju kraju, która ma zastąpić długookresową strategię rozwoju kraju
- zintegrowana strategia rozwoju kraju – dokument średniookresowy, obecnie tę rolę pełni Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r.
- horyzontalne zintegrowane strategie rozwoju – dokumenty średniookresowe. Obecnie ministerstwa pracują nad: Strategią Produktowności, Strategią rozwoju kapitału ludzkiego, Strategią rozwoju kapitału społecznego, Strategią Sprawne Państwo, Polityką energetyczną Polski).

Na poziomie Unii Europejskiej aktualnie bazujemy na projektach aktów prawnych (Rozporządzeń) określających nowy kształt wspólnoty na najbliższe lata. Strategia Europa 2020 kończy swój okres obowiązywania. Aktualnie na poziomie UE trwają prace nad dokumentem „W kierunku zrównoważonej Europy 2030”².

Polityka spójności UE będzie nadal główną polityką inwestycyjną UE, wspierając spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną Unii. W kontekście trwającej debaty na temat nowego paradygmatu polityki regionalnej oraz formowania jej celów, priorytetów, narzędzi realizacji, podmiotów oraz zasięgu interwencji poruszana jest kwestia **podejścia terytorialnego**.

Przedstawione przez Komisję Europejską projekty wniosków ustawodawczych w zakresie Polityki Spójności na lata 2021-2027 definiują 5 nowych celów Polityki Spójności. Są to:

- Bardziej inteligentna Europa poprzez innowacje, cyfryzację, transformację gospodarczą oraz wsparcie;
- Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetyki, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, przystosowania się do zmiany klimatu oraz zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem;
- Lepiej połączona Europa dzięki zwiększeniu mobilności i udoskonaleniu regionalnych połączeń teleinformatycznych ze strategiczną infrastrukturą transportową i sieciami cyfrowymi;

² Zestawienie projektów dokumentów strategicznych i programowych na poziomie UE zawiera załącznik.

- Europa o silniejszym wymiarze społecznym dzięki wdrażaniu Europejskiego filaru praw socjalnych i inwestująca w wysokiej jakości zatrudnienie, edukację, umiejętności, integrację społeczną i równy dostęp do opieki zdrowotnej;
- Europa bliżej obywateli dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich, wiejskich i przybrzeżnych w ramach inicjatyw lokalnych, poprzez wspieranie oddolnych strategii rozwoju.

Nowa edycja i zaproponowany kształt Polityki Spójności zakłada utrzymanie inwestowania we wszystkich regionach, różnicując intensywność wsparcia w zależności od stopnia rozwoju regionów. Inwestycje w rozwój będą wyraźnie skoncentrowane na celach 1 i 2. W ramach polityki spójności w dalszym ciągu wspierane będzie podejście oddolne, co wyraża się w kontynuacji mechanizmu „rozwój lokalny kierowany przez społeczność” oraz wzmocnieniu wymiaru miejskiego³.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do 2020 roku (z perspektywą do roku 2030)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) – dalej SOR, która została przyjęta przez Radę Ministrów 14 lutego 2017 r. pełni rolę średniookresowej strategii rozwoju kraju. Strategia określa podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, regionalnym i przestrzennym w perspektywie roku 2020 i 2030. Zakłada **zwiększenie koncentracji polityki regionalnej na obszarach problemowych i potencjałach terytorialnych** obszarów miejskich i wiejskich, wprowadza także pojęcie **rozwój zrównoważonego terytorialnie**. Głównym celem SOR jest „tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”.

SOR określa także dwa główne typy terytoriów stanowiących **obszary strategicznej interwencji** państwa: **obszary zagrożone trwałą marginalizacją** oraz **miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze**, dla których wsparcie powinno zostać również uwzględnione na poziomie regionalnym⁴.

Biorąc pod uwagę teren Powiatu Łukowskiego warto wskazać, iż większość gmin kwalifikuje się do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją. Z jednej strony powoduje to zmniejszenie szans i potencjałów w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego, z drugiej jednak strony stawia te tereny przed szansami na pozyskiwanie środków finansowych w przyszłych latach z programów kierowanych dla tych jednostek.

³ Założenia aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.)

⁴ Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030r.). Dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów w dniu 14 lutego 2017 r.

W **Strategii** na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju wyszczególniono także **cele szczegółowe**:

I. Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną (obszary: Reindustrializacja, Rozwój innowacyjnych firm, Małe i średnie przedsiębiorstwa, Kapitał dla rozwoju, Ekspansja zagraniczna);

II. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony (obszary: Spójność społeczna, Rozwój zrównoważony terytorialnie);

III. Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu (obszary: Prawo w służbie obywatelom i gospodarce, Instytucje prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem, E-państwo, Finanse publiczne, Efektywność wykorzystania środków UE)⁵.

Zbieżność celów Programu z celami dokumentów strategicznych poziomu krajowego i regionalnego

Celem głównym Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030 jest: tworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego oraz poprawy jakości życia mieszkańców poprzez efektywne wykorzystanie zasobów społecznych, ekonomicznych, turystycznych i kulturowych oraz modernizację infrastruktury, poprawę jakości usług z wykorzystaniem partnerskiej współpracy.

Cel główny oraz priorytety Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030 są spójne z celem głównym i celami szczegółowymi Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do 2020 roku (z perspektywą do roku 2030)

Cele, priorytety i kierunki rozwoju na szczeblu regionalnym określa **Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego 2014-2020 z perspektywą do 2030 roku**. Aktualnie – 2020 – trwają prace nad aktualizacją tego podstawowe dokumentu strategicznego Regionu Lubelskiego.

Wizja Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego

Wizja ta jest oparta na wspomnianym już założeniu, że szeroko rozumiane otoczenie regionu (świat – Europa – Polska) nie zostanie dotknięte długotrwałym, głębokim załamaniem gospodarczym i że procesy społeczno-gospodarcze będą przebiegały zgodnie z prawidłowościami współczesnego modelu rozwoju, w którym rosnącą rolę ogywiają czynniki jakościowe (tak technologiczne, jak i społeczne).

⁵ Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030r.). Dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów w dniu 14 lutego 2017 r.

Cele strategiczne i operacyjne Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego z perspektywą do 2030 roku to:

Cel strategiczny 1: Wzmacnianie urbanizacji regionu będzie realizowany dzięki osiągnięciu następujących celów operacyjnych:

- 1.1. Rozwijanie funkcji metropolitalnych Lublina jako głównego ośrodka Polski Wschodniej, koncentrującego gospodarcze, naukowe i kulturalne kontakty ze światem, zwłaszcza ze wschodnimi sąsiadami.
- 1.2. Wspieranie ponadlokalnych funkcji miast (np. naukowych, akademickich, kulturalnych, turystycznych), które przyczyniają się do dynamizacji rozwoju tych miast i otaczających je obszarów.
- 1.3. Poprawa skomunikowania Lublina z obszarami metropolitalnymi Polski i zagranicy.

Cel strategiczny 2: Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich będzie realizowany dzięki osiągnięciu następujących celów operacyjnych:

- 2.1. Poprawa warunków dla wzrostu konkurencyjności i towarowości gospodarstw przez m.in. promowanie i wspieranie scalania gruntów i powiększania obszaru gospodarstw, poprawę struktury gospodarstw i przyspieszenie przepływu ziemi do gospodarstw większych obszarowo i nastawionych na produkcję towarową.
- 2.2. Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, pozwalający na wykorzystanie istniejącego potencjału surowcowego regionu.
- 2.3. Wzmocnienie doradztwa rolniczego oraz promowanie i wspieranie inicjatyw współpracy rolników i mieszkańców wsi (grupy producenckie, spółdzielnie itp.).
- 2.4. Wspieranie przedsiębiorczości na wsi i tworzenia pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich w najbardziej efektywnych sektorach gospodarki (głównie usług, w tym usług dla rolnictwa).
- 2.5. Wyposażanie obszarów wiejskich w infrastrukturę transportową, komunalną i energetyczną, w sposób skoordynowany z innymi przedsięwzięciami i spójny wewnętrznie.

Cel strategiczny 3: Selektowne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu będzie realizowany dzięki następującym celom operacyjnym:

- 3.1. Wspieranie najbardziej perspektywicznych kierunków badań i komercjalizacji ich wyników.
- 3.2. Wspieranie kierunków kształcenia na poziomie wyższym szczególnie istotnych dla przyszłego rynku pracy regionu oraz mających unikatowe znaczenie w skali ponadregionalnej.
- 3.3. Stworzenie systemu wsparcia naukowego, eksperckiego i wdrożeniowego na rzecz rozwoju wybranych sektorów gospodarki.
- 3.4. Rozwijanie systemu kształcenia dostosowanego do specyfiki regionu.
- 3.5. Wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw.
- 3.6. Rozwój społeczeństwa informacyjnego.

Cel strategiczny 4: Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu będzie osiągnięty dzięki realizacji następujących celów operacyjnych:

- 4.1. Poprawa wewnętrznego skomunikowania regionu dzięki powiązaniu jego najważniejszych miast sprawną siecią drogową, budowaną w pierwszej kolejności tam, gdzie jej niedoskonałość jest barierą rozwoju.
- 4.2. Wspieranie włączenia społecznego.
- 4.3. Wzmacnianie społecznej tożsamości regionalnej i rozwijanie więzi i współpracy wewnątrzregionalnej m.in. przez odwoływanie się do tradycji wielokulturowości i włączaniu jej do regionalnych programów edukacyjnych i selektywnie wspieranych działań kulturotwórczych oraz stymulowanie podejmowania wspólnych przedsięwzięć gospodarczych, organizacyjnych i edukacyjnych.
- 4.4. Przełamywanie niekorzystnych efektów przygranicznego położenia regionu.
- 4.5. Racjonalne i efektywne wykorzystywanie zasobów przyrody dla potrzeb gospodarczych i rekreacyjnych, przy zachowaniu i ochronie walorów środowiska przyrodniczego.

Do osiągnięcia celów Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego przyczynia się realizacja celów zapisanych w strategiach jednostek samorządu terytorialnego na szczeblu gmin i powiatów. Przyczynia się do tego także formuła celów strategicznych oraz operacyjnych Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego.

IX. SYSTEM WDRAŻANIA I MONITOROWANIA

9.1. Mechanizmy wdrażania Programu

Realizacja Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego uzależniona jest od możliwości finansowych powiatu oraz od wysokości uzyskanych środków, zarówno krajowych jak i w ramach funduszy Unii Europejskiej.

W celu efektywnego wdrażania Programu konieczna będzie koordynacja działań na poziomie Powiatu. Rolę koordynatora pełnił będzie powołany komitet sterujący – zespół zadaniowy – do zadań którego należało będzie:

- opiniowanie zmian i uzupełnień Programu;
- zapewnienie zgodności realizacji Programu z obowiązującymi przepisami (w zakresie zamówień publicznych, ochrony środowiska, ochrony dóbr dziedzictwa kulturowego);
- promocja Programu;
- sporządzanie materiałów informacyjnych na temat wdrażania Programu;
- sporządzanie informacji o nieprawidłowościach w realizacji Programu;
- monitorowanie działań związanych z realizacją Programu;

Instytucją wdrażającą Program Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030 jest Zarząd Powiatu, na którym spoczywa obowiązek:

- opracowania i składania wniosków o dotacje;
- kontroli formalnej składanych wniosków i ich zgodności z obowiązującymi procedurami;
- zapewnienie informacji o finansowaniu projektów.

Ocena Programu

Monitoring Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030 polegał będzie na kontroli przebiegu realizacji projektów i zadań, prowadzących do osiągnięcia celów operacyjnych oraz celów strategicznych. Ocena stopnia realizacji Programu służyła będzie przede wszystkim do oszacowania uzyskanych efektów z realizacji poszczególnych projektów. Oceniając projekty współfinansowane ze środków Unii Europejskiej przyjmuje się następujące typy ocen:

- ex – ante – przed realizacją projektu;
- mid – term – w połowie realizacji projektu;
- ex – post – na zakończenie projektu;
- on – going – na bieżąco;

Inicjowanie współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym oraz organizacjami pozarządowymi

Czynnikiem decydującym o realizacji Programu jest współpraca pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami pozarządowymi. Drugim istotnym czynnikiem w rozwoju Powiatu jest komunikacja władz samorządowych z mieszkańcami Powiatu. Współpraca międzysektorowa miała miejsce na etapie opracowania Programu, gdzie wszyscy wspólnie wyznaczali kierunek działania Powiatu Łukowskiego. Współpraca ta będzie dalej prowadzona w odniesieniu do podejmowanych zadań inwestycyjnych i o charakterze nieinwestycyjnym.

Aktualizacja Programu

Program Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030 jest dokumentem otwartym i podlegał będzie aktualizacji w miarę potrzeb lokalnych. Podstawą do aktualizacji Programu będzie:

- analiza postępu w realizacji zadań podjętych w Programu;
- zmiany w lokalnej sytuacji społeczno-gospodarczej, np. nowe, pojawiające się problemy i uwarunkowania;
- zmiany w otoczeniu zewnętrznym, będące np. źródłem szans rozwojowych.

Promocja i informowanie o Programie

Strategia promocyjna jest jednym z podstawowych elementów zapewniających realizację celów w poszczególnych fazach wdrażania Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030. Jest ona ściśle powiązana z celami strategicznymi oraz zakładanymi rezultatami.

Celem działań promocyjnych jest rozpowszechnienie założeń Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030 wśród mieszkańców **poprzez zastosowanie różnorodnych środków komunikacji społecznej.**

Realizacja Programu zależy od skutecznie przeprowadzonej kampanii promocyjnej, która musi być dobrze zaplanowana i profesjonalnie zrealizowana z wykorzystaniem odpowiednich metod i instrumentów promocji.

ZAŁOŻENIA DZIAŁAŃ PROMOCYJNYCH

Działania promocyjne realizowane w ramach Programu będą prowadzone na dwóch płaszczyznach:

- budowanie kanałów komunikacyjnych w celu uzyskania akceptacji społecznej dla działań projektowych.
- prowadzenie akcji promocyjnych działań projektowych prowadzących do efektywnego pozyskania potencjalnych beneficjentów i zmotywowania ich do aktywnego udziału we wdrażaniu Programu.

ODBIORCY DZIAŁAŃ PROMOCYJNYCH

Odbiorcy bezpośredni (beneficjenci ostateczni):

⇒ mieszkańcy Powiatu

Odbiorcy pośredni:

⇒ władze lokalne, regionalne

⇒ instytucje współpracujące w ramach realizacji Programu

⇒ media lokalne i regionalne.

ZASIĘG PROMOCJI

Promocja Programu obejmie swoim zasięgiem Powiat Łukowski. Ponadto zakłada się rozpowszechnienie celów i efektów wdrażania Programu na poziomie ościennych powiatów i całego Województwa lubelskiego.

GŁÓWNE DZIAŁANIA PROMOCYJNE

L.p.	Nazwa działania	Cel	Miejsce realizacji	Zasięg oddziaływania
1.	Przygotowanie i dystrybucja materiałów promocyjnych Programu (ulotki promocyjne)	Rozpowszechnienie informacji o Programie wśród mieszkańców Powiatu	Powiat Łukowski	Województwo Lubelskie
2.	Prowadzenie akcji informacyjno-promocyjnej wśród mieszkańców (spotkania, seminaria tematyczne, panele robocze)	Zaangażowanie mieszkańców w proces tworzenia projektów lokalnych zgodnych z założeniami Programu	Powiat Łukowski	Województwo Lubelskie
3.	Prowadzenie akcji rozpowszechniającej wdrożone projekty	Określenie efektów projektów i rozpowszechnienie ich na poziomie lokalnym i regionalnym	Powiat Łukowski	Województwo Lubelskie

KAMPANIA PUBLIC RELATIONS

Kampania Public Relations Programu będzie obejmowała następujące akcje promocyjne:

- Zamieszczenie Programu na stronie internetowej Powiatu Łukowskiego;
- Poinformowanie prasy lokalnej o opracowaniu i wdrażaniu Programu;
- Wywieszenie informacji o przystąpieniu do wdrażania Programu na tablicy ogłoszeń Powiatu Łukowskiego;
- Informowanie mieszkańców o etapach wdrażania Programu na posiedzeniach Rady Powiatu Łukowskiego.

SPÓJNOŚĆ MATERIAŁÓW PROMOCYJNYCH

Akcja informacyjno-promocyjna będzie bazowała na wykorzystaniu i nawiązaniu do symboli, haseł, logo i znaków Powiatu Łukowskiego.

NARZĘDZIA KAMPANII PROMOCYJNEJ

Narzędzia służące dotarciu do poszczególnych grup docelowych:

- materiały reklamowe (brozury, plakaty, tabliczki ogłoszeniowe);
- jednolity system identyfikacji wzrokowej projektu, tzn. używanie odpowiednich oznaczeń i symboli projektu;
- informacje w mediach lokalnych i regionalnych (wysyłanie notatek prasowych, wywiady, nawiązanie i podtrzymywanie kontaktów z instytucjami współpracującymi);

- Internet (informacja o projekcie na stronie internetowej Powiatu, banery na stronach instytucji rynku pracy);
- bezpośrednie spotkania z mieszkańcami;
- prezentacja multimedialna Programu i poszczególnych projektów.

ZASADY PROWADZENIA KAMPANII PROMOCYJNEJ

Kampania promocyjna będzie miała charakter ciągły i jest ściśle powiązana z poszczególnymi fazami realizacji Programu. Realizacja poszczególnych etapów kampanii promocyjnej będzie przebiegała zgodnie z jej założeniami. Zakłada się, że nasiloną kampania informacyjno- promocyjna będzie prowadzona w pierwszym etapie wdrażania Programu. W kolejnej fazie stopniowo przejdzie w etap promocji osiągnięć i dobrych przykładów.

Efektami działań, które zostaną podjęte przez Powiat Łukowski w zakresie Public Relations Programu będą:

- zapewnienie mieszkańcom wpływu na poprawę jakości życia i kierunek rozwoju obszaru objętego Programem;
- budowanie wzajemnego zaufania pomiędzy władzami samorządowymi a społeczeństwem;
- uzyskanie poparcia dla działań i inwestycji władz lokalnych podejmowanych dla dobra wspólnego;
- zwiększenie zaangażowania mieszkańców Powiatu w realizację wspólnych przedsięwzięć;
- bieżące informowanie opinii publicznej o zakresie i wymiarze pomocy wspólnotowej dla poszczególnych projektów i rezultatach działań na poziomie lokalnym;
- zapewnienie powszechnego dostępu do informacji o możliwościach uzyskania wsparcia w ramach funduszy strukturalnych dla wszystkich grup docelowych na terenie wdrażania Programu.

9.2 Wdrażanie Programu na poziomie operacyjnym

Za wdrażanie Programu na poziomie operacyjnym odpowiedzialne będzie Starostwo Powiatowe w Łukowie, którego zadaniem będzie organizowanie i przeprowadzanie odpowiednich działań. Wśród działań najściślej związanych z realizacją projektów wynikających z Programu Rozwoju wskazać należy:

Sprawy techniczno – inwestycyjne, w tym między innymi:

- prowadzenie procedur przetargowych dotyczących zamówień publicznych;
- obsługa procesów inwestycyjnych Powiatu;
- utrzymywanie bądź nadzór technicznych nad obiektami użyteczności publicznej, terenami zieleni, drogami publicznymi, itp.;
- zarządzanie mieniem komunalnym oraz racjonalne gospodarowanie zasobem nieruchomości;
- zarządzanie zagospodarowaniem przestrzennym;
- zarządzanie ochroną środowiska.

Sprawy finansowo – księgowo, w tym między innymi:

- obsługa finansowa budżetu, w tym prowadzenie rozliczeń inwestycji powiatowych;
- podejmowanie działań w celu pozyskania środków spoza budżetu Powiatu na realizację zadań własnych;
- współdziałanie w pracach komisji przetargowej.

Sprawy związane z promocją Powiatu, kontaktami z mediami, turystyką, itd., w tym między innymi:

- promocja Powiatu;
- współpraca zagraniczna;
- nadzorowanie i współuczestniczenie w działaniach z zakresu turystyki, kultury, rekreacji i kultury.

System wdrażania na poziomie Starostwa Powiatowego obejmować będzie następujące działania:

- przygotowanie dokumentacji zadań objętych Programem, występowanie z wnioskami o dofinansowanie;
- przeprowadzenie procedur wyboru wykonawców zadań, kontraktowanie;
- monitorowanie przebiegu prac w ramach poszczególnych projektów;
- raportowanie roczne;
- przygotowanie propozycji dotyczących korekt w zakresie poszczególnych zadań;
- prowadzenie rozliczeń finansowych;
- prowadzenie działań promocyjnych i informacyjnych.

Za poszczególne zakresy zadań odpowiadają osoby – pracownicy Starostwa Powiatowego, zgodnie ze swoją właściwością i zakresem odpowiedzialności. Oprócz pracowników Starostwa Powiatowego we wdrażaniu Programu uczestniczyć będą jednostki organizacyjne Powiatu.

Warunkiem niezbędnym dla wdrożenia Programu jest również uwzględnianie wydatków z nią związanych w kolejnych budżetach na lata 2021 – 2030. Za ten element odpowiada Rada Powiatu. Dlatego też Zarząd Powiatu przedkładając Radzie projekty budżetów winien przetransponować do nich założenia finansowe zawarte w Programie Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030 przewidziane w nim na dany rok.

Funkcję Instytucji Zarządzającej i koordynującej realizację Programu Rozwoju będzie pełnił Zarząd Powiatu pod przewodnictwem Starosty Powiatu. Za zakres zadań Instytucji Zarządzającej odpowiedzialny będzie Wydział Inwestycji i Zamówień Publicznych, Wydział Promocji, Rozwoju i Polityki Społecznej, Wydział Organizacji i Nadzoru oraz Wydział Finansowo-Budżetowy.

Zakres zadań będzie obejmował między innymi:

- zbieranie danych statystycznych i finansowych na temat postępów wdrażania oraz przebiegu realizacji projektów w ramach Programu;
- zapewnienie zgodności realizacji Programu z poszczególnymi dokumentami programowymi wyższego rzędu;
- zapewnienie przygotowania i wdrożenia planu działań w zakresie informacji i promocji Programu;
- dokonanie oceny ex-post po zakończeniu realizacji Programu.

W celu sprawnego i efektywnego działania Programu Rozwoju istnieje potrzeba ciągłego monitorowania rzeczowych projektów wchodzących w zakres Programu oraz wydatków na ich realizację. Zarząd Powiatu odpowiada za proces monitorowania i raportowania wraz z podlegającym mu aparatem wykonawczym w postaci Starostwa Powiatowego oraz jednostek organizacyjnych Powiatu.

Raport monitoringowy przedstawiony powinien być Radzie Powiatu obejmować:

- przebieg procesu wdrażania poszczególnych projektów;
- realizację planu finansowego;
- sposoby promocji projektów;
- zidentyfikowane przewidywane zagrożenia realizacji planu.

Program Rozwoju zostanie poddany ocenie po zakończeniu okresu objętego procesem planowania. Oceny dokonają pracownicy Starostwa Powiatowego i jednostki organizacyjne Powiatu. Raport z tej oceny zostaje przedstawiony Zarządowi, który następnie przedłoży ją Przewodniczącemu Rady Powiatu.

Ocena ta powinna zawierać:

- daty rozpoczęcia i zakończenia projektów;
- sposoby zarządzania projektami po ich zakończeniu;
- potwierdzenie kosztów projektów;
- potwierdzenie realizacji założeń społeczno – gospodarczych.

9.3 Monitorowanie realizacji Programu

Najbardziej znanym i powszechnie stosowanym przez samorzady mechanizmem weryfikacji postępów wdrażania planów jest ich monitoring. Istota monitoringu polega na prowadzeniu stałych obserwacji i dokonywaniu systematycznych pomiarów przebiegu realizacji celów. Ponieważ **Program Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021 – 2030** jest zarówno narzędziem planowania, jak i wspomaganie rozwoju Powiatu, stosownie do tych dwóch funkcji Programu, zasadnym wydaje się wyróżnienie dwóch płaszczyzn jego obserwacji i oceny.

Pierwszą płaszczyzną monitoringu jest obserwacja Programu jako dokumentu planowania działań wspomagających rozwój z całą logiką uzasadnienia tych działań.

Na płaszczyźnie tej obserwacji należy prowadzić w trzech sferach:

- w sferze zmieniającej się diagnozowanej rzeczywistości;
- w sferze identyfikacji problemów;
- w sferze planowania rozwoju lokalnego.

Wymienione trzy sfery monitoringu dotyczą w istocie stopnia spójności z rzeczywistością i stopnia spójności z tymi uwarunkowaniami zewnętrznymi, którymi są osiągnięcia cywilizacyjne. Przypływ informacji o tych osiągnięciach wywołuje potrzebę ich adaptacji na terenie Powiatu. Monitoring Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030 jako dokumentu planowania działań wspomagających rozwój powiatu winien być przeprowadzany, co najmniej raz na rok. Zmienność uwarunkowań wpływających na potrzeby korygowania Programu i względy organizacyjne służb planowania strategicznego mogą w przyszłości pokazać, jakie cykle czasu należy przyjąć.

Drugą płaszczyzną monitoringu jest obserwacja i ocena wdrażania zadań lub programów operacyjnych w życie, w tym obserwacja realizacji zadań w sferze materialnej, głównie inwestycyjnej, jak i obserwacja wdrażania przedsięwzięć organizacyjnych. Niezwykle korzystną sytuacją dla monitoringu jest sytuacja, gdy Program posiada zorganizowany podmiot koordynujący prace nad jego wdrażaniem, informujący wszystkich partnerów o najbliższych zamierzeniach rozwojowych i przyjmujący od nich wszelkie inicjatywy w tym zakresie.

Z planowaniem strategicznym nierozzerwalnie winien być związany system pomiaru efektów w formie **wskaźników** obrazujących miarę postępu i skuteczności wdrażania celów zawartych w Programie.

W metodologii planowania strategicznego stosuje się najczęściej wskaźniki na poziomie:

- produktu;
- rezultatu;
- oddziaływania;

Produkt to bezpośredni, materialny efekt realizacji przedsięwzięcia, mierzony konkretnymi wielkościami. Produkt jest wynikiem interwencji w stan aktualny.

Rezultat to bezpośredni wpływ zrealizowanego produktu na otoczenie społeczno – ekonomiczne, uzyskany natychmiast po zakończeniu danego projektu. Rezultaty to bezpośrednie, natychmiastowe efekty zrealizowanego projektu. Dostarczają one informacji o zmianach, jakie nastąpiły w wyniku wdrożenia projektu u beneficjentów pomocy, bezpośrednio po uzyskaniu przez nich wsparcia.

Oddziaływanie to długofalowe konsekwencje zrealizowanego produktu, wykraczające poza natychmiastowe efekty dla bezpośrednich beneficjentów, a także pośrednie konsekwencje dla innych adresatów, którzy skorzystali w wyniku realizacji projektu.

Pomiar efektów wdrażania Programu mierzony będzie poprzez zestaw wskaźników obrazujących miarę postępu i skuteczności realizacji celów strategicznych zawartych w tym dokumencie.

Wskaźniki realizacji celów strategicznych

Cel strategiczny 1:

Wspieranie jakości i efektywności kształcenia poprzez poprawę infrastruktury oświatowej oraz warunków funkcjonowania placówek edukacyjnych

Wskaźniki:

- średni wynik zdanych egzaminów maturalnych w danym roku (%)
- liczba rozbudowanych lub modernizowanych obiektów służących realizacji zadań oświatowych
- liczba wybudowanych i zmodernizowanych obiektów sportowych przy placówkach oświatowych
- liczba nowoutworzonych kierunków kształcenia

Cel strategiczny 2:

Promocja i ochrona zdrowia mieszkańców poprzez rozwój profilaktyki zdrowotnej i poprawę infrastruktury i opieki medycznej

Wskaźniki:

- liczba wydarzeń i innych projektów służących ochronie zdrowia i profilaktyce zdrowotnej
- nakłady finansowe z budżetu powiatu na przedsięwzięcia z zakresu ochrony i promocji zdrowia
- wysokość nakładów poniesionych na modernizację, rozbudowę i wyposażenie placówek ochrony zdrowia
- liczba wdrożonych programów promocji i profilaktyki zdrowotnej
- liczba osób biorących udział w programach promocji i profilaktyki zdrowotnej

Cel strategiczny 3:

Wsparcie dla osób potrzebujących poprzez zwiększenie jakości i efektywności pomocy społecznej oraz realizację działań na rzecz rodziny i osób wykluczonych

Wskaźniki:

- liczba punktów bezpłatnego poradnictwa prawnego funkcjonujących na terenie powiatu dla mieszkańców
- liczba utworzonych spółdzielni socjalnych
- liczba funkcjonujących rodzin zastępczych na terenie powiatu
- liczba dzieci znajdujących się w rodzinie zastępczej
- kwota wydatków na pomoc społeczną

Cel strategiczny 4:

Poprawa jakości i funkcjonalności oraz rozwój infrastruktury technicznej

Wskaźniki:

- długość zmodernizowanych dróg powiatowych
- długość zbudowanych i rozbudowanych ciągów pieszych i rowerowych
- liczba wybudowanych lub zmodernizowanych mostów
- liczba wybudowanych parkingów i miejsc parkingowych w miejscach atrakcyjnych turystycznie
- wysokość nakładów poniesionych na inwestycje drogowe.

<p style="text-align: center;">Cel strategiczny 5: Rozwój infrastruktury kulturalnej oraz poprawa jakości oraz pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego i historycznego</p>
<p><u>Wskaźniki:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• liczba przeprowadzonych i wypromowanych wydarzeń kulturalnych na szczeblu regionalnym oraz krajowym• liczba zmodernizowanych obiektów kulturalnych• liczba zmodernizowanych obiektów zabytkowych• liczba wydarzeń promocyjnych, targowych• liczba audycji w mediach• liczba przedsięwzięć promujących i wspierających artystów i lokalnych twórców
<p style="text-align: center;">Cel strategiczny 6: Ochrona i poprawa stanu środowiska naturalnego i przyrody</p>
<p><u>Wskaźniki:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• liczba projektów edukacyjno-rekreacyjnych na obszarze Natura 2000• liczba zrewitalizowanych zbiorników wodnych• liczba przeprowadzonych termomodernizacji budynków• liczba wydarzeń i konkursów o tematyce ekologicznej.
<p style="text-align: center;">Cel strategiczny 7: Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich oraz poprawa konkurencyjności i warunków gospodarowania w gospodarstwach rolnych</p>
<p><u>Wskaźniki:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• liczba kierunków kształcenia w zawodach rolniczych• liczba powstałych gospodarstw agroturystycznych• liczba projektów współpracy na rzecz rolnictwa i obszarów wiejskich w powiecie• liczba wypromowanych produktów regionalnych• liczba inwestycji w zakresie melioracji i gospodarki wodnej• liczba organizowanych targów żywności.
<p style="text-align: center;">Cel strategiczny 8: Poprawa bezpieczeństwa lokalnej społeczności oraz zapewnienie porządku publicznego poprzez edukację, wychowanie oraz wspieranie i profesjonalizację podmiotów systemu bezpieczeństwa</p>
<p><u>Wskaźniki:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• liczba inicjatyw i przedsięwzięć powiatu mających na celu promowanie zachowań prospołecznych wśród młodzieży• liczba inicjatyw i przedsięwzięć mających na celu wspieranie Policji i innych służb• spadek ilości przestępstw i wypadków drogowych• ilość nowego sprzętu i wyposażenia jednostek straży pożarnej• liczba inicjatyw i przedsięwzięć promujących i informujących lokalną społeczność o zagrożeniach

<p style="text-align: center;">Cel strategiczny 9: Przeciwdziałanie bezrobociu oraz aktywizacja lokalnego rynku pracy</p>
<p><u>Wskaźniki:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• stopa bezrobocia, liczba bezrobotnych, liczba osób długotrwale bezrobotnych• liczba stworzonych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych• struktura bezrobocia wg wieku, wykształcenia i czasu pozostawania bez pracy• kwota wydatków na programy walki z bezrobociem liczba szkoleń / warsztatów / prelekcji dostosowujących zasoby wiedzy
<p style="text-align: center;">Cel strategiczny 10: Zwiększenie konkurencyjności powiatu poprzez rozwój promocji oraz współpracy międzysektorowej</p>
<p><u>Wskaźniki:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• kwota wzrostu dochodów budżetu Powiatu w wyniku pojawienia się nowych inwestycji• liczba inicjatyw i przedsięwzięć w ramach współpracy lokalnych firm i władz Powiatu• liczba podpisanych międzynarodowych porozumień partnerskich• liczba kampanii / wydarzeń promocyjnych
<p style="text-align: center;">Cel strategiczny 11: Rozwój społeczeństwa obywatelskiego na terenie powiatu</p>
<p><u>Wskaźniki:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• liczba przedsięwzięć, inicjatyw i projektów zorganizowanych przez lokalne organizacje społeczne• liczba opracowanych i wdrożonych konsultacji społecznych aktów prawa miejscowego• liczba przedsięwzięć i inwestycji zrealizowane w oparciu o konsultacje społeczne• liczba interesariuszy uczestniczących w konsultacjach społecznych
<p style="text-align: center;">Cel strategiczny 12: Zapewnienie sprawnej i przyjaznej dla obywateli administracji powiatowej</p>
<p><u>Wskaźniki:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• liczba przedsięwzięć polegających na likwidacji barier architektonicznych• liczba punktów nieodpłatnej pomocy prawnej• liczba e-usług• liczba szkoleń dla pracowników sektora publicznego• liczba uchwalonych programów sektorowych• liczba projektów partnerskich z gminami i innymi organizacjami.

9.4. Ewaluacja ex-ante projektu Programu

Metodyka ewaluacji ex-ante

Ewaluacja to systematyczne badanie, prowadzone z użyciem zróżnicowanych metod, złożone ze zbierania danych, analizy, oceny oraz informowania o wynikach. Jego celem jest oszacowanie (w odniesieniu do jasno sformułowanych kryteriów) jakości i wartości procesu oraz efektów wdrażania interwencji publicznych.

Według kryterium momentu przeprowadzania badania wyróżniamy następujące rodzaje ewaluacji:

- ewaluacja ex-ante – przeprowadzana jest w fazie wstępnej, gdy dokonywana jest analiza przyjętych rozwiązań pod kątem potencjalnej zdolności osiągnięcia efektów poprawności konstrukcji wszystkich elementów projektu;
- ewaluacja on-going – bieżąca, w trakcie wdrażania interwencji, „gdy zajdzie potrzeba”;
- ewaluacja mid-term – przeprowadzana w połowie okresu funkcjonowania, będąc narzędziem służącym podnoszeniu jakości oraz trafności programowania, z uwagi na fakt, że daje możliwość modyfikowania pewnych założeń programu w trakcie jego realizacji, w przypadku gdy okaże się, że zmiana warunków społeczno-gospodarczych spowodowała dezaktualizację diagnozy, która była punktem wyjścia dla realizowanego programu;
- ewaluacja ex-post – po zakończeniu wdrożenia.

Z definicji, ewaluacja ex-ante powinna udzielić odpowiedzi na pytania, czy planowane do realizacji interwencje publiczne znajdują uzasadnienie społeczno-ekonomiczne oraz czy ich realizacja przyczyni się do osiągnięcia pożądanych celów rozwojowych, zaspokojenia i rozwiązania zdiagnozowanych potrzeb oraz problemów społeczno-ekonomicznych.

Poniżej przedstawiono wnioski z przeprowadzonej ewaluacji ex-ante projektu Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030, którą przeprowadzono w celu stwierdzenia spełnienia przez ten Program podstawowych kryteriów ewaluacyjnych, którymi są:

- trafność (relevance) – oceniano adekwatność planowanych celów interwencji i metod jej wdrażania do problemów i wyzwań społeczno-ekonomicznych, które zostały zidentyfikowane w diagnozie;
- skuteczność (effectiveness) – oceniano założenia odnoszące się do realizacji zakładanych celów - czy osiągnięte zostanie to, co zaplanowano, w kontekście przewidywanych do użycia metod, instytucji oraz wpływu czynników zewnętrznych na przewidywane efekty;
- efektywność (efficiency) – oceniano zaplanowane relacje między nakładami, kosztami, zasobami (finansowymi, ludzkimi, administracyjnymi), a przewidywanymi do osiągnięcia efektami interwencji;

- użyteczność (utility) – oceniano całość przewidywanych, rzeczywistych efektów, które mają być wywołane przez Program, odnosząc je do wyzwań społeczno-ekonomicznych obszaru objętego Programem;
- trwałość (sustainability) – oceniano ciągłość przewidywanych pozytywnych efektów wdrożenia Programu w perspektywie średnio i długookresowej.

Przeprowadzając ewaluację ex-ante Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030 skupiono się na dwóch podstawowych aspektach:

- ocenie poprawności projektu Programu pod względem merytorycznym;
- ocenie spójności projektu Programu w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym.

Wnioski z przeprowadzonej ewaluacji ex-ante

Na podstawie przeprowadzonych badań i analiz, można sformułować następujące wnioski z oceny ex-ante projektu Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030:

- diagnoza strategiczna została sporządzona zgodnie z zasadami opracowywania diagnozy na potrzeby programu rozwoju. Zawiera informacje zobiektywizowane, opierające się na rzetelnych, aktualnych źródłach danych, przedstawiających sytuację zastaną, głównie w parciu o dane statystyczne;
- zakres diagnozy strategicznej oraz określenie potencjałów i deficytów, a także głównych problemów społeczno-ekonomicznych obszaru objętego Programem, pozwolił na sformułowanie misji oraz wizji rozwoju;
- wizja strategiczna uwzględnia opinie lokalnej społeczności i odpowiada na jej oczekiwania. Efekt ten uzyskano dzięki zaangażowaniu w wypracowanie analizy SWOT i wizji rozwoju różnych grup przedstawicieli lokalnej społeczności;
- potencjały i wyzwania zawarte w projekcie Programu w dużej mierze odpowiadają nakreślonej w diagnozie strategicznej analizie SWOT;
- projekt Programu cechuje wysoka spójność wewnętrzna - zachowano wysoki stopień spójności pomiędzy częścią diagnostyczną dokumentu, która tworzy podstawy do formułowania celów na różnych poziomach (strategicznym i operacyjnym) oraz identyfikacji potencjałów i wyzwań dla rozwoju. Prezentowane w projekcie Programu potencjały Powiatu Łukowskiego oraz jego problemy rozwojowe znajdują uzasadnienie w treściach analiz częściowych opracowanych na potrzeby diagnozy strategicznej;
- cele strategiczne i operacyjne odpowiadają na zdiagnozowane wyzwania i potencjały, co zostało przeanalizowane w odniesieniu do logiki interwencji, która ma być przeprowadzona w fazie wdrożenia Programu;
- każdy z celów strategicznych jest spójny i odpowiada na elementy wskazane w wizji rozwoju;
- cele strategiczne zostały uszczegółowione w postaci celów operacyjnych. Relacje między celami strategicznymi i operacyjnymi są właściwe: cele operacyjne zawierają się w celach strategicznych i stanowią ich operacjonalizację. Jednocześnie cele operacyjne nie są nadmiernie szczegółowe, co stwarzałoby ryzyko pominięcia ważnych działań mogących doprowadzić do realizacji Programu;

- liczba celów, zarówno strategicznych jak i operacyjnych wskazuje na skupienie się na najbardziej istotnych kwestiach rozwojowych. Jest to zgodne z metodyką wyznaczania celów, warunkując wysokie prawdopodobieństwo ich osiągnięcia. Jednocześnie liczba celów jest na tyle duża, że zapewnia wystarczający zakres problemowy przedsięwzięć spójnych z Programem na etapie jego wdrażania;
- cele operacyjne w ramach danego celu strategicznego w sposób istotny pozytywnie oddziałują na możliwości realizacji wyznaczonej wizji rozwoju w Programie. Poszczególne cele są komplementarne, wzajemnie się uzupełniają i ich realizacja jest wzajemnie powiązana;
- analiza siły powiązań celów operacyjnych z wizją wykazała ich wysoki poziom spójności. Cele operacyjne w sposób istotnie pozytywnie oddziałują na możliwości realizacji wyznaczonej dla Powiatu Łukowskiego wizji jego rozwoju. Jednocześnie nie zidentyfikowano takich celów operacyjnych, które nie sprzyjałyby osiągnięciu wizji lub oddziaływałyby na jej osiągnięcie w sposób negatywny;
- poziom spójności wewnętrznej pomiędzy poszczególnymi celami operacyjnymi można ocenić jako znaczący;
- w sposób właściwy dobrano wskaźniki dla pomiaru stopnia realizacji założonych w Programie celów;
- w systemie realizacji Programu widoczne jest podejście horyzontalne, które pozwala łączyć różne obszary tematyczne w ramach jednego celu;
- proces pomiaru rezultatów oraz aktualizacji Programu został określony poprawnie;
- wskazano potencjalne źródła finansowania przedsięwzięć przewidzianych do wdrożenia w ramach Programu;
- wykazano spójność projektu Programu z nadrzędnymi dokumentami strategicznymi.

Na podstawie przeprowadzonej ewaluacji ex-ante Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030 należy stwierdzić, że Program przygotowano poprawnie pod względem merytorycznym, a dokument ten jest spójny w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym. Program spełnia również podstawowe kryteria ewaluacyjne: trwałości, skuteczności, efektywności, użyteczności i trwałości.

X. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA I PLAN FINANSOWY REALIZACJI PROGRAMU

Realizacja przewidzianych w Programie Rozwoju projektów inwestycyjnych oraz zadań o charakterze nieinwestycyjnym wymaga zazwyczaj wydatkowania znacznych środków finansowych. W obecnej sytuacji ekonomiczno – prawnej główne źródła finansowania rozwoju lokalnego stanowią:

- Budżet jednostek samorządu terytorialnego: gmin, powiatów, województw;
- Budżet państwa: dotacje celowe, środki z rezerw celowych poszczególnych ministerstw, środki w ramach ogłaszanych programów rządowych;
- Środki funduszy celowych, np. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- Środki z Funduszy Strukturalnych, Funduszu Spójności, oraz Inicjatyw Wspólnotowych Unii Europejskiej;
- Fundusze prywatne oraz fundusze organizacji pozarządowych.

Nowa perspektywa budżetowa Unii Europejskiej na lata 2021-2027 stworzy ramy do pozyskania znacznych funduszy z uchwalonych programów krajowych oraz programu regionalnego (RPO). Środki finansowe na realizację celów tych programów będą pochodzić z funduszy strukturalnych oraz Funduszu Spójności UE. Należy jednak nadmienić, że podział środków w ramach dostępnych programów oraz opracowywanie ich ostatecznej wersji w dalszym ciągu trwa. Aktualnie (2020) instytucje UE wypracowały projekty rozporządzeń na bazie których zostaną określone szczegółowe cele i nakłady na dla poszczególnych krajów członkowskich oraz uzgodnionych i zatwierdzonych programów operacyjnych.

Generalnie możliwości pozyskiwania zewnętrznego finansowania przedsięwzięć określonych w niniejszym Programie są zdeterminowane ostatecznym kształtem polityk i rozporządzeń UE (patrz załącznik) oraz skutecznością wdrażania celów zawartych w następujących dokumentach strategicznych poziomu krajowego i regionalnego:

- **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do 2020 roku (z perspektywą do roku 2030),**
- **Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030**
- **Strategia rozwoju województwa lubelskiego na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 roku.**
- **Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027.**

**PLAN FINANSOWY KLUCZOWYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ INWESTYCYJNYCH PROGRAMU
- lata 2021-2024 z perspektywą do 2030**

Cele/kierunki działań/zadania	Czas realizacji – lata 2021-2024				Lata następne	Źródła finansowania	Nakłady ogółem	Wysokość wkładu własnego	Podmiot odpowiedzialny
	2021	2022	2023	2024					
Cel strategiczny 1: Wspieranie jakości i efektywności kształcenia poprzez poprawę infrastruktury oświatowej oraz warunków funkcjonowania placówek edukacyjnych									
Planowane projekty:									
Rozbudowa Zespołu Szkół nr 3 w Łukowie	1 000 000	1 000 000	1 000 000			Budżet własny Powiatu	3 000 000		Starostwo Powiatowe w Łukowie
Modernizacja istniejącej infrastruktury sportowej przy Zespole Szkół nr 2, Zespole Szkół nr 3 oraz IV Liceum Ogólnokształcącym w Łukowie	1 500 000	1 000 000				Budżet Państwa/ Budżet własny Powiatu	2 500 000		Starostwo Powiatowe w Łukowie
Budowa strzelnicy przy Zespole Szkół w Radoryżu Smolanym	155 000	2 000 000	1 000 000			Ministerstwo Obrony Narodowej / Powiat Łukowski	3 000 000		Zespół Szkół im. Władysława Tatarkiewicza w Radoryżu Smolanym
Cel strategiczny 2: Promocja i ochrona zdrowia mieszkańców poprzez rozwój profilaktyki zdrowotnej i poprawę infrastruktury i opieki medycznej									
Planowane projekty:									
Rozwój i modernizacja infrastruktury zdrowotnej poprawiającej dostępność i jakość świadczonych usług medycznych poprzez rozbudowę Przychodni Rejonowej w Stoczku	7 400 000	7 000 000				Prezes Rady Ministrów	14 400 000		SP ZOZ w Łukowie

Program Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030

Cele/kierunki działań/zadania	Czas realizacji – lata 2021-2024				Lata następne	Źródła finansowania	Nakłady ogółem	Wysokość wkładu własnego	Podmiot odpowiedzialny
	2021	2022	2023	2024					
Łukowskim oraz rozbudowę i modernizację bloku operacyjnego oraz SOR w SP ZOZ w Łukowie									
Cel strategiczny 3: Wsparcie dla osób potrzebujących poprzez zwiększenie jakości i efektywności pomocy społecznej oraz realizację działań na rzecz rodziny i osób wykluczonych									
Planowane projekty:									
Cel strategiczny 4: Poprawa jakości i funkcjonalności oraz rozwój infrastruktury technicznej									
Planowane projekty:									
Budowa i modernizacja infrastruktury drogowej oraz infrastruktury towarzyszącej na terenie Powiatu Łukowskiego	5 572 412					Fundusz Dróg Samorządowych/ Powiat Łukowski	5 572 412		Zarząd Dróg Powiatowych
Cel strategiczny 5: Rozwój infrastruktury kulturalnej oraz poprawa jakości oraz pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego i historycznego									
Planowane projekty:									
Roboty budowlane związane z przebudową istniejącej oficyny południowej, rewitalizację parku przy Muzeum, rewitalizację Kopca Henryka Sienkiewicza w Okrzei oraz wyposażenie Muzeum Henryka Sienkiewicza w Woli Okrzejskiej zgodnie z założeniami projektu pt. „Centrum Kultury Sienkiewiczowskiej – etap I podniesienia atrakcyjności Muzeum, zabytkowego parku i kopca”	126 000	3 491 000				RPO WL na lata 2014 – 2020	3 815 631,11	1 442 661,30	Starostwo Powiatowe w Łukowie

Program Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030

Cele/kierunki działań/zadania	Czas realizacji – lata 2021-2024				Lata następne	Źródła finansowania	Nakłady ogółem	Wysokość wkładu własnego	Podmiot odpowiedzialny
	2021	2022	2023	2024					
Budowa Centrum Kultury Sienkiewiczowskiej – II etap					2025-2030		4 000 000		Starostwo Powiatowe w Łukowie
Cel strategiczny 6: Ochrona i poprawa stanu środowiska naturalnego i przyrody									
Planowane projekty:									
Cel strategiczny 7: Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich oraz poprawa konkurencyjności i warunków gospodarowania w gospodarstwach rolnych									
Planowane projekty:									
Cel strategiczny 8: Poprawa bezpieczeństwa lokalnej społeczności oraz zapewnienie porządku publicznego poprzez edukację, wychowanie oraz wspieranie i profesjonalizację podmiotów systemu bezpieczeństwa									
Planowane projekty:									
Wspieranie rozwoju infrastruktury służb odpowiedzialnych za porządek i bezpieczeństwo publiczne poprzez rozbudowę i modernizację Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Łukowie	1 000 000	3 000 000	1 000 000			Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Lublinie	4 000 000		Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Łukowie

Program Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030

Cele/kierunki działań/zadania	Czas realizacji – lata 2021-2024				Lata następne	Źródła finansowania	Nakłady ogółem	Wysokość wkładu własnego	Podmiot odpowiedzialny
	2021	2022	2023	2024					
Cel strategiczny 9: Przeciwdziałanie bezrobociu oraz aktywizacja lokalnego rynku pracy									
Planowane projekty:									
Cel strategiczny 10: Zwiększenie konkurencyjności powiatu poprzez rozwój promocji oraz współpracy międzysektorowej									
Planowane projekty:									
Cel strategiczny 11: Rozwój społeczeństwa obywatelskiego na terenie powiatu									
Planowane projekty:									
Cel strategiczny 12: Zapewnienie sprawnej i przyjaznej dla obywateli administracji powiatowej									
Planowane projekty:									
Łączne nakłady na realizację Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego	16 753 412	17 491	3 000 000		4 000 000		40 288 043,10		Zarząd Powiatu

XI. PARTYCYPACJA I KONSULTACJE SPOŁECZNE

Nieodłącznym elementem zastosowanej metodologii przy opracowaniu Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030 jest partycypacja społeczna na etapie jego budowania, a następnie na etapie wdrażania.

Z uwagi na istniejącą w czasie opracowywania Programu pandemię Covid-19, proces uspołecznienia prac nad Programem miał formę zdalnych konsultacji społecznych. Członkowie zespołu ds. opracowania Programu oraz inni zainteresowani przedstawiciele społeczności powiatu mieli możliwość wypowiedzenia się na każdym z etapów tworzenia założeń strategicznych Programu. Konsultacje społeczne dotyczyły etapu opracowania analizy SWOT, analizy problemów oraz analizy celów.

Projekt Programu został następnie uzgodniony podczas konsultacji zdalnych przeprowadzonych w dniach 20-30 października 2020 roku. Podczas konsultacji wypracowano także założenia wizji i misji rozwoju Powiatu Łukowskiego do 2030 roku.

W celu przeprowadzenia wymaganych prawem konsultacji społecznych projektu Programu Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2021-2030 dokument został zamieszczony na stronie internetowej www.powiatlukowski.pl oraz w Biuletynie Informacji Publicznej Starostwa Powiatowego w Łukowie <https://splukow.bip.e-zeto.eu/>. Uwagi i opinie dotyczące dokumentu mogły być zgłaszane za pośrednictwem poczty elektronicznej na adres e-mail: sekretariat@starostwolukow.pl lub przesłanie na adres Starostwa Powiatowego w Łukowie.

Konsultacje dokumentu były zgodne z art. 19 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz. U.2014.1649 z późn. zm.) oraz art. 39-43 ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz.U.2013.1235 z późn. zm.).

Skuteczne wdrażanie dokumentu strategicznego zależy nie tylko od aktywnej pracy Starostwa Powiatowego i realizacji projektów infrastrukturalnych, ale wymaga włączenia się szerokich kręgów społecznych do tego procesu.

W szczególności ma to odniesienie do osiągnięcia celów „miękkich” programu, dotyczących np.: rozwoju kultury, edukacji, przedsiębiorczości, turystyki. Modelowym rozwiązaniem w tym zakresie jest podjęcie współpracy „Trzech Sektorów”, to jest samorządu, organizacji społecznych i pozarządowych oraz sektora prywatnego (przedsiębiorców, rolników).

XII. ZAŁĄCZNIKI

12.1 Wyniki analizy problemów przeprowadzonej w drodze konsultacji społecznych

Rekomendowane kierunki rozwoju Powiatu Łukowskiego, oparte na zidentyfikowanych atutach tego obszaru powinny być uzupełnione o inicjatywy prowadzące do zniwelowania występujących w powiecie istotnych problemów, stanowiących bariery rozwoju. Problemy występujące w powiecie wyróżniono z podziałem na różne dziedziny życia społecznego i gospodarczego, w szczególności związane z funkcjami przypisanymi jednostce samorządu terytorialnego na poziomie powiatu.

I. Bezrobocie, rynek pracy, rozwój gospodarczy

- migracja ludności do większych aglomeracji
- bezrobocie strukturalne
- niewystarczające środki finansowe JST w odniesieniu do potrzeb infrastrukturalnych
- mała liczba strategicznych firm
- brak specjalizacji na rynku usługodawców
- brak planów zagospodarowania przestrzennego
- brak kompleksowej informacji dotyczącej lokalnych firm
- niska kreatywność i elastyczność samorządów
- niewystarczająca liczba lokalnych liderów aktywizujących społeczność
- mała liczba dobrze płatnych miejsc pracy, powodująca odpływ mieszkańców w wieku produkcyjnym
- szara strefa
- brak miejsc pracy dla specjalistów
- niska jakość usług
- duży udział osób długotrwale pozostających bez pracy
- niskie kwalifikacje osób bezrobotnych
- niedostosowanie kwalifikacji osób bezrobotnych do potrzeb rynku pracy
- brak uzbrojonych terenów inwestycyjnych
- mała liczba inwestycji zewnętrznych
- emigracja ludzi młodych i wykształconych
- rosnące koszty prowadzenia działalności gospodarczej
- rozdrobnione gospodarstwa rolne, słabe gleby
- niski poziom wykorzystywania OZE
- niskie dochody mieszkańców
- mentalność społeczeństwa (niechęć do zmian, niewiara w powodzenie)
- trudny sposób pozyskiwania publicznych środków finansowych ze źródeł zewnętrznych.

II. Edukacja publiczna

- niewystarczająca oferta kształcenia zawodowego
- niedofinansowanie działalności edukacyjnej placówek oświatowych
- niewystarczająca promocja zawodów technicznych
- niski poziom wynagrodzeń nauczycieli
- narastające zjawisko migracji ludzi młodych
- konkurencja ze strony szkół niepublicznych
- duże rozproszenie jednostek oświatowych
- problemy z komunikacją lokalną
- niż demograficzny
- niewystarczająca ilość miejsc w żłobkach i przedszkolach
- niezadawalająca oferta zajęć pozalekcyjnych
- mała aktywność społeczna mieszkańców
- niewystarczająca baza przedszkolna
- brak systemu doradztwa zawodowego.

III. Promocja i ochrona zdrowia

- niedostatek środków finansowych na potrzeby służby zdrowia
- utrudniony dostęp do lekarzy specjalistów
- niedostateczna liczba pielęgniarek
- przestarzała infrastruktura i niskie nakłady na finansowe na ochronę zdrowia
- niewystarczająca promocja zdrowego stylu życia
- niewystarczające wyposażenie medyczne
- zbyt mała liczba badań profilaktycznych w określonych grupach społecznych
- brak na terenie powiatu publicznej placówki ciężko i obłożnie chorych
- brak opieki geriatrycznej
- brak środków finansowych samorządu powiatowego na realizację programów profilaktycznych
- brak szkoleń dla asystentów osoby starszej
- niezadawalający poziom obsługi pacjentów przez personel medyczny
- długi czas oczekiwania na rehabilitację
- brak środków na leczenie w budżetach mieszkańców, zwłaszcza o niskich dochodach
- ograniczone możliwości finansowe i działania na rzecz profilaktyki chorób i edukacji zdrowotnej mieszkańców powiatu łukowskiego
- godziny pracy Ośrodków Zdrowia w niektórych gminach niedostosowane do potrzeb mieszkańców
- brak nowoczesnej aparatury medycznej
- brak powiatowych programów zdrowotnych
- niedostateczna ilość lekarzy POZ w gminach
- profilaktyka zagrożeń komunikacyjnych i w rolnictwie
- zbyt małe w stosunku do potrzeb zabezpieczenie opieki stomatologicznej – zbyt wąski zakres bezpłatnych świadczeń
- brak troski wśród mieszkańców o zdrowy styl życia i profilaktykę zdrowotną
- zbyt mała ilość lekarzy pediatrów i specjalistycznych poradni dziecięcych.

IV. Promocja powiatu oraz współpraca powiatu z partnerami

- niedostateczna promocja zasobów powiatu: zabytków, walorów turystycznych, dziedzictwa kulturowego
- brak certyfikowanych punktów informacji i obsługi turystycznej
- niewystarczające środki finansowe przeznaczone przez samorządy na promocję i marketing terytorialny
- niewykorzystanie potencjału naturalnego i istniejącej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej
- mała ilość przewodników, map, folderów
- niewystarczająca współpraca instytucji w zakresie promocji
- brak kompleksowej oferty turystycznej
- słaba współpraca samorządów powiatu łukowskiego
- niedostateczne wykorzystanie aktywności gmin, organizacji pozarządowych i przedsiębiorców dla promocji powiatu
- mała ilość produktów stanowiących wyróżnik regionu
- niska świadomość właścicieli obiektów, o możliwościach promowania
- niedostateczne środki na promocję
- brak spójnej strategii promocyjnej gmin wchodzących w skład powiatu
- za mało efektywne metody współpracy z partnerami
- stosunkowo słabe zaplecze noclegowe/hotelowe
- brak jasno zdefiniowanych grup docelowych, brak produktów turystycznych.

V. Współpraca i działalność na rzecz organizacji pozarządowych

- niski poziom dofinansowania zadań zleczanych organizacjom pozarządowym
- niski poziom przygotowania organizacji pozarządowych do prowadzenia działalności
- niewystarczające zaplecze działalności NGO
- mała różnorodność działań realizowanych przez organizacje pozarządowe
- małe zainteresowanie wśród mieszkańców tymi działaniami
- mała aktywność organizacji pozarządowych w pozyskiwaniu środków zewnętrznych
- brak współpracy międzypokoleniowej
- mała liczba osób aktywnie działających (często mimo dużej liczby zadeklarowanych członków)
- przepisy prawne zniechęcające organizacje pozarządowe do aplikowania o zadania publiczne
- niewystarczające wsparcie prawne/ organizacyjne/ szkoleniowe dla organizacji pozarządowych
- niewielka aktywność części organizacji pozarządowych.

VI. Porządek publiczny i bezpieczeństwo obywateli

- niedostateczna sieć posterunków policji, szczególnie w gminach
- zbyt małe fundusze na doposażenie jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej
- niedostateczna liczba patroli policyjnych
- łatwy dostęp do środków odurzających
- ograniczony nadzór nad występowaniem i dystrybucją środków odurzających
- niedostateczne poczucie bezpieczeństwa osób chorych i niepełnosprawnych
- brak dostatecznego wyposażenia policji
- wzrastający problem przestępstw związanych z handlem narkotykami/ dopalaczami
- brak odpowiedniej ilości chodników i ścieżek rowerowych
- niewielki obszar objęty monitoringiem.

VII. Kultura oraz ochrona zabytków i opieka nad zabytkami, kultura fizyczna i turystyka

- niewystarczająca ilość środków finansowych na utrzymanie obiektów i instytucji kultury
- niewystarczająca informacja i promocja walorów turystycznych i krajobrazowych powiatu
- niewystarczająca liczba obiektów turystycznych o wysokim standardzie usług
- brak zintegrowanych atrakcji turystycznych i pakietów turystycznych
- duże potrzeby infrastrukturalne związane z rozwojem turystyki aktywnej i wiejskiej
- niewystarczająca baza agroturystyczna
- niewystarczająca oferta kulturalna gmin z terenu powiatu
- brak zainteresowania inwestorów w sektorze turystyki
- brak ośrodka informacji turystycznej
- brak obsługi turystycznej
- niewystarczające środki na renowację zabytków
- konkurencyjność oferty turystycznej sąsiednich powiatów
- słabo rozwinięta infrastruktura i oznaczenie szlaków turystycznych i rowerowych
- zbyt słaby mecenat nad twórcami kultury
- zbyt słaba oferta kulturalna
- niewystarczające środki finansowe na rekonstrukcję obiektów zabytkowych i długofalową opiekę nad zabytkami
- nieuregulowany stan prawny obiektów zabytkowych
- słabe zainteresowanie młodzieży kulturą regionalną.
- zbyt mała ilość folderów i przewodników.
- brak punktu informacji turystycznej.
- brak Powiatowego Centrum Informacji Turystycznej
- niska rozpoznawalność w porównaniu z innymi miejscami w kraju
- mało obiektów o wysokich walorach zabytkowych
- niedostateczne wykorzystanie potencjału turystycznego

- mało zróżnicowana oferta noclegowa i gastronomiczna
- brak produktów lokalnych
- ograniczona dostępność komunikacyjna do obiektów kultury
- niewielka wiedza mieszkańców dotycząca historii zabytków
- zły stan niektórych zabytków.

VIII. Pomoc społeczna oraz wspieranie rodziny

- wzrost liczby rodzin wymagających wsparcia
- zjawisko starzejącego się społeczeństwa, szczególnie w miejscowościach wiejskich
- mała ilość placówek wsparcia dziennego (np. świetlice)
- niewystarczająca oferta dla seniorów
- zbyt mała liczba rodzin zastępczych, rodzin zastępczych zawodowych oraz rodzinnych domów dziecka
- zbyt mała liczba mieszkań socjalnych
- słabe wsparcie rodzin dysfunkcyjnych
- duża ilość barier architektonicznych dla niepełnosprawnych
- brak dziennych ośrodków opieki dla osób starszych
- niewystarczająca liczba klubów dla seniorów
- mała ilość placówek wsparcia dziennego (np. świetlice, kluby seniora, Dni Dobrej Opieki dla Niepełnosprawnych ŚDS)
- niedostosowanie świetlic do potrzeb lokalnej społeczności (brak wody, kanalizacji i toalet)
- duża ilość barier architektonicznych
- ograniczony dostęp do bezpłatnej specjalistycznej pomocy w gminach
- niski poziom aktywizacji zawodowej osób z niepełno sprawnościami
- brak wystarczającej ilości placówek całodobowej opieki społecznej
- niedostateczna ilość miejsc opieki nad dziećmi do lat 3
- wzrastający problem patologii: alkoholizm, narkomania/dopalacze
- niewystarczająca liczba mieszkań socjalnych na terenie gminy
- niewystarczająca świadomość społeczna odnośnie sytuacji i potrzeb osób niepełnosprawnych
- problem alkoholizmu pogłębiający problemy dominujące w rodzinach korzystających z pomocy społecznej.

IX. Transport zbiorowy i drogi publiczne

- niewystarczająca ilość chodników i ścieżek rowerowych
- słabo rozwinięty transport zbiorowy
- postępujący spadek liczby kursów na liniach nierentownych
- zwiększająca się liczba pojazdów
- słabo rozwinięta sieć dróg szybkiego ruchu
- przestarzały tabor autobusowy
- wzrost kosztów utrzymania taboru autobusowego
- linie komunikacyjne o małym potoku pasażerskim
- utrata pasażerów na rzecz samochodów osobowych

- stan techniczny części dróg publicznych
- brak ścieżek rowerowych/brak ciągłości ścieżek rowerowych w ciągu dróg wojewódzkich
- wysoka emisyjność spalin taboru transportu zbiorowego
- zły stan techniczny drogi krajowej Nr 63
- zbyt mała liczba osób korzystających z transportu zbiorowego, co jest ekonomicznie nieopłacalne dla przewoźników (trasy mało uczęszczane o niskim poziomie zaludnienia)
- zbyt małe środki finansowe na budowę, przebudowę i utrzymanie dróg powiatowych w stosunku do potrzeb
- brak infrastruktury towarzyszącej, np. parkingów
- wykluczenie komunikacyjne niektórych miejscowości
- brak infrastruktury towarzyszącej, np. parkingów.

X. Administracja publiczna, ochrony środowiska, rolnictwo, utrzymanie obiektów i infrastruktury użyteczności publicznej

- niedostatki infrastruktury technicznej na terenie powiatu: na terenach wiejskich niska dostępność do kanalizacji, sieci gazowej, internetu, komunikacji publicznej
- pogarszający się stan techniczny obiektów i infrastruktury technicznej
- niewystarczająca liczba zbiorników retencyjnych
- dzikie wysypiska śmieci
- pogłębiająca się migracja ludzi młodych z terenów wiejskich
- ograniczony dostęp do instytucji publicznych dla osób z niepełnosprawnością
- zła jakość powietrza w sezonie grzewczym wynikająca z niskiej świadomości ekologicznej mieszkańców powiatu
- konieczność poprawy kompetencji pracowników samorządowych
- duże zaśmiecenie środowiska
- brak poszanowania przez mieszkańców dobra wspólnego
- niski poziom wdrażania innowacyjnych, energooszczędnych i proekologicznych technologii
- niska świadomość ekologiczna mieszkańców
- niewielki udział pozyskiwania energii ze źródeł OZE
- zanieczyszczenie środowiska poprzez zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych
- duże nakłady finansowe związane z utrzymaniem obiektów
- brak infrastruktury kanalizacyjnej - konieczność poniesienia dużych nakładów inwestycyjnych na rozbudowę systemu kanalizacji wraz z oczyszczalnią ścieków.

12.2. Zestawienie projektów strategii i programów finansowych UE na przyszłe lata

- Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030
- Europa 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu
- Siódmy raport na temat spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej
- Biała księga o przyszłości Europy
- Pakiet projektów rozporządzeń dot. Polityki Spójności oraz Wspólnej Polityki Rolnej na okres perspektywy finansowej 2021-2027:
 - Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu i Migracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu na rzecz Zarządzania Granicami i Wiz COM(2018) 375;
 - Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności, COM(2018) 372;
 - Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+), COM(2018) 382;
 - Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie przepisów szczegółowych dotyczących celu „Europejska współpraca terytorialna” (Interreg) wspieranego w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz instrumentów finansowania zewnętrznego COM(2018) 374;
 - Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie mechanizmu eliminowania barier prawnych i administracyjnych w kontekście transgranicznym COM(2018) 373.
 - Wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego przepisy dotyczące wsparcia na podstawie planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz uchylającego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 i rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1307/2013 [COM(2018)392]
 - Wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej, zarządzania nią i monitorowania jej oraz uchylającego rozporządzenie (UE) nr 1306/2013 [COM(2018)393];

- Wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniającego rozporządzenia (UE) nr 1308/2013 ustanawiające wspólną organizację rynków produktów rolnych, (UE) nr 1151/2012 w sprawie systemów jakości produktów rolnych i środków spożywczych, (UE) nr 251/2014 w sprawie definicji, opisu, prezentacji, etykietowania i ochrony oznaczeń geograficznych aromatyzowanych produktów sektora wina, (UE) nr 228/2013 ustanawiające szczególne środki w dziedzinie rolnictwa na rzecz regionów najbardziej oddalonych w Unii Europejskiej i (UE) nr 229/2013 ustanawiające szczególne środki dotyczące rolnictwa dla mniejszych wysp Morza Egejskiego [COM(2018)39].

12.3. Zestawienie wykorzystanych źródeł, dokumentów i opracowań

Wykorzystane źródła:

- GUS, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl>
- <http://administracja.mswia.gov.pl/adm/baza-jst/843,Samorzad-terytorialny-w-Polsce.html>
- <http://lublin.stat.gov.pl/dane-o-wojewodztwie/powiaty/>
- <http://wuplublin.praca.gov.pl/rynek-pracy/statystyki-i-analzy>
- <http://www.polskawliczbach.pl>
- <https://powiatlukowski.pl/>
- Plan Zrównoważonego Rozwoju Publicznego Transportu Zbiorowego dla Powiatu Łukowskiego, 2015
- Program Ochrony Środowiska Powiatu Łukowskiego na lata 2017-2024
- Program Promocji Powiatu Łukowskiego na lata 2014-2020
- Raport o Stanie Powiatu Łukowskiego w 2019 roku
- Strategia Public Relations Powiatu Łukowskiego na lata 2014-2020
- Strategia Promocji Marki Powiatu Łukowskiego,
- Strategia Rozwoju Powiatu Łukowskiego na lata 2016-2020
- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Łukowskiego na lata 2016-2020
- Wykaz Zabytków wpisanych do rejestru „A” zabytków nieruchomych Województwa Lubelskiego według stanu na dzień 31 grudnia 2019 r.

Mapy

Mapa 1. Położenie Powiatu Łukowskiego w środkowo-wschodniej Polsce	8
Mapa 2. Położenie Powiatu Łukowskiego na tle Województwa Lubelskiego	9
Mapa 3. Położenie gmin Powiatu Łukowskiego	10
Mapa 4. Sieć połączeń drogowych i kolejowych w Powiecie Łukowskim	60

Fotografie

Fotografia 1. Pomnik pamięci ks. Stanisława Brzóska w rezerwacie Jata	14
Fotografia 2. Łukowskie amonity.....	16
Fotografia 3. Zbiornik „Zimna Woda”	17
Fotografia 4. Rezerwat Jata	20
Fotografia 5. Rezerwat Jata	20
Fotografia 6. Rezerwat Geologiczny „Kra Jurajska”, amonity	21
Fotografia 7. Lasy w okolicy Łukowa, fragment rezerwatu „Jata”	23
Fotografia 8. Dąbrowy Seroczyńskie	24
Fotografia 9. Muzeum Henryka Sienkiewicza w Woli Okrzejskiej.....	26
Fotografia 10. Zespół klasztorny Bernardynów, Łuków.....	27
Fotografia 11. Zespół Klasztorny Karmelitów Trzewickowych w Woli Gułowskiej.....	27
Fotografia 12. Konwikt Szaniawskich w Łukowie.....	28
Fotografia 13. Dwór w Wilczyskach	29
Fotografia 14. Budynek Zespołu Placówek w Łukowie.....	41
Fotografia 15. Budynek Zespołu Szkół Nr 1 im. Henryka Sienkiewicza w Łukowie.....	42
Fotografia 16. Łukowski Ośrodek Rzeźby Ludowej. Ekspozycja w Muzeum Regionalnym w Łukowie.....	45
Fotografia 17. Kopiec ku czci Henryka Sienkiewicza w Okrzei.....	58

Tabele

Tabela 1. Sieć osadnicza Powiatu Łukowskiego na tle Województwa Lubelskiego.....	11
Tabela 2. Liczba miejscowości wiejskich oraz powierzchnia w poszczególnych gminach Powiatu Łukowskiego oraz powierzchnia gmin	11
Tabela 3. Struktura użytkowania ziemi w Powiecie Łukowskim (2018 r).....	18
Tabela 4. Formy ochrony przyrody na terenie Powiatu Łukowskiego	19
Tabela 5. Biologiczne grupy wiekowe w Powiecie Łukowskim (31.12.2019)	32
Tabela 6. Poziom wykształcenia mieszkańców Powiatu Łukowskiego na tle Województwa Lubelskiego i Polski (2011 rok)	34
Tabela 7. Produkcyjne grupy wieku w Powiecie Łukowskim (31.12.2019).....	35
Tabela 8. Wskaźniki obciążenia demograficznego (31.12.2018)	35
Tabela 9. Struktura bezrobocia w Powiecie Łukowskim w latach 2015-2019 oraz 2020, dane na koniec II kw.	37
Tabela 10. Stopa bezrobocia rejestrowanego w Powiecie Łukowskim w latach 2015-2019 oraz 2020 w okresie I-II kw., w %.....	39
Tabela 11. Imprezy kulturalne w Powiecie Łukowskim w 2019 roku	42
Tabela 12. Koła, kluby, sekcje i członkowie w Powiecie Łukowskim w 2019 roku	43
Tabela 13. Grupy artystyczne i członkowie w Powiecie Łukowskim w 2019 roku	43
Tabela 14. Liczba wypożyczeń księgozbioru bibliotek publicznych w Powiecie Łukowskim	44
Tabela 15. Liczba odwiedzin w muzeach w Powiecie Łukowskim	46
Tabela 16. Ochrona zdrowia w Powiecie Łukowskim w latach 2015-2019	49

Tabela 17. Pomoc społeczna w Powiecie Łukowskim w latach 2015-2018	50
Tabela 18. Świadczenia z pomocy społecznej w Powiecie Łukowskim w latach 2015-2019.....	51
Tabela 19. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w Powiecie Łukowskim w latach 2015-2019 oraz I półrocze 2020 według sektorów własnościowych.....	53
Tabela 20. Podmioty gospodarki narodowej w Powiecie Łukowskim w latach 2015-2019 oraz I półrocze 2020 według klasy wielkości.....	54
Tabela 21. Podmioty gospodarcze w Powiecie Łukowskim w latach 2015-2019 według grup rodzajów działalności PKD 2007	55
Tabela 22. Struktura powierzchni gospodarstw rolnych w Powiecie Łukowskim (dane z ostatniego spisu rolnego, 2010 rok)	56
Tabela 23. Infrastruktura wodno-kanalizacyjna w Powiecie Łukowskim w latach 2015-2019.....	62
Tabela 24. Sieć gazowa i ciepłownicza w Powiecie Łukowskim w latach 2015-2019....	64
Tabela 25. Budżet Powiatu Łukowskiego w latach 2017-2020 w zł.....	66
Tabela 26. Dochody budżetowe na 1 mieszkańca Powiatu Łukowskiego w latach 2015-2019 (zł)	66
Tabela 27. Wydatki budżetowe Powiatu Łukowskiego w latach 2015-2019 (zł) – wybrane działy.....	67

Wykresy

Wykres 1. Populacja – Powiat Łukowski w latach 1995-2019	30
Wykres 2. Piramida wieku mieszkańców Powiatu Łukowskiego, 2019	31
Wykres 3. Przyrost naturalny w latach 1995-2019 w Powiecie Łukowskim	32
Wykres 4. Poziom wykształcenia – Powiat Łukowski	33
Wykres 5. Stopa bezrobocia rejestrowanego w Powiecie Łukowskim w latach 2004-2019	39
Wykres 6. Ćwiczący w klubach sportowych w Powiecie Łukowskim w latach 2008-2018	47